

ЩО ЧЕКАЄ НА ПАРТІЮ УДАР
У НОВІЙ ПОЛІТИЧНІЙ РЕАЛЬНОСТІ

ЧИ МАЄ УКРАЇНЬСЬКА ОБОРОНКА
ШАНС ОДУЖАТИ

КРАСИВА ГРА, БРУДНИЙ БІЗНЕС:
КОРУПЦІЯ У ФУТБОЛІ

У К Р А Ї Н С Ь К И Й
Тиждень

№ 24 (344) 13–19 ЧЕРВНЯ 2014 р.

ДЕЙМОН
ВІЛСОН
ПРО ФОРМУВАННЯ
УКРАЇНСЬКОГО
ЛОБІ У СВІТІ

ГЕРОЯМ СЛАВА!

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

24 >

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку за наведеними реквізитами. Повідомте адресу доставки за телефоном 067-407-10-96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує)

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:

«Український тиждень» за індексом 99319

ЗА СИСТЕМОЮ PORTMONE:

www.portmone.com.ua

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

«Український тиждень»

- на 1 міс. – 45 грн
- на 3 міс. – 135 грн
- на 6 міс. – 270 грн
- на 12 міс. – 540 грн

Телефон редакції:
044-351-13-00

ОБЕРІТЬ ЗРУЧНИЙ ДЛЯ ВАС СПОСІБ ПЕРЕДПЛАТИ:

повідомлення	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	
	поточний рахунок отримувача	26009000022321	35392656
назва установи банку	ПАТ «Укрсоцбанк»		код отримувача
	МФО банку		300023
касир	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
вид платежу: за передплату на журнал «Український тиждень»			
період:			
платник (підпис)			сума, грн

НА ЧАСІ

Перші враження

Тиждень поцікавився в політиків і експертів, як вони сприймають перші, поки що символічні, кроки «нової вертикалі»

4

Чи стане УДАР партією влади?
Чому перемога, що її здобули висуванці політсили на президентських та київських виборах, може виявитися пірровою

6

Як переоблаштувати Донбас

Чому потрібно змінити адміністративні межі проблемного регіону

8

ЕКОНОМІКА

Військо без зброї чи зброя без війська?

Чи можливо модернізувати український оборонно-промисловий комплекс

12

ТЕМА НОМЕРА

In the army now

Чому ставлення суспільства до людей у погонах повинне кардинально змінитися

14

Збройні сили України: спроба відповісти на багато «чому?»

Ярослав Тинченко аналізує 23-річні «геніальні» реформи у військовій сфері

16

І знову Держава Війська Запорозького?

Ігор Лосєв про те, що Україні треба розраховувати на власні сили, а не надіятися на іноземних визволителів

20

Коли терор – буденне явище

Як відбуваються АТО в Ізраїлі

22

Всупереч усьому

Завдяки чому наші військові, гвардійці та добровольці захищають український Схід

24

Одкровення на кордоні

Відверта розповідь прикордонника, що вже понад півтора місяця служить на одному з гарячих відтинків кордону на сході

26

Ініціатива з тилу

Що вдалося зробити волонтерам, які збирають кошти й амуніцію для армії

28

СВІТ

Деймон Вілсон: «Українське лобі органічніше, ніж російське, хоча поки що дуже слабе»

Виконавчий віце-президент Атлантичної ради про перспективи Києва щодо отримання ПДЧ в НАТО

30

Без ілюзій

Майкл Бініон про те, чому Захід вибирає обережність у всьому, крім моральної підтримки України

34

Збирається на дощ

Де криються слабкі місця найбільшої економіки Європи

36

Філіпп Буайя: «Ви не переробите менталітету за одну ніч, але необхідна готовність змінювати його на державному рівні»

Керівник Генерального директорату прав людини і верховенства права Ради Європи про реформу міліції та прокуратури в Україні

38

Красива гра, брудний бізнес

Як подолати корупцію в світовому футболі

40

СПАДОК

Українська держава XVII–XVIII століть і виклики XXI

Віктор Брехуненко про ідеологічний фундамент ранньомодерної української державності

42

Ad fontes: культура проти Рутіні

Володимир Панченко про унікальний освітній проект, породжений добою національно-визвольних змагань

46

Чи стане «джинса» інформаційною технологією команди президента?

Наталія Соколенко про те, чого чекати від нового очільника АП, медіа-магната Бориса Ложкіна

50

Тиждень

№ 24 (344) 13–19.06.2014

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ

Видавець ТОВ «Український тиждень»

03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

Головний редактор Алла Лазарева

Редакція Дмитро Крапивенко, Наталія Петринська,

Олександр Крамар, Анна Корбут, Ганна Трегуб,

Богдан Буткевич, Валерія Бурлакова,

Станіслав Козлюк, Юрій Махаров,

Роман Малко, Ольга Ворожбит

Директор зі збуту Олександр Грищенко

Директор з реклами Олена Андрєєва

e-mail: olena.andreeva@tyzhden.ua

тел.: 067-407-10-89

Видається з 02 листопада 2007 року

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової

інформації КВ № 18119-6919 ПР від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2

Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua

тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 14447 від 28.07.2003 р.

№ зам. 14-1861

Наклад 41 500

Номер підписано до друку 11.06.2014

Виходить щоп'ятниці

Розповсюджується в роздрібній торгівлі

та за передплатою

Передплатний індекс 99319

Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються.

Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе.

Матеріали, позначені літерою «Р», публікуються на комерційній основі

Наші партнери: www.tyzhden.ua

The Ukrainian Week

Факти тижня

Терористи підбили літак Ан-26 біля Слов'янська.
Загинули п'ять членів екіпажу

Кабінет Міністрів ухвалив рішення припинити рух через деякі пункти пропуску на кордоні з Російською Федерацією

Лідери країн G7 засудили агресію Росії, закликавши бойовиків із Донбасу скласти зброю

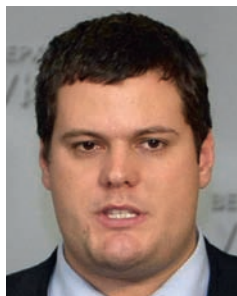
Світовий банк утретє від початку 2014-го погіршив прогноз спаду економіки України за підсумками року (до 5%)

Перші враження

Олігархи на інавгурації, Борис Ложкін – голова АП, люди Черновецького – партнери УДАРу в Київській – Порошенко і його команда вміють здивувати. **Тиждень** поцікавився в політиків та експертів, як вони сприймають перші, поки що символічні, кроки «нової вертикалі»

Записали Станіслав Козлюк, Оксана Хмельовська

Андрій Ілєнко, народний депутат, «Свобода»:
– Очевидно, що українська політика, на жаль, і далі є переважно олігархічною і майже всі олігархи так чи інакше роблять певні політичні ставки. Зокрема, це проявляється у фінансуванні політичних партій, виборчих кампаній і проведенні своїх людей на відповідні депутатські, міністерські чи інші посади. Насправді поки що немає жодних причин думати, що так не буде на імовірних дострокових виборах. Питання полягає в тому, чи українське суспільство готове робити висновки і не голосувати за ті політичні сили, в яких буде великий вплив олігархів.

Особисто мене пригнічує те, що команда Черновецького майже в повному складі знову опинилася в Київській або принаймні не зникла з київської політики, а дуже активно там діє і добре почувається. Деякі люди, що опинилися зараз у Київській, прикриваючись символікою УДАРу, півроку тому наймали тітушок на Антимайдан. Це реальні факти. Люди повинні робити висновки. Я не хочу звинувачувати масово всіх і виносити занадто радикальні судження, але тих, хто замазаний у таку багнюку, в поважному товаристві не повинно бути. Але, на жаль, гроші й корупція і далі роблять свою справу.

Павло Розенко, народний депутат, УДАР:
– АП не буде паралельним урядом і не керуватиме президентом. На жаль, в історії України такі президенти були, але в нинішній ситуації це абсолютно виключено. Президент керуватиме своєю адміністрацією. Поза сумнівом, він дослухатиметься до порад, але рішення прийматиме самостійно. І в цьому я вбачаю позитив: піраміда стоятиме на основі, а не на куті. Я думаю, що не може бути жодних претензій щодо призначення Адміністрації президента на квотних чи партійних засадах. Це все ж таки найближче оточення глави держави, якому він довіряє, з яким йому комфортно працювати.

Борис Ложкін – людина, причетна до ЗМІ. Його призначення дає підстави казати про те, що політика президента буде відкритою. Не думаю, що Порошенка зацікавив медіа-талант Ложкіна. Тут більшу роль відіграли його менеджерські здібності, віддаленість від будь-яких політичних сил, креативність, сучасність. Щодо призначення Сергія Березенка (головою ДУС. – Ред.), то Петро Порошенко продемонстрував свою відкритість. Щодо ефективності цього призначення, то я вважаю, що така структура, як ДУС, узагалі не повинна існувати, це анахронізм. Її треба негайно ліквідувати. Якщо Березенко це зробить, то аплодуватиму цьому рішення. Думаю, згодом президент пояснить призначення.

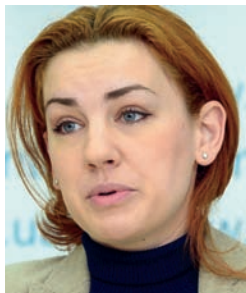
За час проведення АТО на Донбасі загинули 210 осіб, із них 14 дітей. Інформація МОЗ

На базі Держслужби з надзвичайних ситуацій створено штаб допомоги, який опікуватиметься евакуацією біженців із зони проведення АТО

Україна відмовилася від запропонованої Росією знижки на газ. Арсеній Яценюк назвав неприйнятними умови, коли уряд РФ регулюватиме ціни на паливо як йому заманеться

Леся Оробець, народний депутат, «Батьківщина»:

— Я не була на прийомі в день інавгурації, але, судячи з обговорень, відчувається вкрай негативна реакція думаючих людей на таке загравання з олігархами. Виживе Україна чи ні — це залежить від того, як швидко ми збудуємо нову економічну систему. І олігархам у ній місця явно немає. Що ж до Бориса Ложкіна, то знаю його особисто по медіа-діяльності. І ставлення в мене до нього нейтральне. Але я схильна оцінювати людей не по знайомству, не по тому, що написано, а по результату. Тому варто дочекатися, як проявить себе на посаді. Він може піти у плюс, а може в мінус. Важливо, що ще за часів Львовичкіна ця посада (глави Адміністрації президента. — **Ред.**) мала медійно-піарний масив роботи, коли треба було пояснювати і популяризувати те, чим займався президент і Адміністрація. Тому це не винахід Порошенка. Ну і варто зважати на те, що ми реально перебуваємо в стані інформаційної війни. Може, таке призначення і не найгірший кейс.

Частина «молодої команди» в Київграді — це небезпечно, хоча йдеться про дев'ятьох людей. Нагадаю, у 2008 році вони теж не становили більшості, але за кілька місяців скупили або перевербували ледь не всю Київраду, яка видавала потрібні рішення з космічною швидкістю. Нинішня стрімка кампанія, яка тривала 2,5 тижня, — це дуже мало, і багато людей голосували за бренд. І тут стоїть питання відповідальності того бренду, партії. А саме ким вони наповнили список і закрили мажоритарні округи. Дуже багатьох стривожили кадрові призначення Кличка (мова про скандального забудовника Ігоря Ніконова. — **Ред.**). Дуже сподіваюся, що це поодинокі помилки. Думаю, Київ не хотів би повернутися в часи Черновецького. Нині всі, хто в опозиції до Кличка, вимагають прозорості у земельних питаннях і в тих, що стосуються забудов. Від того, чи здатна буде Київрада увести нову процедуру, залежить, наскільки швидко прийматимуться ці рішення.

Володимир Фесенко, політолог:

— Порошенко хоче по-новому організувати роботу Адміністрації президента. На мою думку, призначення Ложкіна, Цеголка свідчить про те, що він розуміє, яку вагу мають медіа, а отже, усвідомлює необхідність вибудовувати дружні стосунки в медійному середовищі, зокрема з журналістами. Цеголко має авторитет, що добре для забезпечення дружньої комунікації, Ложкін, своєю чергою, має забезпечити ефективність реалізації інтересів Порошенка в медіа. Щодо олігархів на інавгурації, то частина з них вже є союзниками влади. Зокрема, Коломойський. Їхні представники у владі вже були. Так, скажімо, експеримент, що насправді невдалий, був із призначенням Сергія Тарути головою Донецької ОДА у співпраці з Рінатом Ахметовим. Як на мене, в

умовах нинішнього протистояння краще мати олігархів союзниками, ніж ворогами. Президент може бути сам не дуже зацікавленим у їхньому впливі на політично-економічну систему й згодом буде змушений обмежувати його. До того ж, на відміну від попередників, в Порошенка немає залежності від олігархів, він самодостатній політик.

Ігор Луценко, громадський активіст, депутат Київради:

— Думаю, після входження «молодої команди» до Київради можна поки що не очікувати продовження дерібану землі, як за часів Черновецького. Мова про те, що вона може блокувати відновлення справедливості в земельних питаннях. Це наразі основне завдання її членів. Як на мене, то співпраці з УДАром вони не уникнуть. «Молода команда» має мільярдні інтереси в земельних питаннях.

І перше призначення, підписане Віталієм Кличком як міським головою, в принципі є знаковим. Керівником групи радників призначили найодіознішого київського забудовника Ігоря Ніконова. Думаю, в Кличка не сформувалося достатнього розрізнення, кого призначати радником, кого

слухати, а кого — ні. Добре, вони друзі, але треба розділяти роботу й особисті справи. Подібні земельні інтереси є в команді Черновецького. Не думаю, що вони робитимуть резонансні речі, публіка після революції негативно на це реагує. Але думаю, згодом можна чекати на такі спроби.

Вадим Карасьов, політолог:

— По-перше, у Порошенка були спільні справи з Черновецьким. Вони разом створювали спільний політичний проєкт. Перший офіс Партії регіонів на вул. Басейній, 7 належав Черновецькому, можливо, в партнерстві з Порошенком. Цей офіс працював на виборах 2002 року. По-друге, не забувати мему про те, що новообраний президент — це великий промисловець, у той час як Черновецький був великим банкіром. Промисловець бере кредити в банках, тому тут можливий такий бізнесовий зв'язок. По-третє, не треба недооцінювати самого Черновецького, він людина розумна, хоча з погляду піару робив із себе такого дурника, але насправді дуже кмітливий і розважливий. По-четверте, не потрібно перебільшувати зв'язки Березенка (новий очільник ДУС. — **Ред.**) із Черновецьким. Березенко швидше був пов'язаний з Анатолієм Матвієнком, який уже дуже багато часу в українській політиці.

І не забуваймо, що останній очолював Вінницьку ОДА у другій половині 1990-х років. Звідки бізнес і промислові активи президента, як і сам Порошенко? З Вінниці! І, по-п'яте, я звернув би увагу на освіту Березенка, яку він здобув у Києво-Могилянській академії. Очевидно, це людина кмітлива, з діловою хваткою, хорошою перспективою. Таких Порошенка притягує до себе, працює з ними, робить їх партнерами. Крім того, у новообраного президента немає команди, яку йому потрібно формувати і з тих, хто пов'язаний із сьогодишніми кланами (Коломойського, Фірташа, Ахметова). Ложкін — людина багата, мільйонер, але менше він робив сам, почавши з «Теленедели», виріс до такого медіа-магната. Це стосується й інших, кого він долучав до своєї команди.

Роль Ложкіна така: він буде медіа-менеджером президента, АП — медіа-сервісом, через який проходитимуть усі медійні потоки. Тим більше що на нинішньому етапі Порошенко може взяти під контроль ЗМІ як соціальний інститут. Парламент, уряд, керівників ОДА він не контролює. А ось призначення на посади міністра закордонних справ і міністра оборони, Раду національної безпеки і оборони України та ЗМІ — так. Думаю, Порошенко знає, що таке медіа і яка їхня роль як соціального інституту. Особливо це має значення в контексті дострокових парламентських виборів.

Запрошення олігархів на інавгурацію — це тактичний компроміс. Порошенко розуміє, що сьогодні без них не може управляти, а робити їх ворогами не потрібно. Політика полягає не в тому, щоб робити більше ворогів, а в тому, щоб більше союзників. Але це нічого не означає, ніяких обов'язків він перед ними не має. Тому революція революцією, але наступають постреволуційні будні. І йому тут потрібно бути тактично гнучким.

Чи стане **УДАР** партією влади?

Перемога, що її здобули висуванці УДАРу на президентських та київських виборах, може виявитися пірровою для цієї політсили й покласти початок її сходженню з політичного небосхилу

Автор:
Олесь
Олексієнко

Два з половиною місяці тому, 29 березня, на XI з'їзді партії УДАР було урочисто ухвалено рішення підтримати кандидатуру Петра Порошенка на виборах президента й Віталія Кличка – на мера Києва. На тому зібранні два лідери підписали декларацію про єднання, в якій зобов'язувалися консолідувати старання для забезпечення спільної перемоги демократичних сил на наступних президентських і парламентських виборах та місцевих у столиці. Однак після того як президентські й київські перегони відбулися, сам УДАР утратив у дуже двозначну ситуацію.

Передусім він нібито став у очах широкого загалу повноцінною партією влади, будучи вже не тільки одним із засновників урядової коаліції, а й політсили уряду президента. Це попри те що після повалення Януковича партія Кличка весь час намагалася дистанціюватися від влади, зокрема від входження до тимчасового кабінету Яценюка, хоча люди за квотою УДАРу становили цілком пропорційну його вазі у правлячій коаліції частину призначень у системі виконавчої влади. Розрахунок був очевидний: уникнути публічної відповідальності за розвиток ситуації в країні у критичний момент.

Офіційне обґрунтування позиції неучасті у виконавчій владі, що лунало з вуст лідера та спікерів політичної сили, – відсутність у неї достатніх повноважень для реалізації своєї програми кардинального перезавантаження країни. Нині, після приголомшливої перемоги підтриманих УДАром

президента Порошенка та мера Кличка, а також сформованого тим корпусу депутатів-ударівців у Київській, такі можливості нібито з'явилися. Боксер-чемпіон має не лише посаду міського голови, однопартійну більшість у міськраді столиці, а й союзника-президента, який начебто мав забезпечити йому режим найбільшого сприяння та невідкладно призначити мера ще й своїм «намісником» – головою КМДА.

Сам Кличко, склавши повноваження депутата й переорієнтувавшись на столичний рівень, фактично вибув із активної політичної боротьби в загальнонаціональному масштабі, щонайменше до крапих часів. Ті можуть настати в разі його успішного управління Києвом, адже досвід європейських країн свідчить, що колишні мери столиць згодом успішно ставали главами своїх держав. Однак для донедавна очолюваної ним політичної сили це не змінює основного наслідку: у випадку дострокових виборів до парламенту її шанси самостійно пройти до ВР значно падають.

З одного боку, тому що УДАР як партія влади змушений відповідати за все, що відбуватиметься впродовж найближчих місяців у країні: від успішності проведення АТО до дедалі відчутнішого погіршення соціального самопочуття більшості громадян. Із другого – кадрова політика самого Кличка, а тим паче Порошенка від перших кроків рясніє одіозними призначеннями, здатними вмить дискредитувати тих, хто акцентував саме на «якісному оновленні» країни. Для самого Кличка як уже обраного мера та

його більшості в Київській це наразі не становить загрози, однак для політсили на парламентських виборах – навпаки.

При цьому вплив партії Кличка на загальноукраїнську політику стрімко падає, а члени його колишньої команди змушені шукати шляхів самостійної інтеграції до нової – Порошенкової.

Нові призначення Петра Олексійовича свідчать, що він воліє стримувати представників УДАРу в їхньому рухові до ключових, імовірно, обіцяних під час раніших переговорів про взаємодітримку, посад. Віталій Ковальчук, сирій кардинал Кличка та керівник виборчого штабу Порошенка на президентських виборах (який, за інформацією джерел, і відіграв ключову роль в ухваленні рішення про підтримку УДАром на президентських перегонах кандидатури Петра Олексійовича), так і не дістав посади глави Адміністрації президента. Він змушений був обмежитися тим, що замість обраного мером столиці Віталія Кличка очолив фракцію УДАРу в парламенті, який, схоже, доживає свої останні місяці.

Поки що незрозуміло, чи виконає Петро Порошенко бодай свою частину домовленостей стосовно Києва. Зокрема, Кличко від початку заявляв про потребу об'єднання посад міського голови та голови КМДА, але на засіданні Верховної Ради, яке відбулося 3 червня, не вистачило голосів: «за» висловилися 224 депутати. Альтернативний варіант – його призначення на посаду голови КМДА президентом, однак в такому випадку він буде

постійно залежним від доброї волі новообраного глави держави.

Зрештою, наразі бачиться, що за логікою кадрової політики нового господаря Банкової саме давній бізнес-партнер Петра Порошенка, обраний за списком УДАРу Ігор Кононенко може стати фактичним «смотрящим» за Києвом. За плечима боксера-чемпіона, який ризикує перетворитися на весільного генерала навіть у столиці, стирчатимуть вуха безпосередньо зорієнтованих на президента ключових посадовців у КМДА та Київраді, від яких і залежатиме ухвалення всіх важливих рішень. Тоді як політична відповідальність лежатиме на Віталієві Кличку.

Поширеною є думка, що УДАР із великою імовірністю стане організаційною основою для пропрезидентської партії на майбутніх виборах до парламенту. Хоч у новій реальності і це завдання не конче вирішуватимуть із його допомогою. Адже нині в цілковитій дезорієнтованості перебуває традиційна пар-

тія влади, функціонери якої востаннє входили до складу ПР. Так само «вільними» є і досить розгалужені структури Народної партії Литвина, який має нині мінімальні шанси самостійно пройти в парламент.

У цих умовах для Порошенка значення партійної структури УДАРу як розгалуженої і придатної для участі в найближчих виборах до ВР може виявитися сильно перебільшеним. У новій іпостасі він цілком здатен вибудувати потужні альтернативні структури, спираючись на адміністративний ресурс, зокрема й поки що повноправних ОДА та РДА, які йому підконтрольні. Врешті, можна обмежитися прямим поглинанням там, де це потрібно, місцевих осередків УДАРу для підготовки до парламентських перегонів без домовленостей із керівництвом полісили загалом.

Зі стилю призначень Порошенка помітно, що колишні «союзники», в яких немає нагальної потреби на сьогодні, швидко перетворюються для нього на баласт, котрого слід максимально швидко, але якомога безболіс-

ніше позбутися. Натомість Петро Олексійович воліє робити ставку на власних, перевірених і залежних від нього людей, що довели свою ефективність раніше, в бізнесі чи на адміністративних посадах у системі державної влади.

У цих умовах УДАР як політична сила, схоже, ризикує перетворитися на відпрацьований матеріал, який свою функцію

НОВІ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОРОШЕНКА СВІДЧАТЬ, ЩО ВІН ВОЛІЄ СТРИМУВАТИ ПРЕДСТАВНИКІВ УДАРУ В ЇХНЬОМУ РУХОВІ ДО КЛЮЧОВИХ ПОСАД

виконав. А його окремі члени, які значною мірою є вихідцями з колишньої «Нашої України» або команди Віктора Ющенка, змушені будуть шукати прямої комунікації з Порошенком. А сам Кличко та його сірий кардинал Віталій Ковальчук у такій розстановці можуть виявитися просто зайвими. ■

Як переоблаштувати Донбас

У разі реалізації анонсованого Порошенком «плану вмиротворення» Донбасу потрібно бодай змінити його адміністративні межі

Автор:
Олександр
Крамар

Після інавгурації новообраний президент Петро Порошенко анонсував готовність до поступок «населенню Донбасу», що загалом ідуть у річищі російських вимог і мають полягати в особливому статусі російської мови та заміні призначуваних центральною владою голів місцевих адміністрацій (як районних, так і обласних) на обрані радами відпо-

відних рівнів виконавчі комітети. Причому всі ці зміни мають відбуватися після їх переобрання на дострокових виборах.

У нинішніх умовах значною є загроза, що на таких перегонах перемогу здобуде у кращому разі помірковане крило сепаратистів. Щонайменше в усіх тих районах та містах обласного підпорядкування, які й зараз не контролює центральна влада, бо їх жителі

здебільшого лояльні до терористів. 90% громадян тут традиційно голосували якщо не за ПР, то за КПУ, ПСПУ Вітренко чи інші нібито опозиційні, але при цьому проросійські проекти. Нинішні соціологічні опитування також зафіксували антиукраїнську більшість у вигляді прихильників або відокремлення від держави, або федералізації (що в їхньому уявленні так само є максимальним

ФОТО: УЖНІВОРМ

дистанцюванням від її решти). Прихильників двох названих варіантів зміни статусу регіону, за даними соціологів, на Донбасі в березні – квітні було понад 80% серед усіх опитаних. Проукраїнська меншість тут, звісно, є, що правда, обмежена тими 5–10%, які традиційно підтримували демократичні проєвропейські сили, однак ніколи не визначали політичних настроїв краю.

Можна шукати і знаходити причини такого становища: специфічний етнічний склад населення, більшість котрого в містах обласного підпорядкування як Донецької, так і Луганської області становлять або росіяни, або українсько-російські «метиси», що мають російську культурно-ідентифікаційну основу і сприймають нашу країну лише як варіацію Росії; інформаційне гетто, яке особливо чітко давалося взнаки на Донбасі в усі роки незалежності, підвищений вплив російських та місцевих промосковських, автономістських («донбаських») за своєю суттю ЗМІ; породжена впливом цих факторів уперта підтримка більшістю населення режиму Януковича, несприйняття Євромайдану та його наслідків тощо. Так само очевидно, що центральна влада (і екс-президент Кучма та інші колишні очільники це публічно визнають) усі 23 роки навіть не ставила за мету посилення присутності Української держави в регіоні ані в інформаційно-пропагандистському, ані в кадровому плані. Вочевидь, цілком хибно сподіваючись, що такий підхід допоможе уникнути сепаратистських настроїв, хоча насправді він їм лише сприяв.

Та хоч би якими були причини, вони не змінюють ситуації в регіоні. Тож, готуючись у цих умовах укотре визнати за Донбасом право на фактично окреме від решти країни життя, лише формально в її складі (а саме про це свідчать ініціативи новообраного президента), слід бодай ужити заходів, які дали б змогу вивести з-під контролю місцевих сепаратистських кіл ті частини Донецької та Луганської областей, що свого часу цілком штучно були включені до їх складу і ще можуть бути збережені як загалом українські території.

ТАКИЙ РІЗНИЙ «ДОНБАС»

Сучасний Донбас наразі поділяється на кілька чітко помітних мікрорегіонів.

Так, узяли участь у президентських виборах 25 травня й лояльно ставляться до сил АТО більшість мешканців північної (слобожанської) частини Луганщини, що включає в себе 10 районів, лояльне до сил АТО населення прилеглих до них районів Донецької області: Краснолиманського, Слов'янського та Олександрівського (останній також узяв участь у виборах). Схожа ситуація в західних Добропільському, Красноармійському та Великоновосілівському районах із міськрадами обласного підпорядкування Добропілля, Красноармійська, Дмитрова (розміщені всередині названих районів), де також відбулися вибори 25 травня. Як відомо, пройшло голосування, хоч і спостерігається певна активність банд терористів, також у Приазов'ї, до якого належать місто Маріуполь та низка прилеглих районів (Першотравневий, Володарський, Новоазовський, Тельманівський, Волноваський).

Водночас деякі частини цих областей центральна влада переважно не контролює. Це Артемівський і Костянтинівський райони Донеччини та Попаснянський – Луганщини, які нагадують північні, однак зі своєю особливістю: на їх території є численні анклавні із середніми та великими містами, де жителі лояльні до сепаратистів. Мова про міськради Артемівська, Краматорська, Дружківки, Костянтинівки, Северодонецька, Лисичанська та Рубіжного, які мають у 5–10 разів більше населення, ніж довколишні сільські україномовні райони.

Найгірші справи у наших силовиків і водночас найбільша підтримка сепаратистів населенням, міліцією, місцевою адміністрацією спостерігається в решті Донецької області (переважно це міськради, що злилися в одну суцільну промислову агломерацію: Донецька, Єнакіївська, Горлівська, Шахтарська, Дзержинська, а також Ясинуватський, Мар'їнський, Старобешівський, Амвросіївський та Шахтарський райони). Аналогічна ситуація в південній частині Луганської області

(знову ж таки, це переважно міськради, що об'єднують селища гірників, а також райони Луганщини на правому березі Сіверського Дінця і Станично-Луганський на лівому). Повідомлення звітти красномовно свідчать, що українські силовики почуваються там як на ворожій території, із труднощами утримують лише окремі важливі об'єкти й частину прикордонних пунктів пропуску.

Загалом у не контролюваній українським урядом частині Донеччини проживає близько 3 млн осіб (без урахування оточе-

ПОДІЇ ОСТАННІХ МІСЯЦІВ НА ДОНБАСІ ЗАСВІДЧИЛИ ШТУЧНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПОДІЛУ, ВПРОВАДЖЕНОГО ЩЕ ЗА СТАЛІНСЬКИХ ЧАСІВ

Загалом у двох областях Київ контролює

28 тис.

км²
(52,7%),
сепаратисти –

25,1 тис.

км²
(47,3%).

Однак на території, де саме вони почуваються господарями, припадає

74%

мешканців (4,9 млн із 6,6 млн), а на ті, які утримує центральна влада, –

16,6%

(1,1 млн), в умовно контролюваному Києвом Маріуполі проживає 0,5 млн (7,6%). Ще понад 0,1 млн – в оточеному силовиками Слов'янську

ного Слов'янська), Луганщини – 1,9 млн. Площа таких земель у межах останньої становить 11,7 тис. км² (43,9% області), на Донеччині – 13,4 тис. км² (50,6%). У двох областях Київ контролює 28 тис. км² (52,7%), сепаратисти – 25,1 тис. км² (47,3%). Однак на території, де саме вони почуваються господарями, припадає 74% мешканців (4,9 млн із 6,6 млн), а на ті, які утримує центральна влада, – 16,6% (1,1 млн), в умовно контролюваному Києвом Маріуполі проживає 0,5 млн (7,6%). Ще понад 0,1 млн – в оточеному силовиками Слов'янську.

Попри те що за територіальну цілісність України висловлюється чимало російськомовних жителів Донбасу, все-таки спостерігається очевидна закономірність. На територіях, де не відбулося виборів і які фактично не контролює центральна влада, частка громадян, котрі під час перепису 2001 року назвали рідною мовою українську, становить заледве 20%, а відсоток тих, що визнали такою російську, більший, ніж у Криму. Натомість у районах на півночі Луганської та Донецької областей, підконтрольних урядові, де вибори відбулися з найвищою для регіону явкою і де спостерігається значна під-

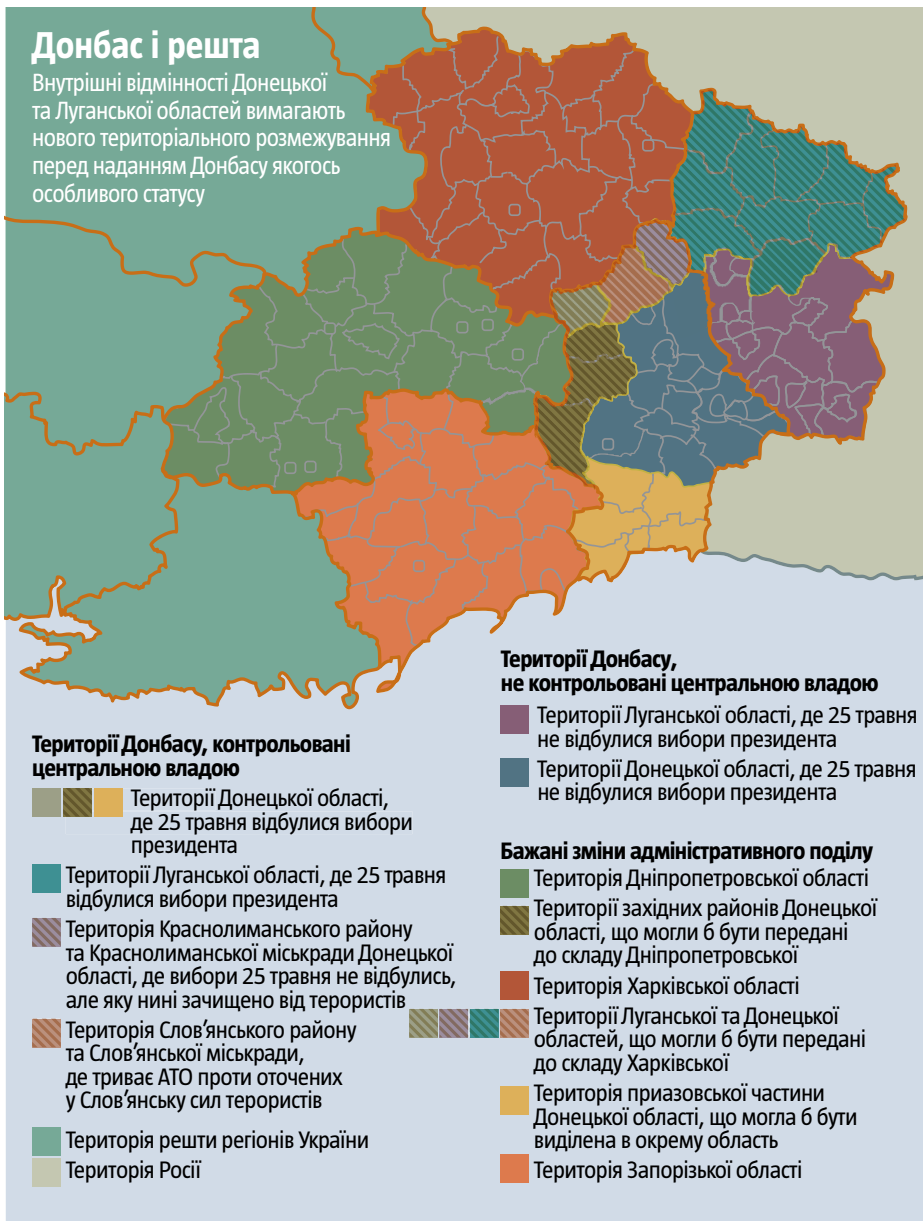
тримка сил АТО серед місцевого населення, частка мешканців, які під час того самого перепису назвали своєю рідною українську, навпаки, перевищує 80%.

КОНТУРИ НОВОГО АДМІНПОДІЛУ

Таким чином, критична ситуація, що склалася на Донбасі впродовж останніх місяців, засвідчила всі внутрішні відмінності між окремими територіями, а також штучність адміністративного поділу, запровадженого ще за сталінських часів. Він ґрунтувався на прив'язці територій до великих міст, що мали стати їх адміністративними центрами й водночас опорними пунктами Москви на українській території. При цьому ігнорували, а то й свідомо намагалися знищити історичні, етнолінгвістичні та соціально-економічні особливості.

Основою створеної 1932 року «великої» Донецької області (із якої потім виокремили сучасну Луганську) стали райони специфічної шахтарсько-селищної промислової урбанізації в місцях видобутку кам'яного вугілля (центральна смуга сучасних Донеччини та Луганщини), серед населення яких традиційно дуже великою була частка російськомовних переселенців із інших регіонів царської імперії/СРСР. Проте ці землі охоплювали менш ніж половину обсягу «великої» Донецької області й були «доповнені» за рахунок двох прилеглих територій.

З одного боку, до них доточили переважно аграрні україномовні північні райони (сучасна північ Луганщини, кілька районів Донеччини неподалік Слов'янська), що історично завжди були частиною української Слобожанщини (а пізніше створеної на її території Харківської губернії). Із другого – також аграрні райони Приазов'я на півдні, що історично мали етнічно строкате населення (тут концентрувалася численна громада так званих приазовських греків, центром яких був Маріуполь). У результаті радянської національної політики російська як «мова міжнародного спілкування» стала основою для греків, а будівництво великих промкомбінатів у Марі-

ЗАЛИШИТИ РАЙОНИ, ЦІЛКОМ ЛОЯЛЬНІ ДО КИЄВА, У СКЛАДІ ФАКТИЧНО НЕПІДКОНТРОЛЬНОГО ДОНБАСУ – ОЗНАЧАЄ ПЕРЕДАТИ ЇХ СЕПАРАТИСТАМ

уполі та пов'язане з ним переселення жителів Центральної Росії перетворили колись аграрний південь Донеччини на переважно російськомовний ре-

– центри важкого машинобудування Слов'янськ, Краматорськ, Дружківка. Саме вони нині стали опорними пунктами терористів, хоч україномовна більшість населення навколишніх сільських районів – Олександрівського, Краснолиманського, Слов'янського – переважно лояльно ставиться до сил АТО.

При наявних демографічних пропорціях між різними складовими Донбасу в його нинішньому вигляді немає підстав сумніватися, що за результатами проведених нині дострокових місцевих виборів та впровадження пропонованої Петром Порошенком реформи самоврядування якраз

гійон. Водночас осередками русифікації на аграрній півночі Донецької області стали новостворені індустриальні анклав

більш або менш сепаратистськи настроєні політики здобудуть усю повноту влади в краї. А відтак перетворять російську на єдину офіційну для всієї підпорядкованої їм території, дискримінуватимуть україномовне населення не менше, ніж це робиться зараз у Криму, й остаточно зведуть перебування Донбасу в складі України до формальності, що створить передумови для його виходу зі складу держави за першого зручного приводу (як-от небажани для Москви зміни у внутрішній чи зовнішній політиці). Після обіцяного Порошенком «плану вмиротворення» в Києва фактично не залишиться механізмів, а тим більше політичної волі, щоб цьому протидіяти.

Тому в умовах, коли «вмиротворення» Донбасу якщо не де-юре, то де-факто передбачатиме автономний статус, адміністративно-територіальний переділ просто необхідний. Адже залишити в цих умовах райони, цілком лояльні до Києва, під контролем сил, які опираються на підтримку антиукраїнської більшості жителів Центрального Донбасу, означає передати і їх під контроль сепаратистів.

Насамперед до складу Харківської області доречно було б включити десять слобожанських районів Луганської (включно з Новоайдарським) і три Донецької (Краснолиманський, Олександрівський і Слов'янський райони, а також міста обласного підпорядкування Красний Ліман і, після звільнення від терористів, Слов'янськ). У випадку останніх доцільність такого кроку визначається ще й необхідністю вивести зі складу непевного Донбасу та зосередити в межах однієї області основну частину Юзівської площі сланцевого газу (нині вона поділена між названими трьома районами півночі Донецької та сусідніми – Харківщини в околицях Ізюма). Адже з успішністю її розробки компанією Shell пов'язані перспективи посилення енергетичної незалежності України від Москви. Території Донецької та Луганської областей, що могли б відійти до Харківської, охоплюють 18,5 тис. км² і мають 431 тис.

жителів (зі Слов'янськом – 577 тис.).

Водночас слід визначитися із західними та південними районами Донецької. Перші (Добропільський, Красноармійський та, можливо, Великоновосілківський), котрі так само мають україномовну більшість і порівняно лояльне ставлення до центральної влади й у котрих 25 травня безперешкодно відбулися президентські переговори, могли б бути включені до складу Дніпропетровської області (280 тис. жителів та 4,35 тис. км²). Другі (Маріуполь і прилеглі чотири-п'ять районів, у яких 25 травня вдалося провести вибори і які, хоч і меншою мірою порівняно з північними та західними, все-таки контрольовані силами АТО) можна було б виокремити в нову область. Вона була б не набагато меншою за Чернівецьку: 6,35 тис. км² із 680 тис. мешканців.

Решту Донбасу, що складатиметься із власне вугледобувного басейну й має найменш лояльне до України населення, де так і не вдалося провести вибори 25 травня, можна адміністративно об'єднати в одну область. Вона після очікуваної реформи місцевого управління та проведення дострокових виборів якщо не де-юре, то де-факто мала б особливий статус регіону, проблемного з погляду інтегрованості в організм єдиної України, й повинна була б стати об'єктом особливої політики центральної влади. У разі збереження Приазов'я у своєму складі нова Донецька мала б територію 31,4 тис. км² і населення 5,6 млн, без нього – відповідно 24,75 тис. км² і 4,9 млн мешканців.

Можливо, усе-таки краще визнати реальність і адекватно реагувати на неї, аніж і надалі недооцінювати загрози решті районів Донецької та Луганської областей і південно-східним регіонам загалом, що походять від контрольованих сепаратистами (військовим крилом зараз чи політичним після ймовірних дострокових виборів, невелика різниця) територій Донбасу. Адже очевидно, що Путіну цей край потрібен не як такий, а саме як плацдарм для поширення сепаратизму на інші південні та східні землі України. ■

New Non Fiction Books from EU

К Н И Г А Р Н Я

м. Київ
вул. Лисенка, 3
тел.: (044) 235-88-54

www.book-ye.com.ua

* Нові нон-фікшн книжки з Європи

Військо без зброї чи зброя без війська?

Необхідність захищати державу підняла на поверхню величезну кількість проблем не лише українського війська, а й оборонно-промислового комплексу

На прикладі оборонки можна вивчати новітню історію економіки України. У спадок від СРСР країна отримала близько третини потужностей із виробництва озброєнь та військової техніки (ОВТ). Близько 700 підприємств випускали лише мілітарну продукцію. Ще понад тисяча заводів займалися виробництвом як ОВТ, так і товарів подвійного чи суто цивільного призначення.

По закінченні холодної війни основна частина виробників зброї потрапила під конверсію. На відповідних підприємствах подекуди намагалися виробляти цивільну продукцію, їх корпоративували та приватизували. Але брак досвіду роботи в ринкових умовах призводив до того, що з часом через збитки та вимиті ними обігові кошти виробництво зупиняли, а завод ставав банкрутом спочатку фактичним, а часом і де-юре. Успішних випадків конверсії не так уже й багато, наприклад Азовзагальмаш, який освоїв продукцію свого двійника Маріупольського заводу важкого машинобудування – вантажні вагони, Хартрон, який свої системи управління переорієнтував із військових на цивільні потреби (енергетика, транспорт), та деякі інші.

До наших днів дотягнула лише невелика частина з колишнього переліку українських виробників військової продукції. За даними Міноборони, на сьогодні до складу вітчизняного ОПК входять 162 підприємства та установи і ще, мабуть, кілька десятків виробників продукції як цивільного, так і військового призначення. Донедавна ті з них, які zostалися в державній власності, животіли на мізерному державному оборонному замовленні (ДОЗ), часом отримуючи дещо більші нерегу-

Автор:
Любомир Шавалюк

лярні експортні контракти. Цього було замало, щоб розвиватися, але вистачало, щоб остаточно не розвалитись і якимось утримувати зменшений у кілька разів штат працівників. Яскравим прикладом є флагман військово-транспортної авіації України ДП «Антонов», яке колись на київському заводі «Авіант» виробляло майже 200 літаків за рік, а тепер із великими труднощами збирає по тришість.

УСПІХИ СЬОГОДЕННЯ

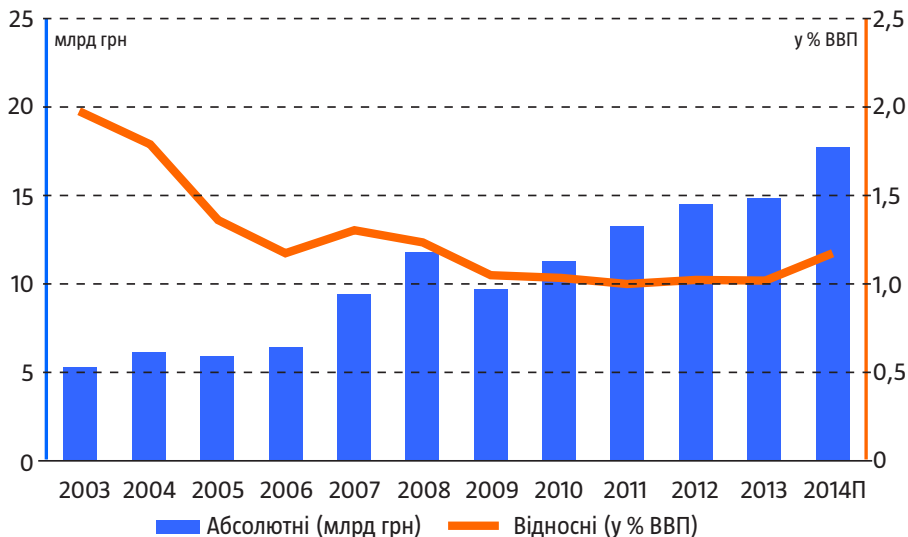
Унаслідок тих деградаційних процесів, які об'єктивно охопили вітчизняну оборонку, на сьогодні орієнтуватися на радянський спадок немає сенсу. Україна володіє дуже фрагментованими виробництвами ОВТ, робота яких критично залежить від постачання іноземних комплектуючих, передусім із Росії, теперішнього во-

рога номер один. Експерти, які вже не перший рік б'ють на сполох, нині вважають, що про цілісний ОПК та його розвиток в Україні говорити вже пізно. Слід зосередитися на тих окремих напрямках виробництва військової продукції, які мають певні перспективи.

А такі напрями є. Скажімо, на сьогодні в нас відновлено замкнуті цикли у виробництві бронетанкової техніки, авіаційних ракет, радіолокаційних систем та дечого іншого. Завдяки цьому компанія «Укрспецекспорт», яка є монополістом у вивозі ОВТ, щороку отримує чистий дохід близько \$1 млрд, а наша країна посідає високі місця в рейтингах постачальників озброєнь. Так, за даними Стокгольмського міжнародного інституту досліджень проблем миру (SIPRI), у 2012 році експорт основних озброєнь з

Крихти для війська

Витрати на оборону у Зведеному бюджеті України далекі від того, що необхідно Україні. Сподіваємося, події останніх місяців змусять владу переглянути їх обсяг

За даними Державної казначейської служби, Держстату України

України становив \$1,34 млрд, а у 2008–2012-му вона була на дев'ятому місці серед експортерів цієї продукції.

Однак ті показники є значно меншими від того, що потенційно може запропонувати вітчизняна оборонка. До того ж їх формує жменька підприємств, які є конкурентоспроможними вже багато років. Інші суб'єкти ОПК, які ще залишилися на плаву, донедавна переживали нелегкі часи. Тож, щоб вирішити цю проблему, в 2011 році було створено Державний концерн «Укроборонпром» (УОП).

Концерн об'єднав 134 підприємства (державні та казенні, а також акціонерні товариства, що перебувають у власності держави). Невдовзі виявилось, що всім їм для нормальної роботи мало чого бракувало. Основних проблем було дві: дефіцит обігових коштів (окремі заводи мали мільйонні заборгованості із зарплат і фактично зупинене виробництво) та відсутність ринків збуту. Першу проблему подолали спрямуванням надлишкових прибутків окремих успішних виробництв на потреби тих, у кого були фінансові труднощі. Друга – також виявилася під силу Укроборонпрому: беручи активну участь у різноманітних виставках міжнародного рівня, концерн представив інтереси всіх без винятку учасників, навіть тих, які виробляли продукцію лише на кілька мільйонів гривень. Тому такий собі ефект масштабу приніс рясні плоди вже на другий рік діяльності УОП. Так, за 2013-й заводи концерну погасили 46% заборгованості із зарплат (76 млн грн). Ключові показники суттєво покращилися. Обсяг виробництва концерну становив 13,2 млрд грн, що на 24% більше, ніж у 2012-му, зростання експорту дорівнювало 52%, чистий прибуток – 475 млн грн при тому, що низка заводів, донедавна збиткових, вийшли на прибуткову діяльність. Окремі підприємства завдяки значним зовнішнім контрактам показали феноменальні результати. Наприклад, ДАХК «Артем» збільшив обсяг виробництва усемеро, до 2,2 млрд грн, отримавши 52 млн грн прибутку, а ДП «Зоря-Машпроект» мало приріст виробництва оборонної продукції 38%. Харківське ДП «Завод ім. В. О. Малишева» збільшило

обсяг виробництва на 25%, до 302 млн грн.

СТРАТЕГІЧНІ ПРОБЛЕМИ

Хоча етап фінансової стабілізації на більшості заводів Укроборонпрому добігає кінця, перехід до розвитку потребує вирішення низки стратегічних проблем. Над однією з них – високою собівартістю продукції – вже працюють, упроваджуючи енергоощадні технології (на Заводі ім. В. О. Малишева торік зекономили 27 млн грн, або 34% витрат на енергоресурси) та економлячи працю завдяки використанню нових верстатів (продуктивність праці в концерні за два останні роки додала 51% на тлі 40-відсоткового зростання виробництва). Однак цього не досить, адже вузьких місць у роботі підприємств оборонки значно більше.

Передусім важливий фінансовий бік питання. Державна цільова програма реформування та розвитку ОПК до 2017 року, розроблена ще за Януковича, передбачала, що галузі для модернізації потужностей, нині зношених майже на 70%, необхідно 10,5 млрд грн (6,7 млрд грн – тільки для Укроборонпрому). Із бюджету планували виділити лише 2,9 млрд грн (решта – кредити і приватні фінансові інвестиції, а також кошти від продажу зайвого майна деяких підприємств), але в теперішніх обставинах держава може не знайти навіть цих грошей. У такому разі доведеться фінансувати капіталовкладення із прибутків, а відтак концерн просто втрачатиме час і позиції на ринку. Важливо й те, що підприємства Укроборонпрому, за оцінками зазначеної програми, мають надлишкові активи, передусім землю, балансовою вартістю 911 млн грн, які планували продати за 2,5 млрд грн. Крім цього, керівництво концерну ухвалило рішення реструктуризувати понад 40 підприємств, виробництво на яких зупинене або не є доцільним. Поки всі ці перетворення в межах найбільшого українського підприємства ОПК триватимуть, вони відволікатимуть управлінські ресурси, призводячи до зайвих утрат часу. Та й що держава отримає на виході (чи не буде «прихвизації»), велике питання.

Суттєвою також є проблема держзамовлення. Бюджетні витрати на оборону й дотепер були

РОСІЙСЬКИЙ СЛІД

Наріжним каменем у роботі оборонки є відносини з РФ. По-перше, український ОПК критично залежить від російських комплектуючих, а отже, й від політичної волі Кремля. Це проявляється, наприклад, у тому, що росіяни затягують виконання заявок на частини для літаків Антонова, що призводить до простой киевських та харківських авіазаводів. По-друге, Росія, а радше виконання її програми переозброєнь критично залежить від фізичних потужностей, які мають українські судно- і літакобудівні та інші компанії. Це було однією із причин можливої російської агресії на Східну Україну й «хорошим» додатком до мотивів анексувати Крим, де розміщені 13 підприємств Укроборонпрому та ще кілька приватних суднобудівних і судноремонтних заводів

невеликими (див. «Крихти для війська»), торік вони становили 14,8 млрд грн. Із них на розвиток озброєння та військової техніки Збройних сил України надійшло 891 млн грн у 2012-му, 686 млн грн у 2013-му, а на поточний рік заплановано лише 563 млн грн. В умовах бюджетної економії та дефіциту фінансування ця сума може зменшуватися й надалі. Але її катастрофічно мало для потреб не лише Української армії, а й вітчизняного ОПК. За оцінками експертів, для підтримання війська в боєздатному й сучасному стані держава має витрачати \$300–500 млн лише на закупівлю ОВТ. Понад те, для ефективного розвитку військово-промислового комплексу відповідно до світових стандартів державне замовлення повинне удвічі-втричі перевищувати обсяги експорту. Нині, за даними експертів, на експорт іде 93% продукції ВПК України; браку й незадоволених іноземних споживачів чимало. Якщо виходити з обсягів виробництва лише самого Укроборонпрому (а ще є ДП «Антонов», «Мотор Січ» та інші підприємства, що не входять у концерн), ДОЗ має становити 8–10 млрд грн, а це у 10–15 разів більше, ніж зараз. От і виходить, що для доброго війська потрібна якісна озброєння, але для виробництва останньої необхідне добре військо.

Так чи так, але для переходу від виживання до розвитку українським підприємствам ОПК необхідно подолати добрячий перелік суттєвих проблем. Основною з них є залежність України від російських комплектуючих та ринку збуту. Але залежність РФ від української оборонки ще більша з огляду на масштаби військової програми Кремля. Україна ніби має золотий голос, від якого залежить, буде в Росії достатньо боєздатна армія чи лише пародія на неї. Чи зможе нова влада розумно використати цей важіль, щоб не лише вберегти від занепаду, а й розвинути ОПК України, паралельно диверсифікуючи постачальників комплектуючих та ринки збуту? Парадокс у тому, що виробництво ОВТ – одна з небагатьох вітчизняних галузей, які експортують продукцію з високою доданою вартістю. За нею стоять не лише робочі місця, а й інтелектуальний потенціал нації. ■

Про те, як Україна озброє Росію сьогодні, можна прочитати тут:

IN THE ARMY NOW

В умовах, коли країна поділяється на фронт, прифронтову смугу й тил, ставлення суспільства до людей у погонах повинне змінитися, бо саме вони, а не політики зі своєю гречкою та солодкими обіцянками гарантують нам право на життя і свободу

Автор:
Дмитро
Крапивенко

Наприкінці 1980-х хіт гурту Status Quo мав кумедний народний переклад українською, приспів звучав так: «О-о-о-о, не хочу в армію», – і передавав почуття парубка, що не бажає йти до радянських збройних сил, бо «ще кажуть люди на селі, що там всі командири москалі». Так падав престиж «непобедимой и легендарной», яку звеличувала офіційна пропаганда, гублячи довіру суспільства не менш швидко, ніж паперові карбованці. Девальвація армії продовжилась уже в незалежній Україні: після коротко-термінового піднесення початку 1990-х та народження Нацгвардії настав час величезних і непомітних утрат без війни.

На якомусь етапі армія майже зникла з нашого життя. Людей у погонах і з шевронами Збройних сил на вулицях ставало щораз менше, вітер гуляв на руїнах багатьох військових частин, міліціонера з гумовим кийком можна було зустріти куди частіше, ніж солдата чи офіцера ЗСУ. «Не хочу в армію», – крутилося й далі в головах юнаків призовного віку: тих, хто рвався б на службу, де

стрільби – один раз перед присягою, де голод, злидні й безправ'я стали нормою життя, бракувало щороку. І річ не в банальному «якби держава на армію виділяла достатньо коштів»: сам сенс, ідеологія існування війська якось зникли. «Тягнути до дембеля» для солдата й до ранньої, за вислугою 25 років, пенсії для офіцера – це стало чи не єдиним мотивом перебування в ньому. Від кого й, головне, як мала захищати армія, котра без війн чи локальних конфліктів утратила стільки особового складу й техніки, що вистачило б на два Сталінгради? Над цим не замислювались ані громадяни, ані політики, які без жодного смутку урізали військовий бюджет на користь міліцейського, бо власний народ видавався куди небезпечнішим, ніж умовний зовнішній ворог.

Остаточне зникнення армії, можливо, виявилось б тихим і непомітним, якби не Майдан. Тоді як у лояльності МВС та СБУ до режиму Януковича годі було сумніватись і гасло «міліція з народом» швидше нагадувало мантру останніх романтиків, суспільство з острахом і надією поглядало на

армію. Там ще залишилась бронетехніка, кілька боездатних бригад: якщо вони повернуть зброю проти народу, то режим устоїть і «коктейлі Молотова» уже не допоможуть. Нещедрі на емоції офіцери ховалися за фразою: «Армія поза політкою». Були якісь пафосні «звернення військових до Віктора Януковича з проханням припинити дестабілізацію у країні», були пересування підрозділів з одного регіону в інший, але на вулицях ані Києва, ані інших міст так і не з'явилася бойова техніка. Ставлення до армії змінилося з байдужого на нейтральне. Потім – розчарування в Криму: наші військові гарно співали, дарували жінкам квіти на 8 Березня, жалілися на брак наказу з Києва, хоча кожен боєць знає, що статут дозволяє відкривати вогонь проти будь-кого, хто незаконно прагне потрапити на територію частини. Після падіння півострова у суспільстві почав наростати розпач: у нас немає армії!

«Як росіяни вчасно почали: дочекалися, коли армію скоротять до мізера, донищать рештки боездатності, – і вперед, зелене

ФОТО: REUTERS

світло», – казав мені в березні знайомий офіцер, упевнений у тому, що керівництво Міноборони в роки правління Януковича працювало на РФ. Зараз ми всі захоплюємося звитягою і професіоналізмом бійців 95-ї Житомирської аеромобільної бригади – одного з найбільш боєздатних з'єднань, особовий склад якого має чи не найкращий вишкіл, а частина його – й досвід миротворчих операцій за плечима. А ще рік тому розформування цієї бригади було цілком реальною перспективою: на професіоналах хотіли зекономити... І ось ті залишки війська, дислокованого за старою радянською традицією біля західного кордону, машинами, що роками стояли на колodках, висунулись на схід і дали бій сепаратистам. Хай не так картинно, як ми звикли це бачити в кіно, з втратами і проракунками, але Збройні сили поруч із відродженою (на базі скомпрометованих на Майдані внутрішніх військ) Нацгвардією зупинили ворога на Сході.

Війна за Донбас навряд чи виявиться короткотривалою, і саме на її фронті сформується та ар-

мія, яку не соромно буде назвати народною. Українці не просто помітили й загадали, що в них є військо. З погляду споживача, якого останніми роками старанно виховувало і плекало наше суспільство, ставлення до армії мало б бути таким: «Існує загроза державі, але ж маємо військо – нехай воює, захищає мене, платника податків, на які його утримують». Однак того не сталося. По-перше, в нас не так багато чесних платників податків. По-друге, кожен українець знає: покладатись на державу – зашкодити собі. Цю істину ми засвоюємо в чергах до ЖЕКів та чиновників місцевого масштабу, куди приходимо вирішувати свої наболілі побутові проблеми. Хіба в царині державної безпеки буде інакше?

Довіряти системі армійської бюрократії, яка роками сиділа на грошових потоках від продажу озброєння та майна, просто злочин. «Ідемо селом, заглух БТР, колона стала, відразу набігли мужики: чим підсобити? Може, соляра треба? Автослюсаря зараз знайдемо!» – розповідає приятель-офіцер. Таких прикладів, коли допомога військовим надходила від звичайних, непричетних до великих фінансових потоків людей, безліч. Громадяни й надалі живуть у відчуженості від держави, бо надто мало часу минуло, як на те, щоб знищити монстра, котрий живився корупцією і чиновницьким абсурдом. Але такий інститут, як армія, перестав бути чужим: туди йдуть тисячі добровольців, тисячі тонн харчів, медикаменти, – словом, усе, чого бракує на фронті. І не тому, що таку ініціативу виявили можновладці, не тому, що військові якось уже надто пронозливо жа-

ному виконанні й сьогодні – це протигази для коней, врослі в землю БТР та продані наліво сухпайки. Справжній тил – це ініціатива громадян, нехай трохи хаотична, але без корупційних схем і всього зайвого: є гроші, вантаж та охочі його доставити – і жодних паперових чи інших зволікань.

Зміни відбуваються не лише в тилу. Армія, що мала б бути осердям патріотичного виховання, цю функцію за останні 20 років занедбала. Перетворення колишніх лєнінських кімнат на українські світлиці стало такою самою фейковою реформою, як і решта чиновницьких показушних ініціатив. У війську, де відверто ностальгували за радянськими часами, коли не рахували ані пального, ані набоїв для навчань, інакше й не могло бути. Чимало молодих людей, які щиро любили Україну і бажали змін у ній, оминали ЗСУ, здобуваючи спортивні та початкові бойові навички у громадських і військово-патріотичних об'єднаннях – ціну цим вишколам ми побачили на Майдані. Тепер більшість із них охоче зголошуються до війська, Національної гвардії, батальйонів територіальної оборони. Вони йдуть на фронт свідомо, абсолютно не переймаючись питаннями грошового утримання, соціальних пільг тощо. Їм не потрібні замполіти, які пояснюватимуть, за що саме точиться війна на Донбасі. Це якраз та молода кров, яка здатна оновити Українську армію і змінити її обличчя.

Як пишуть хлопці з передової, у підрозділах часто виникають непорозуміння між учорашніми бійцями ВВ та добровольцями, вихідцями з різних регіонів, що в принципі природно для новостворених бойових колективів. Комбат «Донбасу» Семен Семенченко недавно написав у Facebook: «Шукаємо пісні, які можуть піднімати бойовий дух і не ставати причиною для суперечок між бійцями за Україну зі Сходу й Заходу... Бойовий дух інколи важливіший за кулемети». Звісно ж, соцмережа відгукнулася чималою кількістю пропозицій таких пісень, тож порозуміння щодо них військоволужбовці знайдуть дуже скоро. Яким буде той саундтрек, наразі спрогнозувати важко, але призабутий переспів «Не хочу в армію» до переліку точно не потрапить. ■

САМЕ НА ФРОНТІ ВІЙНИ ЗА ДОНБАС СФОРМУЄТЬСЯ ТА АРМІЯ, ЯКУ НЕ СОРОМНО БУДЕ НАЗВАТИ НАРОДНОЮ

ліються на брак найнеобхіднішого на передовій: народ розуміє тих, хто воює зараз на Донбасі, без зайвих слів і посередників.

Будь-яку війну можна програати без надійного тилу, де чекають рідні, де виробляється все необхідне: від танків до камуфляжу, де кожного бійця зустрічають як захисника і героя. Тил у держав-

Збройні сили України: спроба відповісти на багато «чому?»

Бойові дії на Сході України тривають уже три місяці. Коли вони завершаться, невідомо, а тому в нашому суспільстві накопичилося чимало запитань до української армії та її керівництва.

Але те, що ми зараз маємо, – результат 23-річних «геніальних» реформ у військовій сфері

У 1991-му молодій Українській державі дістався у спадок великий шматок радянської армії, який налічував майже 730 тис. військовослужбовців. Він був поділений на три військових округи (Прикарпатський, Одеський та Київський), які, своєю чергою, становили частину великого радянського пазла – танкового кулака для удару по Європі.

У 1991–1992-му на базі штабу Київського округу було створено апарати Міністерства оборони та Генерального штабу України. Штаби двох інших округів функціонували аж до 1997 року, попри алогічність такої ситуації.

Ще на початку 1990-х усі військові фахівці майже в один голос твердили, що треба негайно поламати наявну радянську дислокаційну систему в Україні, спрямовану проти західних країн, проте з майже цілком відкритим фронтом на сході. Зокрема, пропонувалося замість наявних штабів округ, армій та корпусу створити п'ять-шість корпусів: Захід (Львів), Північ (Житомир – Чернігів), Схід (Дніпропетровськ), Південь (Одеса) та Крим (Сімферополь). До складу корпусу мало б належати стільки військ, скільки було потрібно для оборони певного напрямку.

Аналогічна реформа мала бути проведена й у Військово-Повітряних силах та протиповітряній обороні. Особливо в останній. Станом на 1991 рік штаби корпусів ППО були розташовані у Києві, Львові та Дніпропетровську. Причому якщо система ППО на заході, півдні та

Автор:
Ярослав
Тинченко

У 1991-му році на території України перебували майже

730 тис.
військово-службовців

частково на півночі була цілком задовільною, то на сході – абсолютно незадовільною: за радянських часів контроль за небом східних областей УРСР здійснювався передусім силами ППО з території Росії.

На превеликий жаль, жодний із військових міністрів не подбав про те, щоб провести дислокацію ЗСУ для можливості відсічі вторгнення зі сходу. Понад те, з наявних на Правобережній Україні п'яти дивізій дві (у Лубнах та Артемівську) взагалі були розформовані. Ті три, що залишилися (нині це бригади), розташовані на відстані від 200 до 500 км одна від одної (Чернігівщина, Харківщина та Дніпропетровщина). Тож якби виник прямий збройний конфлікт із Російською Федерацією, ці з'єднання були б миттєво розчавлені.

Замість корпусної системи управління було відновлено три «класичні» військові округи радянського зразка. Але тепер вони звуться Західним, Північним та Південним оперативними командуваннями. Скороочення та розформування дивізій Сухопутних військ відбувалося не за логікою, а виходячи з наявності нового/старого озброєння. Першими пішли «під ніж» дивізії із застарілим озброєнням.

Деякі області, як, наприклад, Донецька та Луганська, взагалі були значною мірою демілітаризовані. У них не залишилося Сухопутних військ, попри те що там містяться кілька потужних складів зброї (передусім в Артемівську), унікальні військові підприємства та зенітно-ракетні дивізіони.

Подібна ситуація склалась і з протиповітряною обороною.

Як танула українська зброя

	Наявність техніки на момент розпаду СРСР*	Квота згідно з угодами 1990–1992 років	2001 рік	2005 рік	2010 рік	З них фактично перебувало на озброєнні ЗСУ станом на 2010 рік**
Танків	6011	4080	3928	3058	2522	776
Бойових машин	5791	5050	4670	4290	3855	2432
Артилерійських систем	Близько 6500	4040	3726	3437	3149	946
Бойових літаків	1100	1090	874	575	517	212
Бойових гелікоптерів	Понад 400	330	240	182	147	80

*Кількість танків та бойових машин піхоти наведена згідно з опублікованими в Росії у 2001 році вичерпними аналітичними даними про Сухопутні війська СРСР на момент його розпаду. Проте Центр Разумова твердить, що у 1990-му на території України було 9293 танки та 11 346 бойових машин піхоти, але ці цифри видаються дуже сумнівними

**Інші одиниці зброї мали бути на базах зберігання військової техніки, але їх фактичну кількість ще треба звіряти. Наприклад, є альтернативні дані, які свідчать про те, що замість понад 2500 танків у складі Збройних сил України збереглося лише 1800

Щоб закрити «дірки» в небі, в Україні було об'єднано Військово-Повітряні сили та протиповітряну оборону в єдиний рід військ – Повітряні сили. Той небесний простір, який не контролювала наша система ППО, мала прикривати авіація. Вразливість цього плану полягає в тому, що остання в разі виник-

нення збройного конфлікту з Росією, ймовірно, буде поступово знищена протиповітряною обороною РФ. А наші зенітно-ракетні бригади та дивізії, зважаючи на відсутність сталого щита на сході, не зможуть комплексно допомогти авіації. Саме тому зараз російські політики активно погрожують Україні

зробити так зване закрите небо, бо протиповітряна оборона Російської Федерації справді здатна завдати нашим Повітряним силам чимало прикростей.

Чому ми виявилися майже беззахисними на східному напрямку? На це запитання вичерпно відповів колишній міністр оборони України у 1996–

Повітряні сили України у 2012 році

Розташування Сухопутних військ України станом на 2012 рік

Військово-адміністративний поділ території України

2001-му та восени 2004-го – на початку 2005-го генерал Олександр Кузьмук в інтерв'ю 15 березня цього року: «Жоден план стратегічного застосування Збройних сил України не був спрямований на захист зі сходу та півночі...»

По факту руйнування Збройних сил України тривало й за часів міністра Єжеля і його наступника Лебедева. Загалом останні 10 років існування нашої армії характеризуються безглуздим скороченням Збройних сил до мінімуму, яке супроводжувалося масовим знищенням військової техніки та вогнепальної зброї, а також тотальним продажем «усього зайвого», для чого у складі Міноборони було створено Державний департамент надлишкового майна та земель.

Діяльність останньої структури слід узагалі зробити предметом окремого розслідування. Приміром, подекуть, що Міністерство оборони через цей департамент лише в Києві «добровільно відмовилося» від понад 100 земельних ділянок, на яких розташовувалися (або розташовуються зараз) військові частини. Чимало цих ділянок – в історичному центрі міста, де війська дислокувались ще в XVII–XIX століттях.

«ПАПЕРОВА АРМІЯ» ТА РЕАЛЬНИЙ БОЙОВИЙ СКЛАД ЗСУ

Чисельність української армії мала регулюватися на підставі міжнародних документів, передусім Договору про звичайні збройні сили в Європі (1990 рік) та додаткових Ташкентських домовленостей (1992 рік), у яких

визначалася кількість звичайних озброєнь у кожній країні Європи. Для України були надані солідні квоти відповідно до її становища, території та чисельності населення. Тож ЗСУ могли налічувати 400–450 тис. осіб.

По факту утримувати їх було дуже складно як фінансово, так і матеріально, адже війська мали постійно поповнюватись озброєнням нових зразків. Тому ще за часів президентства Леоніда Кучми було прийнято рішення їх різко скоротити. У 2000-му вони ще налічували 415 тис. 850 осіб, а в 2005-му – вже 245 тис. осіб. У принципі, на цій цифрі треба було зупинитись. Але Віктор Ющенко та його команда чомусь вирішили піти далі. І це за умов нової Воєнної доктрини, яка діяла у 2005–2010 роках і була спрямована на вступ до НАТО, тобто передбачала вірогідним супротивником Росію.

У 2005-му, за часів військового міністра Анатолія Гриценка, було запроваджено план реформування Збройних сил України, який передбачав до 2011 року скоротити їх до 143 тис. осіб, зокрема 116 тис. військовослужбовців. Він був орієнтований на використання нашої армії лише в якому-небудь невеличкому локальному конфлікті. Можливість глобального військового протистояння навіть не

розглядалася. Інакше згаданий план передбачав би так звані кадровані з'єднання – за рахунок них армію можна збільшити удвічі-втричі.

План Гриценка, а слідом за ним і плани інших військових реформаторів реалізовувались і за президентства Віктора Януковича. Тодішній міністр оборони Павло Лебедев врешті-решт планував скоротити ЗСУ до 100 тис., із яких військовослужбовців мало бути лише 75 тис.

Саме згідно з планом Лебедева восени 2013 року було скасовано призов до лав Збройних сил України, а самі вони переводилися на добровільно-контрактну основу. Міністр обіцяв військовослужбовцям, які мали залишитися, чи не «золоті гори»: і високі зарплати, і квартири, і соціальний статус. «Покращення» очікували ще навесні 2012-го. Але суттєві підвищення зарплат лишилися обіцянками, що викликало гірке розчарування серед військових. На тлі цього президент Росії Володівір Путін у 2012 році «переміг» українську армію в Криму рублем. Військовослужбовці Чорноморського флоту почали отримувати у тричі-вчетверо більше, ніж їхні колеги із ЗСУ.

Згідно з підписаним Януковичем законопроектом «Про чисельність Збройних сил України на 2013 рік» станом на 31 грудня у складі наших військ служила

Стан ЗСУ у 2013-му році

	Призначення	Чисельність
Сили негайного реагування	Здатні почати виконання бойових завдань у будь-який час	До 6 тис. осіб; укомплектовані особовим складом, озброєнням та технікою майже на 100%
Сили швидкого реагування	Для початку виконання бойових завдань потрібно кілька днів	До 23 тис. осіб; укомплектовані особовим складом на понад 70% та озброєнням і технікою на 100%
Сили нарощування	Для початку виконання бойових завдань потрібно два-три тижні	До 20 тис. осіб; укомплектовані особовим складом до 50% та озброєнням і технікою приблизно на 80%
Сили стабілізації	Для початку виконання бойових завдань потрібен один-три місяці	До 45 тис. осіб; укомплектовані особовим складом до 20% та озброєнням і технікою приблизно на 60%
Штаби, управління, військово-навчальні заклади, підрозділи охорони, забезпечення тощо	Не виконують бойових завдань	До 49 тис. осіб

168 тис. 201 особа. З них військових 125 тис. 482, решта – цивільні працівники. У пресі та інтернеті поширені також дані, що з цих 168 тис. жінки становлять 47 тис.

Зараз озброєння ЗСУ приблизно на 90–95% фізично та морально застарілі. Нові зразки озброєння існують в одиничних екземплярах. Причому більша частина цього озброєння виробляється у східних областях.

ЩО МИ МАЄМО ЗАРАЗ

Під час Майдану Віктор Янукович кілька разів погрожував використати Збройні сили. Коли 18–19 лютого начальник Генерального штабу України адмірал Юрій Ільїн спробував реалізувати план використання війська у придушенні революції, несподівано для Януковича виявилось, що... придушувати ніким.

В оприлюднених планах Ільїна йдеться про залучення для цього лише сил негайного реагування – жодних інших він використати фізично не міг. А це близько 6 тис. осіб. Але до їхнього складу також належали 30-та танкова та 95-та аеромобільна бригади, розташовані на Правобережжі України й укомплектовані місцевими мешканцями, і деякі авіаційні та морські підрозділи. Їх використання було під сумнівом. Фактично у розпорядженні адмірала лишилися частини 25-ї аеромобільної бригади з Дніпропетровська, 79-ї з Николаєва, підрозділи морської піхоти та спецназ з Очакова. На останній покладалось, зокрема, завдання штурмувати Будинок профспілок. По факту в напрямку Києва вирушило 500 чи 600 десантників із Дніпропетровська, кілька танків із Житомира та 350 морських піхотинців. Щодо спецназу, то його використання в Києві було в принципі проблематичним, оскільки очаківці – морський спецназ – бойові плавці! Що вони мали робити зі своїми ластами та масками в Києві, адмірал Ільїн не роз'яснив.

Не виключено, що коли до Віктора Януковича дійшло, що Збройних сил у нього фактично немає, то він і почав готуватися до евакуації.

Після перемоги Майдану Україна втратила свій майже 18-тисячний контингент у Криму, який Путін купив за ро-

сійські зарплати. Цікаво, що два місяці тому надвисокі оклади російських військовослужбовців на півострові були скорочені на третину або половину. На підставі того, що, мовляв, тепер Крим – це вже Росія, а раніше був «закордонною військовою базою». Крім того, військовослужбовців, як «корінних» російських, так і колишніх українських, примушують або їхати служити в інші регіони РФ, або звільнятися. Але й тут Путін жорстоко поглузував: пенсії і тим, і тим він чомусь вирішив виплачувати за пенсійним законодавством України! А це значно менше від російських військових пенсій.

Крім того, Україна втратила значну частину особового складу внутрішніх військ та спецназу МВС і СБУ (спецідрозділ СБУ «Альфа» і без того був вельми нечисленним). Велика частина професіоналів звільнилася з правоохоронних органів, відчуваючи образ за те, що сталося на Майдані. Фактично в непорушному стані залишилися тільки Прикордонні війська – близько 50 тис. осіб (з них 10 тис. – цивільні), але ця служба мала і далі охороняти 7 тис. кордону держави.

Нові київські лідери та суспільство були свято переконані, що Україна має потужні Збройні сили, які захистять її територіальну цілісність. Заява в. о. міністра оборони адмірала Ігоря Тенюха 11 березня 2014 року про те, що в нас «по факту у стані бойової готовності перебуває 6 тис.», стала майже сенсацією.

Треба визнати, що адміралу Тенюху та особливо генералу Ковалю довелось зробити майже неможливе: у найкоротші терміни відмобілізувати усі наявні сили (швидкого реагування, нарощування, стабілізації) та здійснити практично миттєву та приховану передислокацію щонайменше понад 20 військових з'єднань.

І тут слід зазначити, що деякі бригади перекидалися на схід та південь із західних гарнізонів і ця операція, попри глобальну інформатизацію, була здійснена практично непомітно.

Насамкінець спробуємо відповісти на запитання, які зараз найбільше турбують наше суспільство. ■

Чому у Збройних силах України немає бронезилетів, спальників та навіть зайвих комплектів білизни?

23 роки поспіль ЗСУ сили жили майже виключно на старих радянських запасах, не додаючи туди нічого нового. У радянській армії бронезилети та спальники не передбачались, тож не було їх і в ЗСУ.

Чому, попри наявність в Україні оборонних підприємств, які виробляють нові зразки зброї та індивідуального захисту, в армії їх так мало?

Нову зброю для потреб ЗСУ замовляли в одиничних екземплярах, щоб протестувати і потім виставити на продаж на міжнародних ринках. Державна програма замовлення озброєння регулювалася відповідно до потреб ринку, а не власних потреб ЗСУ.

Чому солдати скаржаться на погану якість озброєнь, виданих їм із баз військової техніки та складів?

В останнє десятиріччя наявних військовослужбовців вистачало лише для охорони військових баз (за винятком сил негайного та швидкого реагування). Профілактика й обслуговування військової техніки та озброєнь по факту практично не проводилися.

Чому складається враження, що військ багато, а кінця-краю АТО не видно?

В активній фазі АТО беруть участь передусім частини, складені з контрактників та почасти добровольців (батальйони Національної гвардії, частини МВС та окремі добровольчі підрозділи). Відмобілізовані бригади (танкові, механізовані, артилерійські) переважно придатні лише для прикриття певних напрямків та блокування населених пунктів чи ділянок кордону.

Чому не можна використовувати відмобілізовані з'єднання в активній фазі АТО?

Використовувати можна. Але ймовірний негативний результат. Яскравий приклад – розстріл терористами підрозділів 51-ї механізованої бригади під Волновахою, коли загинуло 16 військовослужбовців. Попри те що у складі бригади перебувають солдати, мобілізовані передусім із Волині та Рівненщини («бандерівці», за термінологією східняків), вони не чинили рішучого опору, оскільки не мали достатньої мотивації для безпосередньої участі у збройному конфлікті.

Чому Збройні сили не допомагають прикордонникам?

Активних частин, укомплектованих контрактниками, замало, і всі вони вже задіяні в АТО на різних напрямках. Відмобілізовані бригади відправляти на окремі ділянки кордону небезпечно. Відтак допомога може надходити лише у вигляді авіації та рухомого резерву, набраного з професіоналів, який, вочевидь, треба негайно створити.

Що зробити для того, щоб перемогти диверсантів і терористів на Сході України?

Нарощувати чисельність Збройних сил України та Національної гвардії, передусім контрактників і добровольців. Про перемогу можна буде говорити лише тоді, коли кордони будуть перекриті військами.

Чи є аналогії нинішнього збройного протистояння на Сході у військовій історії?

Звичайно, Перша чеченська війна. Моральний і матеріальний стан Збройних сил України приблизно такий самий, як російських військ у 1990-ті. Політична ситуація та особливості ведення бойових дій також дуже подібні. Щоб успішно закінчити АТО, слід ретельно вивчити досвід РФ під час війни в Чечні.

І знову Держава Війська Запорозького?

Події останніх місяців продемонстрували, що Україні треба розраховувати на власні сили, а не надіятися на іноземних визволителів

Крах сучасного світового порядку, що став фактом після збройного нападу Російської Федерації на Україну в Криму в лютому 2014 року й організованої та спонсорованої Росією диверсійно-терористичної війни на теренах Луганської і Донецької областей, після невиконання США і Британією обіцянки, що випливала з Будапештського меморандуму 1994-го про захист територіальної цілісності України в обмін на її відмову від ядерної зброї, порушує питання про саму можливість існування нашої країни. Україна є сьогодні об'єктом воєнної агресії з боку величезної ядерної держави.

Такий невтішний стан, не виключено, затягнеться на невизначено довгий час. Однак цей статус-кво може погіршуватися, ніхто не дає гарантій, що кремлівський режим обмежиться тільки окупацією АРК і безчинствами на Донбасі. За певних обставин штучно організована нестабільність може поширитися на Харківщину, Запоріжжя, Херсонщину, Одещину тощо. Цілком імовірно, що як база активно використовуватиметься Крим, із території якого скеровуватимуться диверсійно-терористичні групи на материкову Україну через не дуже надійно контрольований морський рубіж на Азовському і Чорному морях. За наявності значних фінансових ресурсів, потужних структур, зброї, підготовлених кадрів, розгалуженої п'ятої колони в регіонах і центрі України все це реально.

Автор:
Ігор Лосєв

А якщо ще згадати про ймовірну активність прокремлівських діячів навколо президента України, в Кабінеті Міністрів, силових та інших відомствах тощо, то Україні, не виключено, доведеться доволі довго жити в умовах неоголошеної, але цілком реальної війни. Проте чинник оголошеності тут не відіграє жодної ролі, тому викликає подив висловлене на зустрічі в Нормандії побажання новообраного президента Петра Порошенка, щоб Державна дума РФ скасувала свій дозвіл на використання російських військ на території України. Можливо, скасує. Але це абсолютно ні на що не впливає. За потреби Путін застосує свою військову потугу без будь-яких формальних санкцій, або виконає формальності постфактум, або знайде пояснення в межах псев-

**НАВІТЬ ГРУЗІЯ 2008 РОКУ
БУЛА ПІДГОТОВЛЕНА ДО
ВІДСІЧІ КРАЩЕ, НЕ МАЮЧИ
ТАКОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА
ПРОКРЕМЛІВСЬКИХ СИЛ
У СВОЄМУ КЕРІВНИЦТВІ**

доюридичної казуїстики, або задовольниться звичайною політичною демагогією. Тому Порошенко не варто покладатися на юридичний фетишизм кремлівських ватажків, на який вони, на відміну від європейських лідерів, ніколи не хибували... Це з тієї самої «опери», що й «братній російський народ», який ніколи не на-

паде на Україну. І коли сьогодні українські діячі розгублено зізнаються, що зовсім не очікували загарбання Криму, вони розписуються у власному безнадійному глупстві та ще в національній свідомості на рівні інфузорії.

Щоб вистояти в надзвичайно важких умовах, Українська держава повинна пройти процес докорінного перереформування, адже в її нинішньому стані вона має вельми мало шансів на перемогу. Навіть Грузія 2008 року була підготовлена до відсічі краще, не маючи такого представництва прокремлівських сил у своєму керівництві. Засилля московської як таємної, так і відкритої агентури в українській верхівці пояснює деякі позірні нелогічні кроки нашого проводу.

З одного боку, офіційний Київ постійно вимагає від Заходу суворих санкцій проти країни-агресора, а з другого – не поспішає запроваджувати щодо РФ власні обмеження. Можливо, саме це і розхолоджує Захід, стримуючи його від посилення тиску на Росію. Справді, чому в умовах війни та окупації частини нашої території, коли Захід карає авіакомпанії за польоти до Криму, літаки «Аэро-

флота» і далі курсують за маршрутом Москва – Київ? Чому в Україні досі функціонує російська банківська система? Чому не закрито кордон і залізничне та автомобільне сполучення з РФ? Чому не припинено дипломатичні відносини з агресором? У мільйонів людей постає питання: то ми збираємося захищатися чи ні?

Україна має стати справді державою замість олігархічного збіговиська, бути менш хаотичною і краще організованою.

Чи здатні ми в зазначених обставинах вижити в принципі? Досвід інших країн демонструє, що це можливо. Ізраїль перебуває в перманентній війні ось уже понад 60 років. Найцікавіше, що він зумів забезпечити своїм громадянам доволі високий рівень життя, зокрема ВВП на душу населення там у понад 4 рази вищий, ніж в Україні. Також він належить до світових законодавців технологічної моди. Може, парадокс, а може, закономірність, але Ізраїль є водночас і єдиною демократичною державою Близького Сходу, і однією з найбільш милітаризованих країн світу, де армія – найулюбленіше творіння нації, де політикум рясніє колишніми гене-

ралами і полковниками, ветеранами багатьох переможних воєн. Такі видатні політики, як Іцхак Рабін, Аріель Шарон, Егуд Барак, Біньямін Нетаньягу в минулому були бойовими генералами. Країна пережила війну за незалежність, війну 1956 року, Шестиденну війну 1967-го, війну Судного дня 1973-го, війну 1982-го тощо, і це без урахування майже постійних дрібніших збройних конфліктів. При цьому Кнесет (парламент) постійно працював, політичні партії діяли, вільна преса висловлювалася, політики критикували владу й один одного, жодної диктатури за всю історію відновленої держави не було.

Звісно, Україні, якщо ми хочемо вижити, не уникнути певної милітаризації, крамничка «Колгосп «Тихе життя» зачинається. Не те геополітичне розташування, щоб дозволити собі безтурботне хутірське існування. Сидячи на джбці з порохом, не можна забувати про правила протипожежної безпеки. Треба нарешті збагнути, що на сході й півночі не «друг і брат», а геополітичне Дике поле з войовничими й агресивними політичними «кочівниками» на чолі з лідером, який намагається стати сучасним Чингісханом. Час пацифістських ілюзій минуло.

З периферії українського суспільства і держави військо України має зміститися до центру. Нація потребує бойових, рішучих, мужніх генералів, а не пузатих чиновників військового відомства, що були невід'ємною частиною злодійкуватого керівного класу. Варто згадати традиції Держави Війська Запорозького із сотниками та полковниками і військовоадміністративний устрій тодішньої України. 20-річна пацифістська пропаганда дає

вразливою до зовнішньої загрози.

Згадаймо, що спокуса пацифізму забезпечила потужній французькій армії ганебну катастрофу 1940 року. Нині в Україні десятки телеканалів, радіостанцій, газет працюють на небажання громадян збройною захищати свою державу. А хто працює на усвідомлення простої істини: якщо люди не хочуть захищати власну країну, вони її обов'язково втрачать? Хто пояснив галичанам-пацифістам, що якщо не у своїй армії, то їхнім синам доведеться служити в чужій і віддавати життя вже не за свою землю, а за велич імперії в Чечні й Дагестані? Між іншим, юним кримчанам окупаційна влада цю перспективу вже намалювала, а міліціонерів з півострова відправляють служити на Північний Кавказ і, як їм пояснили, у найнебезпечніші точки.

Щоб вижити, доведеться покінчити з радянською військовою ідеологією в Україні, провести фундаментальну декомунізацію, дерусифікацію і дерадянізацію. Нікуди не подітися від вирішення проблеми руйнівних ідеологічних зусиль олігархічних ЗМІ всередині України, що вже багато років ведуть свою тиху війну проти неї, об'єктивно готуючи українців за допомогою телепродукції країни-агресора до приходу «зелених чоловічків», котрих оброблені таким способом наші громадяни мають зустрічати, як нещодавно зажадав Нікіта Міхалков, звертаючись до одеситів, квітамі і російськими триколорами.

Україні доведеться мобілізуватися, максимально напружити всі свої сили на фронті боротьби як проти зовнішнього, так і проти внутрішнього ворога, доведеться навчитися жити так, як живуть ізраїльтяни. І, здається, перші особи держави починають це розуміти, про що, певно, свідчить фраза Петра Порошенка в його інавгураційній промові: «Щоб мир став довготривалим, нам слід призвичаїтися жити в умовах постійної бойової готовності». Надихає і наступна фраза новообраного президента: «А наша армія повинна стати справжньою елітою українства».

Якщо це не залишиться словами, а стане керівництвом до дії, то країна матиме реальний шанс відродитися і встояти. ■

МОБІЛІЗАЦІЯ НА СХІД.
Командир батальйону спецпризначення «Донбас» Семен Семенченко зібрав на Майдані кілька автобусів добровольців

УКРАЇНІ, ЯКЩО МИ ХОЧЕМО ВИЖИТИ, НЕ УНИКНУТИ ПЕВНОЇ МІЛІТАРИЗАЦІЇ

свої результати, коли навіть на Галичині влаштовують пікети проти відправки мобілізованої молоді в зону бойових дій на Південному Сході. Навіть у цьому західному регіоні оборонна свідомість поступилася пацифістській, що робить Україну

Коли терор – буденне явище

Як відбуваються АТО в Ізраїлі

Спілкувався
Станіслав
Козлюк

Ізраїль – держава з великим досвідом війни проти тероризму. Там через армію проходять майже всі громадяни, антитерористичні операції проводять максимально ефективно й із мінімальними жертвами. **Тиждень** спілкувався з Карлом Волохом, українським блогером, який тривалий час прожив у цій країні.

У. Т.: Якщо порівнювати антитерористичні операції в Україні та Ізраїлі, в чому різниця?

– В Ізраїлі точилося відносно мало воєн із прямим збройним конфліктом та прямим ворогом. А коли говорити про те, що відбувається на спірних територіях, то це суто антитерористичні операції. Чому з Гази тільки стріляють ракетами? Там є дуже ефективний паркан, suicide bombers (терористи-смертники – Ред.) звідти

не пролізуть. Тож бойовики знайшли інший спосіб – ракети. Спершу – саморобні, потім почали переправляти, користаючись тунелями, різні російські, іранські. Зіткнувшись із певною кількістю таких атак терористів, Ізраїль провів військову операцію, дуже схожу на те, що триває в Україні, у Слов'янську. Щоправда, в Ізраїлі армія, яка вміє реалізовувати антитерористичні операції, досить непогано озброєна й робить це ефективно, з відносно невеликими втратами. Втім, є проблема, однакова для Ізраїлю та України: терористи ховаються за спинами мирного населення. Розташовують ракети, установку на території школи, лікарні, садовлять там снайпера. Умовно кажучи, все це використання живого щита. Він не конче повинен мати вигляд мирних жителів, які зупиняють колону бро-

нетехніки. У державі, що хоч коли-небудь воювала, це не пройде. В Україні ж, скажімо, це можна було організувати на першому етапі конфлікту. Військові просто губились і не знали, що робити, не наважувалися застосувати зброю. Тепер це вже не спрацює. Солдати стрілятимуть під ноги, не допоможе – по ногах. Потрібно розуміти, що не можна допускати «беззбройних» людей до техніки. Бо з-за їхніх спин терористи вбиватимуть військовослужбовців – це подібно до смерті.

У. Т.: Як в Ізраїлі працювали з мирним населенням перед початком антитерористичних операцій?

– Посилати солдатів у будівлі (школи, лікарні), де засіли терористи, означає ризикувати ними. Тільки з радянського погляду військові – це витратний

матеріал. У нормальній державі те, що люди ризикують собою, не означає, що їх можна посилати на певну смерть. Працювати по об'єкту, де можуть постраждати мирні громадяни, завжди складно. Раніше в Ізраїлі, коли готувалися бомбити серйозні точки, з літака скидали листівки-попередження. Потім були автоматичні програми, які обдзвонювали всі телефони, попереджаючи, що бомбардуватимуть певний район, і просили передати цю інформацію всім знайомим. Адже ніхто не хотів, щоб гинули мирні люди. Хоча цього не уникнути. Коли на даху сидить терорист із гранатометом, який підбиває техніку, скажімо, танк, ніхто не зважатиме на населення. А уявіть, що в тій будівлі лабораторія вибухових речовин, де збирають ракети. Там стається детонаційний вибух, можуть постраждати мирні люди. Нікуди від цього не дітися.

В Ізраїлі до війська причетні фактично всі громадяни

ФОТО: REUTERS

У. Т.: Що нині можна сказати про аналогічну роботу в Україні?

– Тут працювати з населенням складно. В Ізраїлі військові діють точково, там є сенс оповіщати мирних жителів. Ми не бачимо такого рівня роботи в Україні. Та й про що, власне, попереджувати? Заїхала машина в якийсь із районів міста, випустила кілька снарядів і поїхала. Військові ціляться в місце, з якого був обстріл, намагаються ту автівку накрити. Адже потрібно оперативно реагувати.

У. Т.: Наразі в Україні військові блокували низку міст. Наскільки це вдала тактика?

– Якщо в місто до терористів ідуть поповнення, амуніція, то ці блокпости нічого не варті. Спосіб сам собою досить хороший, гуманний. Не стріляти по житлових кварталах, а взяти місто в кільце й душити терористів, працюючи точковими ударами. Але це виправдовує себе, якщо є контроль над територією кільця. Зрозуміло, що не можна блокувати місто цілком. Очевидно, одиниці зброї чи живої сили до нього потраплять. Однак якщо туди ідуть вантажівки з амуніцією, то це не справжнє оточення. І виходить, що або доведеться стріляти й наражати на небезпеку мирне населення, або це тягнути-

меться роками, що нікому не потрібно.

У. Т.: Упродовж якого часу можна ефективно діяти в межах антитерористичної операції?

– Наразі, на велике українське щастя, світ вважає Україну жертвою агресії. Він не придивляється тут до кожної жертви серед цивільних, як в Ізраїлі. Час, у який можна ефективно працювати проти терористів, обмежений. Максимум – тиждень. Опісля засідає Рада Безпеки, яка змушує припинити операцію. Далі підуть санкції. Поки що Україні щастить. Їй дозволяють робити більше. Наприклад коли в Ізраїлі триває операція, ведеться точний підрахунок, ми знаємо, скільки людей загинуло з кожного боку. Якби світ був настроєний до України інакше, він рахував би кожного вбитого й пораненого. Розуміймо, що ці настрої можуть змінитися. В один момент конфлікт в Україні може стати нецікавим для світу або ж зусилля російських пропагандистів виявляться успішними. Тоді почнуть рахувати. І право Києва на оборону буде піддано сумнівам, а владу змусять домовлятися не з тими, кого виведуть на Донеччині, а з гіркі-

ними, з якими говорити нема про що.

У. Т.: Про які проблеми військових можна говорити, аналізуючи два місяці української АТО?

– Колишній Аріель Шарон сказав геніальну річ: «У нас усе вишло, бо ми цілісний мирний час писали плани». Вітер із заходу – є план, дощ іде – теж є план. В Україні цього немає, все відпрацьовано погано. Інша проблема – тактика. В Ізраїлі під час однієї з АТО виявилось, що терористи мінують входи в будівлі. Тут-таки військові перелаштувались і в наступній такого роду операції навчилися буквально проникати крізь стіни. Підходить група до будинку, робить дірку метр на метр і опиняється всередині. І над цим постійно працюють. Сподіваюся, що в Україні зараз на війну вирушають справжні розумні люди. В Ізраїлі військові – це еліта еліт. Хлопці, які не марнують часу. Через армію проходить маса гідних особистостей, а серед офіцерів – велетенська кількість мотивованих. Мені боляче, коли в нас в Україні два місяці війна, а керівник одного із силових відомств каже, мовляв, немає координації дій. То піди й застрелься: ти не на своєму місці. ■

Карл Волох народився в Чернівцях 1958 року, жив у Івано-Франківську, Львові. За освітою журналіст, закінчив Українську академію друкарства. Від 1990 року мешкає в Ізраїлі, з того самого часу займається бізнесом. В Україну повернувся 2012 року, нині мешкає в Києві

Всупереч усьому

Часто позбавлені найнеобхіднішого, наші військові, гвардійці та добровольці захищають український Схід не в останню чергу завдяки власній жертвості, солідарності та підтримці з тилу

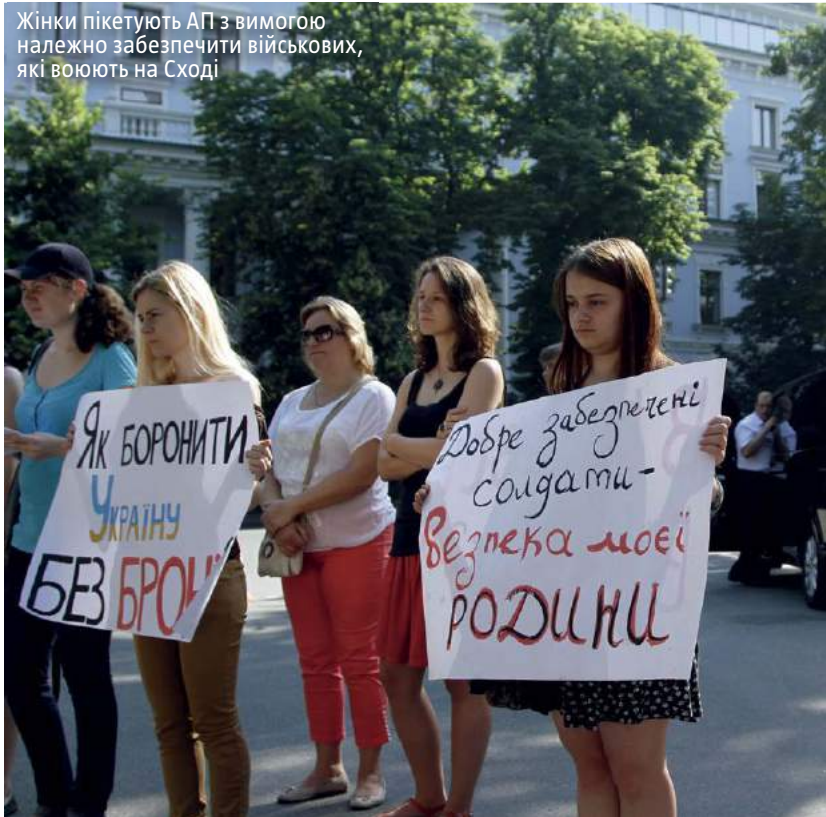
Автор:
Валерія
Бурлакова

«**И**значит нам нужна одна победа, одна на всех, мы за ценой не постоим», – співав колись російський бард Булат Окуджава. І, попри сьогоднішні ідеологічні розбіжності, прірви між відомствами, кожне з яких має працювати «повному», та інші нюанси, на війні як на війні: нам і сьогодні потрібна лише перемога. До того ж одна-єдина.

Єдина і для строковиків ЗСУ, і для бійців Національної гвардії, і для «чорних чоловічків», і для працівників СБУ... І навіть для проукраїнської частини нібито розформованого «Беркута», який у гарячих точках можна побачити по обидва боки барикад. Утім, здається, ціна тієї перемоги для кожного буде своя. Своїми є і витрати.

Поки українські бабусі тремтливими руками набирають заповітні цифри 565, СБУ закуповує рибні делікатеси (10 квітня було зроблено відповідне замовлення на загальну суму 426,47 тис. грн, зокрема Комітету терміново зна-

Жінки пікетують АП з вимогою належно забезпечити військових, які воюють на Сході

добився слабосолений лосось по 218,40 грн за кг). Поки нацгвардійці вирушають на фронт у здатних захистити хіба що від ножа бронезилетах першого класу та відстоюють своє право на «зайву» зброю, деякі українські «воляки» і далі розпродують військове майно, що «залежалося» на складах.

Утім, так було завжди. Чи буде далі – запитання складне. У тому, що люстрація потрібна і в армії, сумнівів немає. Однак поки генералітет деколи наживається на воєнному конфлікті, українські солдати не тільки не відступають, а й демонструють дедалі більший героїзм.

УЛЬТИМАТУМ

Він телефонує по кілька разів на день. І дуже переживає після пер-

шої публікації на **Тиждень.іа** про проблеми Національної гвардії України: чи не вирахують його, чи не зрозуміють завдяки тій чи іншій дрібничці, хто саме розповідав про те, чого катастрофічно не вистачає хлопцям на війні? Не тому, що після цього можуть бути якісь штрафні санкції. Не тому, що картоплю чистити відправлять. Бойться тільки одного: що виженуть додому з-під Слов'янська. Попри погані умови, попри недостатнє забезпечення, попри всі скарги, які лунають вголос, мета і надія лише одна: трохи виправити ситуацію.

Діяти в такому ключі нацгвардійці почали вже давно. У розмові Андрій зізнається, що ще під час бойової підготовки, коли добровольці з його першого батальйону мали змогу відстрі-

лювати лише по 6–12 патронів за день, у певний момент учорашні студенти наважилися висунути ультиматум: або їх відправляють воювати, або вони беруть автомати і йдуть на Майдан. Тоді до «повстанців» швидко прийшов заступник міністра внутрішніх справ Микола Величкович. І вже за кілька днів мрія воювати за Батьківщину, а не імітувати «ре-

ФОТО: УНІАН

тельну підготовку» за відсутності необхідних для неї ресурсів стала реальністю.

Бронжилети – від спонсорів. Держава дала лише курочки першого класу. Намети привезли на п'яту добу – до того доводилося спати в старих автобусах. Проблеми з документами... Але це нічого. На війні як на війні.

«НЕ МАЮЧИ НИЧОГО, МИ ЙШЛИ ДО КІНЦЯ»

Ще в травні уряд вирішив відправити з Держрезерву на Схід 41 100 т дизельного пального, 20 200 т бензину і... 1 904 760 банок консервів. Здавалося б, чимало. Утім, іноді хлопцям не вистачає навіть найелементарнішого – їжі.

Юля Смірнова, активістка Майдану, чим може допомагає

хлопцям на Донбасі. Робить це власними силами, тому, звісно, масштаб несерйозний. Та якби так робив кожен...

«Я тримаю зв'язок із добровольцями – тими, хто поїхав туди за власним бажанням, – розповідає дівчина. – З тими, хто зараз під Слов'янськом. Дехто з них у батальйоні «Донбас», дехто допомагає ЗСУ. Вони телефонують мені, бо мій брат там чимало часу проводить. Яюсь я написала на Facebook, що є військові намети, які можна забрати безплатно. Після того хлопці зв'язалися зі мною і повідомили, що не вистачає рацій, потрібно 200 штук. Звісно, тут я нічим не могла зарадити. Сказала, що немає... Тоді вони попросили допомогти з їжею. Все, кажуть, закінчилося. Попросили передати хоч якісь консерви». Розказує, що їй, як волонтерці, іноді надсилають копії для допомоги тим, хто цього потребує, українці з-за кордону: хтось сто доларів, хтось двісті. Тоді мала 1300 грн.

«Купила консервів на ці гроші, відправила їм, – згадує Юля. – Зараз, кажуть, уже трохи краще – видали сухпайки якісь американські. Може, подіяли всі ці «кіпіші», акції протестів...»

«ЦЕ НОРМАЛЬНО»

Євген Карась, голова С14, поки що в тилу. Формує тут роту, яка незабаром вирушить на Схід, а також допомагає товаришам, які вже на війні.

Публікує в соцмережах розповіді фронтників. Про те, як на українському блокпосту «зцапали» тачку, повну протипіхотних мін, яку вимагали пропустити дзвінком зі штабу АТО. Про те, що хлопці просять не передавати допомогу фірмами-перевізниками на Ізюм, бо там усе забирає собі «Беркут», «пацанам і броніки, і амуніція не доїхали». Про те, який сморід від мертвих тіл, що розкладаються через спеку, на крайньому блокпосту за 500 м від Слов'янська...

«Сьогодні я прозрів і зрозумів одне: на Сході війни немає. Це все бізнес, на якому наживаються міністри і так звані військові. А ми просто душі, які можна замінити», – написав йому днями друг із Галичини.

«Це нормально. Це зовсім не означає, що їхати туди не варто.

Детальніше про будні тренувальних таборів Нацгвардії можна прочитати тут:

5 червня Верховна Рада України проголосувала за створення тимчасової слідчої комісії для перевірки використання коштів, які надходять на рахунки Збройних сил, – як фінансів із держбюджету, так і пожертвувань, зібраних громадянами. За відповідне рішення проголосували 313 депутатів

Навпаки, – несподівано запевняє Карась, – українська війна – це коли крові патріотів набирається стільки, що та ріка нарешті змисе всіх...»

Понад те, він бачить позитив. «Спілкувався щойно з десантником, – розповідає хлопець **Тижню**. – Каже, що, попри величезні проблеми як із постачанням, так і з керівництвом, попри те що військовим навіть не надають статусу учасників бойових дій, вони все одно воюють. І воюватимуть у будь-яких умовах. За народ. Хай там що, а наші збройні формування оборонятимуть Україну. Не тільки в добровольців, а й у десантників дуже хороший бойовий настрій. Історії про те, що якісь хлопці з Волині воювати не хочуть, – винятки, які підтверджують правило».

Зараз між українськими підрозділами на Сході виникають дуже міцні горизонтальні зв'язки. «Вони одне одному допомагають, хоч би який наказ, виручають одне одного, ведуть переговори між собою», – розповідає Євген.

Приходять на поміч хлопці одне одному не тільки прикриваючи спину товаришів. Боець 1-го батальйону Нацгвардії розказує: «На блокпост бетонні блоки та мішки з піском привезли місцеві мешканці. І трактор підігнали, щоб копати, бо лопат у хлопців не було. Сигнальні ракети? Їх теж немає. Але з гвардійцями діляться десантники. Самі ж гвардійці поділилися купленими коштом спонсорів бронжилетами з водіями ЗСУ».

Війна точиться вже не перший місяць. Керівництво Збройних сил тим часом звітує: «вже» з 15 червня військові, які беруть участь в АТО на Донбасі, отримують бронжилети підвищеного ступеня захисту – почнеться «активна фаза поставки». А ще нібито нарешті здійснюватиметься виплата 100-відсоткових «бойових надбавок». Поживемо – побачимо.

На календарі 10 червня. Брат Юлі – дівчини, яка відправляла консерви на передову, – саме ненадовго прийшов до столиці. «Він розповідає, що, незважаючи ні на що, хлопці готові на все, – усміхається вона. – Це трохи схоже на Майдан: не маючи нічого, ми йшли до кінця».

І перемогли. ■

Одкровення на кордоні

Тиждень поспілкувався з прикордонником, що вже понад півтора місяця служить на одному з гарячих відтинків кордону на сході

Записав
**Богдан
Буткевич**

За останній тиждень український кордон на сході став абсолютно номінальним, а в деяких місцях його контролюють терористи, бо прикордонники звідти просто пішли. Взагалі ДПСУ останнім часом не критикує тільки лінивий, та й приводів для того чимало. Головний – за всі ці роки східний кордон України кордоном так і не став і захистити його хлопці в зелених беретах, коли постала така потреба, не змогли. Про те, чому так сталося, **Тиждень** поспілкувався з мобілізованим резервістом, який потрапив наприкінці квітня на посилення до одного із загонів на найгарячішому відтинку кордону в Донецькій об-

ласті. Він вважає винним у катастрофічній ситуації керівництво Прикордонної служби, яке ніколи реально не охороняло кордон.

ПРО БОЙОВІ ДІЇ

Коли я дізнався у військкоматі, що мене відправляють не в армію, а до прикордонників, то спочатку навіть зрадів. Мовляв, у них і забезпечення краще, і служба зрозуміла. Однак насправді все виявилось не так. На моїй ділянці великих проривів кордону не було. Робилося кілька спроб перейти невеличкими групами, але, як тільки наближався патруль, тікали на територію Росії. Думаю, тут питання в тому, що ми не на стра-

тегічному напрямку, та й місцевість дуже порізана балками, ярами – не надто зручно.

Зате в наших сусідів просто халепа, адже в них стратегічний напрямок на Донецьк через Шахтарськ, до того ж усюди рівний, як стіл, степ. Ось там постійні бої. І, треба сказати, рядові прикордонники здебільшого цілком готові воювати, захищати країну, хоча, звичайно, є невеличкий відсоток місцевих, які звикли на цьому робити «гешефт». Але під Маринівкою, якби не десантура, не відбулися б.

У нас від початку не було ні потрібної зброї, ні наказів. Щоб ви розуміли, в умовах, коли щодня є загроза штурму, нас зму-

6 червня терористи атакували прикордонний пункт у селі Маринівка на Донеччині, але українські військові відбилися, знищивши 15 бойовиків

шували здавати на ніч автомати – їх залишали лише у вартових (три людини) та в патрулів. А ми порохували: щоб уся застава отримала зброю назад, потрібно щонайменше 20 хвилин. Це при тому, що штурм можуть здійснити й за 5.

Так само ми цілий місяць мали максимум по три різки на автомат – це 15 хвилин бою. Понад те, на весь загін не було навіть станкового кулемета та РПГ – тільки ручні гранати. Тобто нам просто пощастило, що до нас не доїхали терористи. Взагалі я не засуджую хлопців із «Дякового», «Бірюкового», «Должанського» (прикордонні пункти в Луганській області. – Ред.), які зрештою вирішили, що краще зберегти особовий склад та зброю й піти. Чи в Луганську. А що коли до тебе приїздить кілька сотень людей із важким озброєнням, а в тебе тільки старий калаш? Чи ще гірше, коли дві доби відбиваєшся, а тобі потім кажуть, що нічого не було (мається на увазі заява міністра оборони Михайла Ковалюка з приводу дводенного штурму Луганського управління ДПСУ, мовляв, ніякого штурму не було. – Ред.).

Також неприємно було, коли з тиждень росіяни постійно ганяли техніку перед кордоном: кілька десятків БТР, гелікоптери літали. Але вже кілька тижнів у нас цілковита тиша. До речі, був цікавий випадок. Росіяни телефонували нам і казали, мовляв, якщо штурмуватимуть, то відходьте на нашу територію – ми прикриємо й випустимо потім у безпечному місці. Саме так сталося на «Должанському»: вони наших до себе пропустили, а потім дали спокійно перетнути кордон в іншій ділянці. У принципі, на рівні особистих контактів, де, зрозуміло, прикордонники один одного прекрасно знають, ніякої агресії немає – вони кажуть, що самі цих покидьків ненавидять, доводиться їх через кордон перекидати чи вдавати, що не помічають. Однак вони ж люди підневільні – наказ є наказ, тому пропускають, хоча останнім часом від них можна почути, що коли буде команда ту наволоч «мочити», то робитимуть це з величезним задоволенням.

ПРО НАКАЗИ, ІНФОРМАЦІЮ ТА ЗВ'ЯЗОК

Від самого початку служби виникло відчуття цілковитої відризаності від інформації, допомоги, ходу речей. Коли ми тільки прибули на заставу, виявилось, що нам навіть ніде спати – нічого не було підготовлено до нашого приїзду. Поки небайдужі місцеві не допомогли з карематами, доводилося влаштуватися на підлозі. У загоні не було телевізора, тож новини дізнаватися було нівідки. Ми не мали жодного захищеного зв'язку навіть із сусідньою заставою. Коли треба поговорити, то телефонували по мобільному, який може слухати хто завгодно.

Немає в нас зв'язку і з десантниками Н бригади, що стоять поруч, хоча їхній блокпост буквально за 7 км від застави. Нормальної розвідки теж не було. Фактично ми самі спробували – і вдало – встановити стосунки з місцевими мешканцями, більшість із яких, до речі, ставляться до нас дуже приязно. Коли я їздив до райцентру по їжу та ПММ (пально-мастильні матеріали), то заходив на базар, спілкувався з людьми. Вони стали доповідати інформацію, і досить часто ми від них дізнавалися більше, ніж із оперативок з управління, які нам щоранку надходять.

Найнеприємніше те, що не знаємо, навіщо ми тут. Постійно виникають асоціації з Кримом, де так само казали: тримайтеся, нічого не пояснювали, а потім кинули. Тільки тут так не буде – тут війна. Й ті терористи – це не російські військові, вони вбивають, і не приведи Господи до них у полон потрапити. Ми свого часу з хлопцями домовилися: краще вже останню гранату собі, ніж тому непотребу в руки.

Слава Богу, останнім часом хоч якось координують наші дії з армією, до нас стали приїздити з главою в Бердянську, навіть дали проголосувати. Однак виникає враження, що всі ці роки керівництво тупо набивало кишені, а тепер, коли виникла потреба, нічого не може вдіяти. Бо раптом виявилось, що мобільні загони зовсім не мобільні, що там половина техніки не працює, що люди некомпетентні, що просто їх не вистачає, а раніше всі займалися тільки

продажем вигіднішого місця, де можна більше «набаржити» на контрабанді.

Кордон на нашій ділянці не був укріплений, ніяких ровів, нічого. Ми не розуміємо, що коїться навколо, постійно купа чуток і дуже мало достовірної інформації. Керівництво жодним чином не пояснює дій та хоча б приблизних завдань. Знову ж такі місцеві розповідають, що тут роками спокійно всі домовлялися про контрабанду з прикордонниками. Усі знають, де і як можна перетнути кордон. Усі мали частку, ніхто нічого не хотів змінювати.

ПРО МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Медичне забезпечення на нулі. З медикаментів на заставі довгий час були тільки зеленка та бинти. У районній лікарні вимагали по 600 грн за лікування.

ПОСТІЙНО ВИНΙΚАЮТЬ АСОЦІАЦІЇ З КРИМОМ, ДЕ ТАК САМО КАЗАЛИ: ТРИМАЙТЕСЯ, НІЧОГО НЕ ПОЯСНЮВАЛИ, А ПОТІМ КИНУЛИ

Дуже весело, коли виявилось, що з кількох дозорних машин на ходу тільки одна, та й то всі деталі й ПММ для неї ми мали діставати самостійно. Є проблема з водою. На заставі працювало зазвичай до 30 співробітників, а тут раптом нас стало вдвічі більше. Мене мали демобілізувати після 45 дб, але термін уже сплив, ніхто нікого не відпустив. Я й не проти, бо хтось же має захищати країну, але все ж хотілося б дізнатися, як маю утримувати родину, одержуючи 1400 грн за місяць? До речі, коли мене мобілізували до ЗСУ, то обіцяли 3000. Теж невелика сума, але все ж такі вдвічі більше від того, що є. Як розумію, проблема в тому, що гроші платитимуть в армії, а я ж потрапив до ДПСУ, яка структурно є окремим підрозділом. Тут свої розцінки, і ніхто нам нічого додаткового не даватиме. Добре, що хоч депутати в Раді здогадалися, що прикордонників теж слід визнати учасниками бойових дій. ■

«Мене мали демобілізувати після 45 дб, але термін уже сплив, ніхто нікого не відпустив. Я й не проти, бо хтось же має захищати країну, але все ж хотілося б дізнатися, як маю утримувати родину, одержуючи 1400 грн за місяць? До речі, коли мене мобілізували до ЗСУ, то обіцяли 3000»

Ініціатива з тилу

Тиждень поспілкувався з волонтерами, які збирають кошти й амуніцію для армії. Ми адресували їм три запитання: 1. Чому ви цим почали займатися? 2. Із якими проблемами зіткнулися? 3. Що вдалося зробити і що сприяє ефективній роботі?

Записала
Оксана Хмельовська

Георгій Тука, волонтер
Зібрано близько 400 тис. грн
Придбано 100 бронезилетів,
60 шоломів

1. Брав активну участь у подіях на Майдані, тому залишатися осторонь я просто не міг. Допомогати бійцям стали з початком кримських подій: тоді ми просто скинулися по 500–600 грн і поїхали на півострів. А зараз уже і покинути цих людей не можна. Хлопцям і справді потрібна підтримка: лише сьогодні ось попросили допомоги з придбанням 1400 бронезилетів.

2. Є окремі підрозділи, упаковані на зразок НАТО (зв'язок, бронезилети, захист, медикаменти, зброя). Але це один зі щасливих випадків, решті не вистачає найнеобхіднішого, навіть води.

Якщо ми збираємо, щоб перевозити «караван», то здебільшого вирішуємо питання власними силами. Але буває по кілька дзвінків на день, коли рідні просять допомоги передати бронезилети, шоломи, наприклад, для сина і його друзів. От у таких випадках виникають проблеми, бо формувати «караван» заради цього сенсу немає і ніяких грошей на таке не вистачить. Раніше ми вдавалися до послуг кур'єрських служб, але зараз – не знаю, чим це зумовлено, – шоломи та жилети вони не перевозять.

3. Ефективність у взаємодопомозі. Наприклад, потрібне було складське приміщення – і за один

день надійшло близько 10 пропозицій через Facebook. Власники компанії, приміром, підтримують суттєвими зниканнями, іноді просто подарунками.

На мою думку, треба негайно внести поправки до закону про тендер, адже це просто знущання над здоровим глуздом, коли, щоб купити будь-яке обладнання, будь-які чоботи, треба 45 днів на проведення тендера, а потім ще 10 днів на розгляд. Приблизно два місяці марнуються, тому ми не співпрацюємо офіційно з державою.

Окрім того, іноземці не бажують надсилати кошти в державну прірву та різні фонди, бо мають негативний досвід.

Юрій Касьянов, волонтер «Армії SOS»

На 3 млн грн надано допомогу Збройним силам України й Національній гвардії
Придбано 400 бронезилетів,
180 кевларових шоломів, більш як 50 приладів нічного бачення,
3 тепловізори, понад 200 балістичних окулярів, більш як 150 рацій,
понад 200 тактичних ліхтарів,
більше ніж 300 розвантажувальних жилетів та комплектів форми

1. Допомогати армії ми розпочали після того, як закінчилися події на Майдані й почалася анексія Криму. У громадській неформальній ініціативі «Армія SOS» кілька людей об'єдналися, щоб допомагати бій-

цям. Коли 2 травня під Слов'янськом розпочалися активні бойові дії, я там залишився, щоб скоординувати допомогу на місцях, бо на блокпостах необхідні були вода, продовольство, не вистачало спальних мішків, палаток, обладнання, освітлення. Там повинен бути хтось, щоб збирати інформацію про потреби частин на передовій і забезпечити їх усім необхідним. І насамкінець ми зробили там суперпроект – пробурили свердловину на горі, забезпечивши бійців водою. Адже щодня привозити її туди було дуже небезпечно, бойовики прострілювали дорогу, влаштували засади, там загинули наші десантники, які потрапили в засаду три-чотири тижні тому.

2. У нас армія, силові структури розкрадені за багато років. Тому питання, чого ж не вистачає, риторичне, оскільки не вистачає всього. Активісти допомагають зараз через пряме народне фінансування, не через податки, вони просто купують необхідне і привозять самі в зону Слов'янська і Краматорська. Залишається потреба, як і колись, у бронезилетах, касках. Заводи не встигають їх виготовляти. Не вистачає радіостанцій, щоб був закритий зв'язок, нічних прицілів. Зараз закуповуємо нові пістолети, адже ті, що є, не відповідають вимогам сучасної війни. Проте зрозуміло: ми ж не можемо придбати вертоліт.

3. Порівняно з початком активної фази АТО зараз ситуація кардинально змінилася. Побільшало технічних засобів розвідки. Наметами, спальними мішками, змінною формою силовики повністю забезпечені. Також відправляємо пральні порошки, харчі. Стало значно краще із постачанням необхідного завдяки небайдужим людям. Хоча ми координуємо наші дії з Радою національної безпеки і оборони України, але намагаємось оминати силові служби, стежимо за тим, щоб усе, що відправляється у війська, доходило конкретно до адресата. Обов'язково уточнюємо, чи отримали наш вантаж у повному обсязі. Варто сказати, що в армії дуже багато чесних, порядних людей. Звичайно, є й ті, хто не розуміє, чому він там, але таких там ставлять на місце.

Олександра Тарасова, волонтер фонду «Крила Фенікса»

*Зібрано 4 млн грн на армію
Доставлено 300 бронешилетів*

1. Я займаюся логістикою, збором і перевезенням вантажу, контролюю дзвінки армійських підрозділів, також допомагаю людям, які щось передають. Ми співпрацюємо з шістьма великими військовими підрозділами, зокрема з 95-ю Житомирською десантною, 26-ю, 51-ю, 79-ю, 72-ю механізованими бригадами. Також звертаються по допомогу зв'язківці. Наприклад, 164-та бригада в Харкові. Намагаємось нікому не відмовляти, локальні про-

ханння виконуємо. Буває й таке: зателефонував один фермер із Полтави, попросив допомогти йому із закупівлею 10 бронешилетів і 10 касок – я знайшла телефон ротного, який був зі своїми хлопцями в самому епіцентрі.

2. В Україні проблеми з куленепробивними касками. Все, що ми зараз закуповуємо, – це контрабандні товари: британські або німецькі каски. До того ж є люди, які доставляють їх в Україну, а ми вже допомагаємо розповсюдити на армії. Часом важко проконтролювати,

де є поранені бійці, почали пускати волонтерів, і це значно поліпшило ситуацію.

Віталій Дейнега, координатор ініціативи «Вернись живим»

*Зібрано 353 551 грн
Придбано 3 тепловізори,
3 пари окуляр нічного бачення,
1 безпілотник, 18 бронешилетів*

1. Я став займатися цим, бо розумію, що врятую комусь тата/чоловіка, а якщо надіятимусь на державу, то не врятую. Та й не хочу брати зброю до рук. Тому треба допомагати тим, хто її вміє тримати професійно. За місяць вдалося створити команду і домогтися більш-менш стабільного результату, купити дорогі сучасні прилади. Бійців дуже тішать дитячі малюнки і якісне спорядження. Коли ми почали передавати тепловізори й окуляри нічного бачення, вони сказали, що це нереально круто, їм навіть ні з чим порівнювати.

2. Хотілося б підтримки держави, але не дзвінків від чиновників із запитаннями «кто вас упалнамо-чил?!!». Держава тупить, бо в нас досі нею керують совки, і в держпараті все як у Кафки. Там немає людей, здатних брати на себе ініціативу.

3. Потрібне нормальне керівництво – хотілося б, щоб тих начальників, які сидять у штабі й пиляють гроші, закинули на фронт на два тижні в тих самих броніках, що й наші солдати там, із тією ж технікою. Це і зрада, і саботаж, і непрофесіоналізм. ■

МИ НЕ ЗАВЖДИ ЗНАЄМО ПОТРЕБИ АРМІЇ. НЕОБХІДНИЙ ЯКИЙСЬ КООРДИНАЦІЙНИЙ ЦЕНТР

куди дійдуть посилки, бо це закрита зона. Був випадок, коли вантаж не доїхав: майор відібрав цілу фуру з касками, бронешилетами. На запитання, чому це зробив, сказав, що його підрозділу ця допомога потрібніша, ніж 95-й Житомирській бригаді.

3. Річ у тім, що ми не завжди знаємо потреби армії, конкретних підрозділів. Необхідний якийсь координаційний центр. Поки що такого немає, хоч і обіцяли створити. Нам дуже допомагають люди, які висвітлюють нашу роботу, – таким чином відсоток довіри підвищується. Потрібно йти на діалог із владою, після зустрічі з представниками Міністерства оборони у госпі-

РЕКВІЗИТИ ВОЛОНТЕРІВ

Група «Вернись живим»

Картка ПриватБанку 5211 5374 4662 3360 (Стократюк Вікторія)

Контакти координаторів проекту:

097-757-15-64 Оля

050-444-43-36 Віталій

Телефонуйте з будь-якого питання!

Допомога українським бійцям на Сході

Картка ПриватБанку для закордонних переказів на потреби наших на Сході: 4149437843984905 (Клочун Наталія)

PayPal. При сумах понад 500 EUR/USD/CAD пишіть спочатку повідомлення, бо можуть заблокувати.

Контакти: sinicyn.roman@gmail.com, moneyforukraine@gmail.com

Картка ПриватБанку: 5168742010092421

(Тука Георгій). На спорядження, форму, бронешилети, засоби зв'язку українських бійців

Картка ПриватБанку 4405 8850 1953 5399

(Ярова Богдана). Для потреб поранених бійців

Ініціативна група «Армія SOS»

Картка ПриватБанку: 4149 4978 0480 1324

(Островський Костянтин)

Реквізити для переказу через PayPal

Рахунок: Andrey Slivinskiy healthpharma@gmail.com

Призначення: ARMY SOS (переказ друзям або рідним)

Фонд допомоги країні «Крила Фенікса»

Картки ПриватБанку

79-та Миколаївська десантна бригада

4149 4950 0700 7806 (Юрій Бірюков)

10-та Сакська бригада морської авіації

4149 4950 0700 7780 (Юрій Бірюков)

15-та Бориспільська бригада транспортної авіації

4149 4950 0701 0768 (Юрій Бірюков)

25-та Дніпропетровська десантна бригада

4149 4950 0700 7798 (Юрій Бірюков)

72-та гвардійська механізована бригада

4149 4950 0701 0735 (Юрій Бірюков)

26-та Бердичівська

артилерійська бригада

5167 9872 0043 0821 (Дмитро Марчук)

Особливо секретний загін фахівців

4149 4950 0701 0750 (Юрій Бірюков)

ВАЖЛИВО! Усі картки 4149 * годяться тільки

для поповнення через Приват24,

через термінали ПриватБанку

і каси відділення ПриватБанку!

Якщо ви хочете перевести

через банк-клієнт чи банкомат іншого банку,

то використовуйте ТІЛЬКИ

5168 7572 3217 4575 (Юрій Бірюков)

Реквізити для переказу через PayPal

Рахунок: shaoshao32@gmail.com

Призначення: переказ друзям

або родичам

Повідомлення одержувачу: ArmyUA

Деймон Вілсон: «Українське лобі органічніше, ніж російське, хоча поки що дуже слабке»

Спілкувалась
Ольга Ворожбит

Тиждень зустрівся з Деймоном Вілсоном, виконавчим віце-президентом Атлантичної ради під час Вроцлавського глобального форуму, де увага доповідачів була спрямована на ситуацію в Україні. Ми розмовляли про формування проукраїнського лобі у світі, відносини між Росією та США після анексії Криму та перспективи Києва щодо отримання ПДЧ в НАТО.

У. Т.: На форумі багато прихильників нашої країни. В Україні теж відбулися дві великі конференції, де збиралися її симпатки – інтелектуали та експерти. Це бачиться формуванням такого собі українського лобі на противагу російському. Як ви гадаєте?

– Російське лобі – куплене лобі. Воно підживлюється великими активами, які приходять з енергетичного сектору й дають змогу купувати консультантів та вкладати гроші в рекламу. До цих коштів належать і тіньові, що їх одержують університети, ЗМІ, політичні партії та аналітичні інститути. Ось що створює російське лобі.

Українське – працює інакше. Воно об'єднує людей, зацікавлених у демократичній, вільній європейській державі, на ґрунті їхніх переконань, бо ж вони розуміють, що це таке. Стратегічно вони частина того лобі, адже мають певний стосунок до України. Їх пов'язують із цією країною минуле, діаспора, ділові інтереси, що, на мою думку, добре. Це органічніше лобі. Воно слабке. Не завжди скоор-

диноване. Нині криза в Україні є шансом для її громадян насамперед здобути почуття власної державності, ідентичності, розуміння, що зараз на кону для їхньої країни. Водночас це можливість для тих із нас на Заході, хто, як і я, вболіває за демократичну Україну в Європі, мобілізувати широку впливову спільноту й зібрати разом таких людей, як Стів Гедлі чи Енн Еплблом, котрі були на форумі, щоб допомогти мобілізувати цю вільну мережу друзів України. Вона могла б просувати правильну політику у Вашингтоні, Берліні, Брюсселі та Києві. Зараз ми намагаємося створити впливову спільноту, яку може зібрати Атлантична рада на підтримку України.

У. Т.: Цю проукраїнську спільноту можна водночас назвати проєвропейською, зважаючи на агресивні дії Кремля. Які її основні завдання?

– По-перше, вони стосуються того, як правильно підтримувати в Україні людей, котрі зрештою візьмуть на себе відповідальність і визнаватимуть майбутнє держави. Але водночас це пов'язано і з нашою сьогодишньою роботою у Вашингтоні, Берліні, Брюсселі та інших ключових столицях, спрямованою на гарантування того, щоб політика Заходу ефективно підтримала цю трансформацію (як у сенсі запровадження санкцій, так і в сенсі більш стратегічних питань, як-от довгострокова підтримка України, що мала б сприяти її процвітанню). Це включає і економічну, і дипломатичну підтримку, і військову допомогу та ширшу стратегію стримування Путіна. Усе пов'язане з тим, як оживити НАТО, як ми працюватимемо надалі в Центральній Азії, як покращуватимемо енергетичну й торговельну політику. Це стратегічна відповідь, і саме тут ми відіграємо найефективнішу роль та впливаємо на американську трансатлантичну політику. Але, думаю, є певні речі, які треба робити всередині України.

У. Т.: Ви згадали про ключові столиці. Якими мають бути

відносини між Росією та США? Політика перевантаження не працює, і тепер її саму треба перевантажити. Як це зробити?

– Політика насамперед повинна бути зосереджена на стримуванні агресії Путіна. Нам не вдалося це зробити у 2008 році, ми не змогли зупинити його досі в Україні, тож наша політика відносин із Росією має бути впевнена й сильна, щоб утримати його від ескалації своїх цілей, від продовження руху Україною. Окрім того, йдеться ще й про інші питання: політику щодо України, Грузії, Молдови, НАТО, Центральної Азії, енергетики, торгівлі, про все, завдяки чому можна показати, що він не здатен існувати без нас. Це перше.

По-друге, дуже важливо чітко дотримуватися нашого бачення Європи, де Москва має своє мирне місце. Щоб ми тримали нашу руку простягнутою Росії у довгостроковому баченні, в якому вона має змогу стати частиною нашої спільноти; Росії, демократичнішої, Росії після Путіна, таким чином висловлюючи повагу її народові. Це важлива частина того, як ми повинні думати про політику щодо цієї країни, щоб у довгостроковій перспективі трансатлантичної стратегії підтримати ці голоси в ній, не маючи суцільних ліній розмежування й не виключаючи її назавжди.

По-третє, ми маємо розробити певний прагматичний порядок денний щодо питань, у яких іще повинні працювати разом. Афганістан, Сирія, Іран – тут стратегію Росії насправді варто перевіряти, бо вона підтримує вплив США. Ми мусимо визначати й контролювати ці процеси на практиці.

У. Т.: Барак Обама нещодавно був у Варшаві. Чи можна сказати, що частиною стратегії стримування Путіна є зміцнення Центрально-Східної Європи й Польщі як її основної країни? Чи може бути розрахунок у довгостроковій перспективі на створення певного альянсу між Україною та Польщею?

– Як на мене, чудова ідея. Не думаю, що це власне пропо-

зиція Обама. Він пропонує Європейську ініціативу перестраховування, спрямовану на допомогу нашим союзникам для розвитку їхніх можливостей, зокрема Польщі, яка перебуває в авангарді. Зобов'язання США щодо польської та регіональної безпеки полягає не лише у збільшенні власної присутності, а й у роботі з Україною, Молдовою, Грузією, щоб вони розвивали свій потенціал і могли захистити себе. Ось ключовий момент, адже те, що ми не робили належним чином досі. Ми не хочемо нових ліній розмежування між НАТО й не-НАТО в цьому регіоні.

Ми хочемо, щоб наші зусилля щодо надання безпечних гарантій Польщі не підірвали української безпеки. Згадаймо певні історичні й нещодавні прецеденти, як-от ГУАМ

РОСІЙСЬКЕ ЛОБІ – КУПЛЕНЕ ЛОБІ. ВОНО ПІДЖИВЛЮЄТЬСЯ ВЕЛИКИМИ АКТИВАМИ, ЯКІ ПРИХОДЯТЬ З ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ

(регіональне об'єднання Грузії, України, Азербайджану та Молдови. – Ред.). Щоб пов'язати Київ та Варшаву і щоб вони спільно розвивали військову сферу, ми маємо, наприклад, польсько-український батальйон; ми повинні продовжувати ці ініціативи з американським фінансуванням, підтримкою та навчанням.

Подумаймо і про політичне об'єднання, яке включало б Польщу, країни Балтії, Румунію, а також Молдову, Грузію, Україну, Азербайджан. Це не альтернатива НАТО. Але воно чітко пояснювало б, що зв'язки між Заходом і Сходом міцнішають. Ми не говоримо, що

БІОГРАФІЧНА НОТА

Деймон Вілсон – виконавчий віце-президент Атлантичної ради. Серед його зацікавлень – НАТО, трансатлантичні відносини, Центральна і Східна Європа, а також питання національної безпеки. У 2007–2009 роках служив спеціальним помічником президента і старшим директором з європейських справ у Раді національної безпеки США. Раніше працював у американському посольстві в Іраку як виконавчий секретар та начальник штабу, допомагаючи керувати одним із найбільших американських дипломатичних представництв.

Альянс – це безпечно, а решта – сіра зона. Зітрімо цей поділ новими відносинами в Центральній Європі, пов'язано країни інституційно, політично тощо й переконаймося, що Україна тут разом із Польщею.

У. Т.: Ви були помічником старшого директора з європейських справ у Раді національної безпеки США у 2008 році під час саміту в Бухаресті, коли Україна і Грузія не отримали ПДЧ. Чи може Київ здобути його в нинішній ситуації?

– Ми повинні планувати входження України до НАТО як життєздатний варіант на майбутнє. Це не є питанням сьогодні, бо в ній немає ані політичної, ані громадської підтримки тих зусиль, не існує також сприйняття цієї концепції в усіх європейських столицях. Однак дуже важливо, щоб рішення, яке ми ухвалюємо сьогодні, не зачиняло цих дверей. Так, постійний нейтралітет, «статус Фінляндії» – погана ідея для власне українських інтересів. Я переконаний прихильник сильних відносин між Києвом та НАТО і підтримую його членство в Альянсі.

Думаю, ми повинні побачити вирішення цієї кризи в Україні, відновлення контролю її уряду над територією, подолання заколоту на Сході, рух до справжніх реформ, повернення у звичне русло, щоб переконалися, що українське населення й український політичний клас справді цього хочуть. Не бажано, аби виглядало так, ніби ми це нав'язуємо. Ми не Варшавський договір, ми цього не робитимемо, проте я хочу бути певен, що наша допомога залишається досяжною і що українці самі не зачиняють перед собою двері для цієї можливості в майбутньому.

Існує також радикальне рішення: наприкінці 1940-х – на початку 1950-х років Греція і Туреччина мали проблеми. Першу розривала громадянська війна, у другій був безлад іще після Першої світової, а Сталін накинув оком на ці території. Адміністрація Трумена спершу ініціювала двостороннє оборонне зобов'язання та зобов'язання фінансування Афін і Анкари, відтак дуже швидко прийняла їх

до Альянсу в 1952–1953 роках, привівши його до кордонів СРСР і знищивши таким чином загрозу на південному фланзі Європи. Це була рішуча відповідь, бо тоді в нас точилася війна в Кореї. Перед нами були неймовірні виклики, і це насамкінець привело до стабільності й безпеки. Отже, є радикальне рішення: рухатися швидко й діяти рішуче. Хоча реальність така, що це не пасує Україні сьогодні.

У. Т.: Українські військові воюють нині з бойовиками, а не з регулярною армією. Америка мала такий досвід в Іраку, розробляючи ефективні методи боротьби. Як це мало б діяти?

– Це ключовий момент. США 15 років боролися із заганами бойовиків у Афганістані та Іраку. У нас величезний досвід, і мені здається, ми повинні бути зараз в Україні й працювати на серйозному рівні з консультантами, з тими, хто брав участь у розробці протипартизанської доктрини, щоб допомогти українцям продумувати стратегії. Це комплексне питання, воно складне, то не просто сила, воно включає хитру політику, політичний контекст. Я служив у Іраку. Був начальником штабу в посольстві у Багдаді, перебував там, коли ми

лот є заколот. Річ не в тому, що вони поважили мера від УДАРу чи «Батьківщини». Цей заколот витісняє традиційні владні структури з Донецька та Луганська. Отже, ключове питання у визначенні правильних партнерів, правильних альянсів, щоб скинути нарешті невелику групу людей, що добре озброєні й підживлюються з Москви, багато з котрих є росіянами. Як змусити мовчазну більшість, налякану та вкрай дезінформовану, змінити свою долю і заявити: «Ми не хочемо війни й стрілянини в центрі Луганська»? Це потребує хитрої стратегії. Ви повинні бути впевнені у власних силах, військовому потенціалі, але, окрім того, ще й кмітливі, здатні дипломатично створювати місцеві коаліції.

У. Т.: Під час форуму сенатори МакКейн та Мерфі погодилися, що США можуть і повинні допомогти Україні переозброїтись. Чи можливо це, на вашу думку?

– Моя відповідь – «так». Йдеться не про найважливіше питання, але це дуже важливо, особливо як сигнал для Путіна. Збільшення ціни російської інтервенції в Україні для самої Росії має бути частиною нашої стратегії. Це не означає, ніби ми наївні й нічого не розуміємо. Українське військо має деякі проблеми, але якщо ми не почнемо сьогодні, то не зможемо нічого зробити потім. Отже, слід бути однозначними в нашому зобов'язанні допомогти трансформувати українську армію в сучасні збройні сили, що насамперед здатні відстояти державу та її територію, і це передбачає обладнання, засоби захисту, зброю та можливості використовувати її ефективно, а отже, навчання. Ми повинні серйозно допомагати не лише ЗСУ, а й міліції та Національній гвардії, аби вони могли відігравати належну роль у демократичному суспільстві. Зараз в Україні криза, ця ситуація є надзвичайною, але в довгостроковій перспективі країна потребує внутрішньої стабільності, а для цього потрібно мати виконавців, здатних уміло працювати, тож потрібно бути діяльними вже зараз. ■

ПОСТІЙНИЙ НЕЙТРАЛІТЕТ ТА «СТАТУС ФІНЛЯНДІЇ» – ПОГАНА ІДЕЯ ДЛЯ ВЛАСНЕ УКРАЇНСЬКИХ ІНТЕРЕСІВ

втрачали контроль над ситуацією і коли його налагоджували. Частково нам це вдалося, бо ми переконали місцевих сунітів у провінції Анбар, що в небезпеці життя не американців, а їхнє. У них був радикальний бунт, повстанці приносили смерть і хаос у свої сім'ї, руйнували економіку. Ми змогли укласти угоди з місцевими сунітами, сказавши: «Досить!».

Якщо ж мова про Схід України, то центральний уряд має подібним чином працювати з партнерами в Донецькій та Луганській областях, зокрема із цивільною владою, з тими, хто має бізнес-інтереси. Він повинен дати їм зрозуміти, що зако-

К Н И Г А Р Н Я

14–20 червня

чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

17 червня, 18:00 презентація книжки Олексія Мустафіна «Справжня історія середніх віків». Спільно з видавництвом «Фоліо».

19 червня, 18:00 презентація книжок Ярослава Тинченка «Під зіркою Давида. Єврейські національні формування в Україні в 1917–1920 роках» та «Війська Ясновельможного Пана Гетьмана. Армія Української Держави травень–грудень 1918 року». Спільно з видавництвом «Темпора».

Київ (вул. Спаська, 5):

17 червня, 18:00 презентація книжки Володимира Даниленка «Грози над Туровцем». Спільно з видавництвом «Піраміда».

18 червня, 18:00 презентація книжки «Євромайдан. Лірична хроніка». Спільно з видавництвом Discursus.

Вінниця (вул. Соборна, 89):

18 червня, 18:00 – поетичні читання Олега Коцарева, Вано Крюгера та Мирослава Лаюка.

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

14 червня, 15:00 – майстер-клас «Чарівний пластилін».

19 червня, 18:00 – зустріч із письменником Антоном Кушніром.

20 червня, 18:00 – презентація книжки Ольги Прохорчук «Привези мені сонця». Спільно з видавництвом Discursus.

Харків (вул. Сумська, 3):

17 червня, 19:00 – дискусія «Чого ми можемо навчитися у мурах».

20 червня, 19:00 – лекція «Неймовірна Індія». Лектор Кавал Сінг. Робоча мова англійська.

Тернопіль (вул. Валова, 7-9):

16 червня, 18:30 – презентація книжок «Євромайдан. Хроніка відчуттів» та «Євромайдан. Лірична хроніка». Спільно з видавництвом Discursus.

Інформаційний партнер

Тиждень

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Без ілюзій

Захід очікує від України радикальних економічних реформ, прозорості й припинення корупційних практик. А сам вибирає обережність у всьому, крім моральної підтримки

Після зустрічі у Варшаві з Петром Порошенко Барак Обама заявив, що «рішуче настроєний підтримувати український народ... не лише найближчими днями, а й найближчими роками»

Автор:
Майкл Бініон,
Велика
Британія

Повернувшись до США після зустрічі у Варшаві із президентом України Петром Порошенком, Барак Обама заявив, що «рішуче настроєний підтримувати український народ... не лише найближчими днями, а й найближчими роками». Ці добрі слова пролунали як гучне визнання влади в Києві, що бореться за повернення контролю над охопленою безладом Східною Україною. Але наскільки вони відображають громадську думку Заходу? Як далеко він готовий зайти в підтримці України та її ослабленої економіки?

На нещодавньому саміті G7 у Брюсселі західні лідери засудили

дії Москви, що «підтримує порушення» суверенітету України. Вони попередили про можливість дальших санкцій. Навіть канцлер Німеччини Ангела Меркель сказала: «Ми не можемо собі дозволити ще більшої дестабілізації в Україні».

Однак відтоді європейські політики здебільшого схиляються до обережного підходу. Частково це пов'язано з тим, що Москва (нахабно озброївши сепаратистів та ігноруючи погрози щодо санкцій Заходу) нині здається більш схильною до примирення. Під час зустрічі із західними лідерами у Франції, на тлі урочистостей із нагоди 70-річчя висадки військ союзників у Нор-

мандії, Путін висловлювався стримано і 15 хв говорив із Порошенком. Крім того, Захід дедалі більше усвідомлює, що не має ані змоги, ані бажання виділяти великі суми для втримання української економіки на плаву, поки офіційний Київ не вдасться до радикальних економічних реформ.

За словами Обами, міжнародна спільнота повинна «подбати про те, щоб ми сприяли зусиллям Петра». Ця заява – цінна моральна підтримка для нового президента України в час, коли внаслідок збройних сутичок із сепаратистами країна зазнає численних людських утрат. Однак американці знають,

що ця підтримка радше моральна й політична, аніж економічна та військова. Балтійські навчання НАТО мають посилити західні гарантії безпеки у Східній Європі й заспокоїти знервовані країни Балтії. Однак вони не мають нічого спільного з військовою відповіддю Москві.

Головне питання в тому, як далеко Захід готовий зайти в підтримці ослабленої економіки України. Його дії можуть зрештою розчарувати Київ через два аспекти. Перший – це економічні реформи та прозорість. Під час нещодавньої зустрічі G7 західні лідери зосередилися на можливих варіантах подолання рецесії в Україні, однак будь-яка допомога Заходу залежатиме від того, наскільки терміново нова українська влада заохочується реалізовувати фундаментальні реформи.

Опитування авторитетного Центру досліджень П'ю показує, що шансів провести такі реформи не вельми багато. Лише 45% українців згодні на економічну допомогу від країн Заходу в обмін на зменшення бюджетних видатків та соціальних виплат офіційним Києвом. 28% опитаних проти урізання витрат із бюджету, а серед осіб віком 50 років і старших підтримка політики суворої економії взагалі дуже незначна.

Міжнародний валютний фонд ухвалив екстрений пакет допомоги обсягом \$17 млрд, в обмін на який Київ обіцяє підняти ціни на паліне та газ, а також відмовитися від підвищення пенсій. Однак за останніх шість років дві спроби МВФ забезпечити економічну реструктуризацію в Україні зазнали краху. Якщо Захід не побачить у неї промовистий знак прозорості й відходу від колишніх корупційних практик, українці навряд чи отримають великі суми, необхідні для зростання економіки.

Другий аспект: слід враховувати політичну складову проблеми. Будь-який економічний розрив між Києвом та Москвою завдасть удару по українській промисловості, і Захід не зможе компенсувати українцям втрату російських ринків. Чимало українських підприємств у галузі важкої промисловості (оборонний, авіакосмічний сектор і транспортне будівництво) майже ціл-

ком залежать від експорту до східного сусіда. Українські заводи є застарілими, неефективними й неконкурентоспроможними, тож мало які із цих радянських підприємств знайдуть собі інші ринки, якщо РФ припинить імпортувати їхню продукцію. Саме лише скорочення замовлень із Росії на вантажні залізничні вагони вже коштувало Україні \$3 млрд річного прибутку. В обмін на допомогу Києву Захід і МВФ вимагатимуть закриття більшості цих непробуктованих підприємств. За підрахунками, щоб компенсувати Україні втрачені експортні ринки та робочі місця, знадобиться щонайменше \$276 млрд. Важко уявити, щоб Захід виділив таку суму.

Отже, політична складова згаданої проблеми полягає в тому, що Київ не може собі дозволити втрату російських ринків (тим часом Москва, маючи альтернативні внутрішні підприємства, здатна обійтися без імпорту українських товарів). Таким чином, Захід економічно зацікавлений у послабленні політичної конфронтації. Це означає, що словесна підтримка жорстких дій у відповідь на захоплення урядових будівель і блокування доріг проросійськими сепаратистами супроводжуватиметься спокійною дипломатією, що спонукає Київ не провокувати російського економічного бойкоту.

Це, своєю чергою, актуалізує питання про те, як далеко Захід готовий зайти, допомагаючи новій українській владі домогтися нарешті членства у Європейському Союзі. Якщо коротко, то не надто далеко. На цьому шляху – кілька істотних перешкод. Перша – опір Москви, що, як показує досвід, може мати сумні наслідки. Покращити економічні умови непросто, а погіршити дуже легко, про що свідчить дестабілізація на Сході. Друга перешкода – погана економічна ситуація в Україні. 30 років тому економіки її та Польщі були майже в однаковому стані; нині польська – чотверо сильніша за українську. Києву необхідна тривала радикальна трансформація промисловості й сільського господарства, перш ніж він зможе просити членства у ЄС. Третя перешкода: більшість західних економістів усвідомлю-

Щоб компенсувати Україні експортні ринки та робочі місця, які може бути втрачено через економічні конфлікти з Росією, знадобиться щонайменше

\$276 млрд

ють, що в найближчому майбутньому Україна лишатиметься залежною від російського ринку. Цілком переключитися на західні для неї нереально й політично ненадійно.

Що стосується громадської думки Заходу, то в більшості країн Європи немає організованого проукраїнського лобі. На відміну від поляків, які масово розселилися у європейських державах, більшість українських іммігрантів традиційно обирають Канаду або США. У радянські часи мало хто сприймав Україну окремо від Росії. Звісно, те саме стосувалося й країн Балтії: після їх захоплення Сталіним Захід практично нічого не знав про них. Однак нині балтійці – члени НАТО і ЄС, багато хто з них подався до Великої Британії, Німеччини та інших країн працювати й учитися.

Утім, західна громадська думка дещо більшого співчуває Україні й, поза сумнівом, вороже ста-

ЗАХІД НЕ ГОТОВИЙ ЗАЙТИ ДУЖЕ ДАЛЕКО, ДОПОМАГАЮЧИ НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ВЛАДІ ДОМОГТИСЯ ЧЛЕНСТВА У ЄС

Опитування авторитетного Центру досліджень П'ю показує, що шансів провести радикальні економічні реформи в Україні не так і багато.

45%

її громадян згодні на економічну допомогу від країн Заходу в обмін на зменшення бюджетних видатків та соціальних виплат Києвом.

28%

опитаних проти урізання виплат із бюджету, а серед осіб віком 50 років і старших підтримка політики суворої економії взагалі дуже незначна

вись до Путіна. Навпроти резиденції британського прем'єр-міністра на Даунінг-стріт щодня можна побачити демонстрантів з українськими прапорами й плакатами, що закликають Захід протидіяти російській агресії. Однак акції протесту представників різних країн і поглядів досить поширені в космополітичному Лондоні, тож уваги ЗМІ вони майже не привертають.

Звичайно, агресивні дії Росії, а надто відправка бандитів на український кордон для розпалювання нестабільності на Сході, викликали хвилю протесту. Як це позначиться на двох інструментах стримування російської поведінки (економічних санкціях та необмеженій підтримці економіки України), наразі невідомо. Перспективи не надто оптимістичні: проблеми у Східній Україні, ймовірно, деякий час протривають, тоді як занепокоєність Заходу буде обмежена й мало сприятиме залагодженню ситуації. ■

Збирається на дощ

За жвавiстю найбiльшої економiки Європи ховаються слабкi мiсця

Після кількомісячного зволікання 5 червня Європейський центральний банк на кількох фронтах розпочав наступ супроти низької інфляції, яка в єврозоні становить нині лише 0,5%. ЄЦБ знизив базову відсоткову ставку від уже й так невеликих 0,25% до 0,15%. Що важливіше, він став першим великим центробанком, який запровадив від'ємну ставку на депозити для комерційних фінустанов, зменшивши її від 0 до -0,1%, тобто фактично тепер за зберігання депозитів у ЄЦБ доведеться платити самим банкам. Окрім того, він оголосив про нові заходи сприяння бізнесу на периферії єврозони, якому катастрофічно бракує кредитів, у спосіб забезпечення дешевого тривалого фінансу-

вання банків-кредиторів таких фірм. Це стимулювання стало необхідним для підтримки масштабнішого економічного відновлення, що менше залежало б від ФРН.

Жваве зростання німецької економіки на 0,8% (або 3,3% в річному перерахунку), про яке в Берліні свідчать крапи, що здійснюються над будівельними майданчиками, та дорожні роботи в низу на вулицях, уберегло економіку єврозони від падіння в I кварталі 2014-го. Хоча цей темп, очевидно, сповільниться, зростання економіки країни очікується приблизно на рівні 2% щороку як у 2014-му, так і у 2015-му, тож Німеччина завиграшки обжене решту членів єврозони, як вона це робить від початку єврокризи в 2010 році.

Профіцит зовнішньої торгівлі Німеччини із країнами євроклубу впав від 4,5% ВВП у 2007 році до 2,1% у 2013-му. Але її експортери зуміли пристосуватися, скориставшись із шалених апетитів країн, що розвиваються, на якісну техніку і транспортну продукцію, якими славляться німецькі виробники

СТВОРЮВАТИ, А НЕ СПОЖИВАТИ

У Німеччині профіцит поточного рахунку платіжного балансу від 2006 року тримається в середньому на рівні 7% ВВП, а в 2013-му сягнув нового піка – 7,5%. Відтак іще більший подив викликає здатність країни утримувати такий значний профіцит, поки решту єврозони, яка є головним ринком німецького експорту, дуже лихоманить: профіцит зовнішньої торгівлі ФРН із країнами євроклубу впав від 4,5% ВВП у 2007 році до 2,1% у 2013-му. Але її експортери зуміли пристосуватися, скориставшись із шалених апетитів країн, що розвиваються, на якісну техніку і транспортну продукцію, якими славляться німецькі виробники.

© 2014 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Жвавий ринок праці в Німеччині, підтриманий далекосяжними реформами, – ще одне свідчення непоганої ситуації. Торік зайнятість сягнула майже 42 млн, збільшившись за останнє десятиліття на 3 млн й продемонструвавши максимум від часів возз'єднання в 1990-му. Безробіття зменшилося від 11,4% робочої сили (показник дев'ятирічної давності) до нинішніх 5,2% – найнижчого показника за історію об'єднаної Німеччини і другого знизу серед 28 країн ЄС.

Різке зростання кількості робочих місць допомогло отримати стабільні податкові надходження до бюджету. Тривалий період напрохуд малих відсоткових ставок, почасти завдяки статусу Німеччини як безпечної гавані під час кризи євро, також опустив відсоток, під який Берлін міг залучати державний борг. Ці сприятливі умови разом з обмеженням бюджетних витрат покращили становище державних фінансів. У 2012-му держбюджет був профіцитним, а торік державний борг упав нижче за 80% ВВП – уперше від 2009-го.

Завдяки цим економічно-фінансовим успіхам Німеччина залишається потужним бастионом серед непевної єврозони. Але занепокоєння викликає тривалий прогноз. Попри демографічний бум у Західній Німеччині від середини 1950-х до середини 1960-х років, народжуваність не досягала рівня, необхідного для нормального відтворення (приблизно 2,1) від початку 1970-х років. Чистої міграції, хоч вона зараз і велика (приблизно 400 тис. осіб за рік), буде замало для вирівнювання демографічного розриву, який зменшує потенціал зростання, створюючи перешкоди для постачання робочої сили. Через це критично важливим стає збільшення продуктивності. Утім, навіть якщо вона помітно покращиться, демографічне навантаження є настільки великим, що потенційний темп зростання економіки опуститься нижче за 1% упродовж десятиліття, за даними ОЕСР (див. «Насувається буря»).

Підвищення темпу зростання продуктивності вимагає

більших інвестицій як у матеріальний, так і в людський капітал. Попри те що німці пишуться своїм солідним додатним сальдо поточного рахунку, в ньому можна вбачати й ознаку слабкості, бо він відображає брак внутрішніх інвестицій на тлі національних заощаджень. Загальний обсяг інвестицій зменшився від 21,5% ВВП у 2000 році до 17,2% у 2013-му. Держава не тільки надто мало вкладає в нову інфраструктуру, а й недостатньо фінансує її утримання та ремонт.

Найбільше зниження інвестицій, утім, помітне з боку бізнесу. За даними берлінського економічного аналітичного центру DIW, інвестиції слід підняти на стійкий рівень, вищий від теперішнього приблизно на 3% ВВП. Президента Союзу підприємців Німеччини Маркуса Кербера особливо непокоїть інфраструктура: від електричних мереж до широкомугового інтернету.

Окрім того, у ФРН спостерігається дефіцит як людського, так і фізичного капіталу. У Берліні, як і повсюди в ній, працевластці скаржаться на дефіцит кваліфікованих кадрів у багатьох галузях. Фінансування освіти менше, ніж в інших багатих країнах, і пояснити його падінням народжуваності можна лише частково. Під час проведеного ОЕСР опитування працездатних людей у багатих державах німці продемонстрували дещо кращі знання в точних науках, але несподівано низький рівень грамотності. Менше ніж третина їхньої молоді здобуває вищу освіту. Цей показник нижчий за середній для розвинутих країн.

Для зростання продуктивності потрібен буде ефективніший сектор послуг; сьогодні він становить 69% німецької економіки. Йому бракує динаміки німецьких виробників, незважаючи на оптимістичний сплеск інтернет-стартапів у Берліні. Реформи для стимулювання конкуренції, особливо у сфері професійних послуг, на які припадає 10% ВВП, допомогли б поживити загальну продуктивність. ОЕСР виступає за цілий спектр реформ, як-от спрощення нотаріальної процедури під

Насувається буря

Німецька економіка
Зміни порівняно з попереднім роком, %

час реєстрації комерційних фірм і скасування регульованих цін на послуги архітекторів та інженерів-будівельників. Настільки суворі вимоги в ЄС можна зустріти лише в Німеччині.

Але поки все відбувається так добре, мало хто відчуває бажання проводити нову хвилю

У НІМЕЧЧИНІ ПРАЦЕДАВЦІ СКАРЖАЮТЬСЯ НА БРАК КВАЛІФІКОВАНИХ КАДРІВ У БАГАТЬОХ ГАЛУЗЯХ

перетворень. Відповідно до останнього опитування організації Eurobarometer, 84% німців задоволені станом економіки в країні. Це найвищий відсоток у єврозоні. Сформований наприкінці минулого року коаліційний уряд теж готовий задовольнити запит на дивіденди від болісних попередніх реформ, як зазначає директор економічного аналітичного центру IW Köln Міхаель Гютер. Яскравий приклад – нещодавня відмова від пенсійної реформи, яка декому дасть змогу йти на заслужений відпочинок у 63 роки замість 65.

Не варто недооцінювати пружність німецької економіки. Але заради добра єврозони і власного, дозволити собі спочивати на лаврах Німеччина не може. ■

Попри демографічний бум у Західній Німеччині від середини 1950-х до середини 1960-х років, народжуваність не досягала рівня, необхідного для нормального відтворення, (приблизно 2,1) від початку 1970-х років. Чистої міграції, хоч вона зараз і велика (приблизно 400 тис. осіб за рік), буде замало для вирівнювання демографічного розриву

Філіпп Буайя:

«Ви не переробите менталітету за одну ніч, але необхідна готовність змінювати його на державному рівні»

Тиждень розмовляв із Філіппом Буайя, Генеральним директором Генерального директорату прав людини і верховенства права Ради Європи, про реформу міліції та прокуратури в Україні, її труднощі й виклики, а також допомогу Страсбурга в цьому процесі.

У. Т.: Як Рада Європи (РЄ) та українська влада співпрацюють у питанні реформування міліції?

– Взаємодія в питаннях, які стосуються міліції, є ключовою для України, особливо зараз. На мою думку, основний принцип цього підходу полягає у відновленні довіри між владою та громадськістю. Хотів би підкреслити, що згідно з тим підходом міліцію

Спілкувалась Ольга Ворожбит

Українські активісти довго били на сполох через свавілля міліції, проте остаточно довіру до силовиків було підірвано під час протестів на Майдані

треба розглядати не як репресивну силу, а як службу для громадян, і це означає зміну її менталітету й культури. Для цього потрібні прозорість, підзвітність і гарантії. Якщо подивитися на практику Європейського суду з прав людини та рекомендації Європейського Комітету з питань запобігання катуванням (ЕКЗК), то перше, на чому наголошено, – це необхідність подолати застосування методів жорстокого поводження до затриманих з боку міліції. Окрім того, ЕКЗК підкреслює, що найвищі посадовці у правоохоронних органах повинні змінити власні культуру, мислення й розвинути етичність серед працівників МВС. На наш погляд, це дуже важливо. Коли го-

ворити про конкретні речі, то, звичайно, слід забезпечити кращу ідентифікацію працівників міліції, зокрема під час протестів.

Потрібно боротись із незадокументованим затриманням людей, гарантувати ефективне право словіщення про затримання, право на доступ до адвоката й лікаря. Все це зазначено в рекомендаціях ЕКЗК, і українська влада має це імплементувати. Важливою умовою практики Страсбурзького Суду з прав людини є забезпечення ефективних засобів правового захисту на національному рівні та проведення ефективного розслідування. То основні елементи, які ми хотіли б бачити втіленими у процесі реформи української міліції.

У. Т.: Ви багато говорили про зміну менталітету. Як вона може статися?

– Хороше запитання. Це не просто, але ми знаємо, як тренувати сили міліції. Думаю, ми можемо співпрацювати з українським урядом, щоб прийняти кодекс етики для неї. Що дуже важливо. У нас є деякі приклади таких етичних кодексів на національному рівні для обміну досвідом між різними членами Ради Європи, але це завдання довгострокове. Ви не переробите менталітету за одну ніч, але необхідна готовність змінювати його на найвищому державному рівні.

У. Т.: В Україні бракує довіри до правоохоронних органів. Як покращити ситуацію?

– У разі забезпечення ефективного розслідування випадків, коли влада зловживає службовим становищем, довіру можна повернути. Якщо суспільство знає, що існує таке зловживання у правоохоронних органах, але водночас розуміє, що на національному рівні є ефективний захист правового захисту і впевненість, що порушення будуть належно розслідувані відповідно до критеріїв практики Суду (Європейського суду з прав людини – Ред.), то, гадаю, завдяки цим елементам можна відновити довіру, наприклад, між міліцією та громадянами.

У. Т.: Ви згадали про поліпшення ідентифікації сил міліції під час протестів. У лютому Нілс Муйжнієкс, комісар з прав людини Ради Європи, був в Україні й повідомив, що РЄ готує звіт про ситуацію з нашими правоохоронними органами. Свої рекомендації ви базуєте лише на цьому звіті чи й на якихось інших дослідженнях Ради Європи?

– Зараз слушний момент, щоб звернути вашу увагу на методи роботи Ради Європи. У неї є три основні сектори діяльності: встановлення стандартів, моніторинг та співпраця.

Щоб визначити цілі нашої взаємодії в цій сфері, ми дивимося на результати роботи своїх спостережних органів, зокрема на недоліки, які вони ідентифікували під час візиту до держав-членів, прогалини, які виявили в законодавстві та у практиці, а від-

так на основі цих висновків, рекомендацій наших консультативних органів вирішуємо з нашими державами-членами, як можемо з ними співпрацювати. Саме держава – член РЄ повинна взяти на себе ініціативу вдосконалення внутрішнього законодавства та національної практики відповідно до стандартів організації. Комісар, звичайно, дуже важливий інститут у структурі Ради Європи, рекомендації якого беруться до уваги. Але насамперед маємо Суд, нагляд за виконанням рішень якого здійснює Комітет міністрів РЄ. Маємо ЄКЗК, маємо консультативний орган для захисту національних меншин; маємо також ЄКРН (Європейська комісія проти расизму та нетерпимості), GRECO – для боротьби з корупцією; Moneyval – для боротьби з відмиванням грошей; Європейський комітет з соціальних прав – для переконання в тому, що їх справедливо реалізують наші держави-члени. Так працює Рада Європи. Коли мова про взаємодію, експертну оцінку законодавства, створення потенціалу, навчання – це і є наші звичайні інструменти для роботи із країнами-членами.

У. Т.: Яким має бути процес реформування міліції в Україні? Поступим чи радикальним, негайним. Особливо, коли зважати на ситуацію в державі...

– Що швидше, то краще. Нам відомо про труднощі ухвалення нового законодавства на національному рівні та його впровадження. Побачимо... Може, це буде поступовий рух, але, зрештою, мета – цілком імплементувати європейські стандарти у внутрішнє законодавство. Україна, як і 46 інших держав, вступаючи до Ради Європи, взяла на себе багато зобов'язань, приєднуючись, зокрема, до Статуту РЄ і ратифікуючи Конвенцію про права людини та інші документи, як-от Конвенція про запобігання катуванням чи Конвенція про захист національних меншин. Таким чином, країни-члени зобов'язані запроваджувати наші стандарти. Тут у них немає вибору.

У. Т.: Які ваші враження від реформування міліції в Україні після цього короткого візиту?

– Україна в дуже складній ситуації. Проте, на мою думку,

БІОГРАФІЧНА НОТА:

Філіпп Буайя народився у Швейцарії 1952 року. Юридичну кар'єру розпочав 1978-го у Федеральному міністерстві юстиції в Берні. Від 1997-го до 2005-го був заступником директора Федерального міністерства юстиції, керівником департаменту міжнародних відносин та представником уряду Швейцарії в Європейському суді з прав людини та Комітеті ООН проти катувань (КПК). Від жовтня 2005 року посадовець Ради Європи. У 2006-му став Генеральним директором з прав людини, а в 2007-му – Генеральним директором Генерального директорату прав людини і правових питань (від 2011-го Генеральний директорат прав людини і верховенства права)

ви зробили перший крок у майбутнє: у вас є президент. Це дуже важливо для відновлення довіри й встановлення миру в державі.

Ми проглянули різні пропозиції, що надходять до Верховної Ради, й бачимо, що між депутатами немає єдності в пошуку способів вирішення різних проблем, які стоять перед Україною на цьому етапі. Але я хотів би додати, що багато людей переконані: вони повинні працювати з такими організаціями, як Рада Європи, щоб знайти правильні варіанти поліпшення ситуації, базуючись на стандартах РЄ.

Ми обговорили багато інших питань із нашими партнерами під час мого візиту: передусім необхідність пришвидшити процедуру реформи міліції, прийняти новий закон про прокуратуру, започаткувати державне бюро розслідувань. Окрім усього переліченого, серед пріоритетів – боротьба з корупцією.

Як ви знаєте, одним із успіхів співпраці між РЄ та українською владою було ухвалення Кримінального процесуального кодексу в 2012 році. Офіційний Київ урахував 95% пропозицій Страсбурга, і це було дуже важливо. Тепер у вас є сучасний КПК, але ви повинні його реалізувати.

Для Ради Європи дуже важливо є співпраця в рамках підготовки і підвищення кваліфікації суддів, прокурорів і міліції задля певності, що Кодекс належно реалізують. Мені сказали, що в парламенті дехто озвучує намір повернутися до старої системи. Сподіваюся, того не станеться, бо це був би крок назад.

Ми обговорили з першим віце-прем'єром Віталієм Яремою і його колегами з міністерств юстиції та внутрішніх справ, а також виконувачем обов'язків генерального прокурора перспективи прийняття проекту закону про прокуратуру. Ми сподіваємося, що спільний висновок Венеційської комісії і Директорату з прав людини, які знаходяться в ієрархії Генерального директорату, який я очолюю, буде повністю врахований у процесі реформи. Нашою метою є співробітництво з українською владою, щоб ввести в дію нове законодавство, адже це є необхідним елементом для запобігання майбутніх порушень Європейської конвенції з прав людини. ■

Гіпотичні витівки із м'ячем Ліонеля Мессі й мускулиста грація Кріштіану Роналду милують око. Але для зятятих глобалістів на кшталт The Economist справжня краса гри у здатності охопити весь світ зі сходу на захід і з півночі на південь. Футбол помітніше за будь-який інший вид спорту користується із благ глобалізації. Більш ніж половина населення земної кулі дивитиметься принаймні частину матчів чемпіонату світу, який 12 червня розпочинається в Бразилії.

Тому дуже прикро, що на початку футбольного свята над ним нависла хмара завбільшки зі стадіон «Маракана». Британська газета Sunday Times роздобула документи, які начебто викривають таємні оборудки Катару: хабарі, які допомогли цій країні виграти право проводити в себе чемпіонат світу-2022. Якщо це так, то такий злочин не єдиний. Кажуть, що звіт ФІФА виявив кілька договірних показових матчів напередодні чемпіонату світу-2010. І як завжди, нікого не покарано.

Відтак постають інші питання. Кому спало на думку проводити світовий чемпіонат улітку в аравійських пісках? Чому футбол так відстає від інших видів спорту (скажімо, регбі, крикету й тенісу) в плані технологій перевірки суддівських рішень? І чому над найпопулярнішою в світі грою верховодить група посередностей, особливо Зепп Блаттер, президент ФІФА від 1998 року? У будь-якій іншій організації його вже давно б вигнали через нескінченні фінансові скандали. Понад те, він ще й безнадійно відстає від життя: принизливо відгукуєчись на адресу жінок або перериваючи на 12-й секунді хвилину мовчання в пам'ять Нельсона Манделі, 78-річний Блаттер нагадує якийсь пережиток корпоративного бізнесу 1970-х. Не дуже втішає і те, що спроби перешкодити йому царювати ще і п'ятий термін поспіль робляться з подачі Мішеля Платіні, головного європейського футболократа. Колись він був чудовим півзахисником, але потім, хоч як це сумно, посприяв перемозі Катару в тендері на проведення світового чемпіонату 2022 року.

Красива гра, брудний бізнес

Футбол – чудовий спорт. Але чесні правила зробили б його ще кращим

НАШІ БРЕШУТЬ КРАЩЕ ЗА ВАШИХ

Багатьом футбольним уболівальникам до цього байдуже. Цікавить їх лише прекрасна гра, а не старпери, які нею заправляють. До того ж у своїй аморальності ФІФА навряд чи самотня. Зрештою, Міжнародний олімпій-

скандал через договірні матчі. Американський футбол потерпає від судових позовів про відшкодування за травми.

Але футбольні уболівальники повинні знати: все це має свою ціну. По-перше, корупція і самозаспокоєння у верхах перешкоджають боротьбі з махінаціями на футбольному полі. Ставки в тоталізаторах на матчі постійно зростають і, можливо, під час чемпіонату світу сягнуть \$1 млрд за гру. Під зовнішнім тиском із вимогами реформ ФІФА нещодавно запросила до співпраці деяких шанованих людей, зокрема авторитетного експерта з етики Марка Піта. Але хто слухатиме нотації про реформування від організації, яку публічно представляє Блаттер?

По-друге, велика корупція не обходиться без жертв; вона не закінчується з вибором країни – господаря чемпіонату. Для сумнівних режимів (таких, які підкуповують футбольних функціонерів) великі спортивні змагання – це ще й нагода запуснути руки в державну скарбницю: наприклад, віддаючи найласіші контракти кумам і сватам. Турніри, які повинні були б

ФУТБОЛ ІЩЕ НЕ СТАВ АБСОЛЮТНО ВСЕСВІТНЬОЮ ГРОЮ. ВІН НЕ ЗМІГ ПІДКОРИТИ ТРИ НАЙБІЛЬШІ КРАЇНИ СВІТУ: КИТАЙ, ІНДІЮ І АМЕРИКУ

ський комітет пережив подібний до катарського скандал через визначення господаря зимових Ігор 2002 року (хоча доклав набагато більше старань, щоб виправдатися). Керівника Форуму-1 Берні Еклстовна в Німеччині звинувачують у хабарництві, а в Америці за расистські висловлювання щойно мусили звільнити власника одного з баскетбольних клубів. Крикет, другий у світі за масштабами виду спорту, теж пережив не один

© 2014 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

стати святом для цілої країни, ризикують перетворитися на торжество хабарництва.

І нарешті, розплачуватися доводиться й за втрачені можливості. Футбол іще не став абсолютно всевітньою грою. Він не зміг підкорити три найбільші країни світу: Китай, Індію і Америку. У Сполучених Штатах у «соккер», як його там називають, грають, але його не дивляться. У Китаї та Індії – навпаки. Команди двох останніх країн не поїдуть до Бразилії (і справді, вони лише раз зіграли у фінальних іграх чемпіонату світу). Хоча на виправдання ФІФА слід сказати, що нехиті великої трійки до футболу пояснюються особливостями історії та культури країн і популярністю інших видів спорту, зокрема крикету в Індії. А футбол помалу завойовує позиції: у США на ньому вже виросло перше покоління батьків, які зараз передають любов до гри своїм дітям. Але це лише підкреслює все безглуздя рішення ФІФА на користь Катару, а не Америки. А гнилий душок зі швейцарської штаб-квартири ФІФА навряд чи сподобається молодим китайським фанатам, яким уже остогидли корупція та «дого-

ворняки» в їхніх вітчизняних футбольних лігах.

СВІТ БЕЗ ЗЕППА

Непогано було б спекатися Блаттера, але це не вирішить структурної проблеми ФІФА. Вона не має господаря, хоча юридично зареєстрована як швейцарська неприбуткова організація. Усі, хто міг би закликати її до порядку, як-от національні або регіональні футбольні організації, залежать від неї фінансово. Високі бар'єри для вступу роблять появу конкурента малоімовірною, тож ФІФА має природну монополію на міжнародний футбол. Діяльність такої організації повинна регламентуватися правилами, але ФІФА не підконтрольна жодному урядові.

І все-таки можна було б зробити більше. Швейцарці повинні вимагати очищення ФІФА або скасування її пільгового статусу в оподаткуванні. Спонсорам теж слід сказати своє слово про хабарництво і про необхідність запровадження нових технологій: наприклад почати із прямого відеоперегляду кожного присудженого пенальті й кожного гола.

Найважча частина головоломки – процес вибору господаря чемпіонату. Як варіант, можна було б «оселити» його назавжди в одній країні, але тоді збірна цієї країни мала б велику перевагу, а турніри краще проводити в різних часових поясах. З економічної точки зору було б раціональним надати цього річного переможцю чемпіонату (і кожному наступному чемпіону) вибір: або проводити турнір у своїй країні через вісім років, або виставити це право на аукціон і чекати, хто дасть найвищу ціну. Таке рішення було б на руку мастодонтам футболу. А позаяк більшість із них уже мають стадіони, це було б економічно вигідніше і більше стимулювало б до боротьби за перемогу.

Але, на жаль, футбольні фанати – романтичні націоналісти, а не логічні економісти. Тож пропозиція The Economist має менше шансів на перемогу, ніж Англія. Одним невеличким кроком у напрямку до здорового глузду було б улаштувати офіційну ротачію турніру, щоб він почергово провадився, скажімо, спочатку в Європі, тоді в Азії, тоді в Північній і Південній Америках. Принаймні це поклато б край міжконтинентальній корупції. Але без змін у Цюріху то нереально. ■

К Н И Г А Р Н Я

Ваша іноземна преса в Книгарні «Є»

AD
ARCHITECTURAL DIGEST

COSMOPOLITAN

DER SPIEGEL

FINANCIAL TIMES

Forbes

Herald Tribune

LE MONDE
diplomatique

Newsweek

The Economist

THE TIMES

THE WALL STREET JOURNAL

м. Київ

вул.
Лисенка, 3

вул.
Спаська, 5

Львів
просп. Свободи, 7

Українська держава XVII–XVIII століть і виклики XXI

Про відбудову імперії – і то передусім на основі історичних аргументів! – ідеться сьогоднішній російській еліті. Бо саме з таких аргументів колись імперія і поставала. З їх розвінчанням вона й загине

ФОТО: УКРІНОРИМ

Автор:
Віктор
Брехуненко

Давні римляни – люди, які свого часу зуміли захопити чимало близьких і далеких земель, – зазначали, що завоювання території завершується лише тоді, коли завойовник починає писати історію своєї жертви. Тож мета сьогоднішньої кремлівської пропаганди, хвиля якої накриває не лише Україну, а й увесь світ, не обмежується тривіальним, хоча й важливим супроводом «гарячої» російсько-української війни. Насправді способом інформаційної агресії Кремль вирішує своє стратегічне завдання – поневолити Україну інтелектуально. Без цього відбудова імперії, не кажучи вже про її існування, неможлива.

МІФ ЗАВОЙОВНИКА ЯК ЗБРОЯ ПОНЕВОЛЕННЯ

Зумівши ще в другій половині XVII століття ввійти в Україну, Москва діяла типово для всіх завойовників: одразу почала шукати й нав'язувати її еліті та світові «історичне обґрунтування» свого нібито природного права володіти українськими землями. У XIX столітті, коли історія стала наукою, Росія вже на цьому ґрунті прагнула поширити своє імперське уявлення про Україну та її минуле. Майже два століття Москва невтомно працювала над тим, щоб світ сприймав Україну виключно через російську інтерпретацію, а головне, щоб українська історія була написана за московськими лекалами. Годі говорити, що нав'язаний завойовни-

Іван Мигура.
«Іван Мазепа
серед своїх
добрих
справ...»,
1706 рік

ком погляд серед іншого вкорінював уявлення про нездатність українців до самовизначення та державного життя.

Наслідки тривалого зомбування такими російськими інтерпретаціями помітні й тепер. Світ досі чує «голос з України» крізь товщу образів, що їх конструювали й конструюють у Москві. Проте вирішальну роль тут відіграє світосприймання самих українців, яке й сьогодні суттєво потерпає від довго культивованих імперських стереотипів, і, що небезпечніше, цим страждають і деякі історики, яким годилося б першими скинути пута меншовартості, самоїдства та мавпування чужих зразків і допомогти звільнитися від них усьому суспільству. В українських інтелектуальних середовищах іще живий той внутрішній цензор, який породжує підсвідомий страх бути звинуваченим у «нативізмі», «національній зашореності», «хуторянстві». А наполегливі заклики застосовувати «безсторонній науковий підхід» погано приховують відверте бажання новими засобами підтримати старий статус-кво.

Там, де німецький чи французький дослідник, приміром доби Середньовіччя, беззаперечно бачить на своїх територіях державність, український не може позбутися міфу про «спільну коліску трьох братніх народів» (причина засадничої спотвореності медієвістики в українській історичній науці – то окреме й болюче питання). Якщо для європейського дослідника не існує сумнівів щодо природи державності Ранньомодерного часу, то український науковець, коли йдеться, наприклад, про державність Гетьманщини, сором'язливо (а то й догідливо) говорить щонайменше про дискусійність питання і тим самим сприяє нав'язаним свого часу Росією уявленням про неспроможність української еліти до державної самоорганізації. Якщо польський інтелектуал розмірковуватиме над змістом колоніального статусу Польщі в XIX – на початку XX століття, то український заперечуватиме колоніалізм щодо України, покликаючись на приклади вдалих кар'єр вихідців із вітчизняної шляхти та брак дискримінації українців за етнічним походженням. Заперечується тяглість і неперервність української історії, натомість про-

Невідомий художник. Портрет Івана Мазепи в латах з Андріївською стрічкою, перша половина XVIII століття

понується концепція розривів (звісно ж, «безстороння»). Замість показу природної європейськості українського світу з'явилася тенденція наголошення на пограничності українських земель: мовляв, Україна є не східною брамою Європи, а лише буферною зоною між Сходом і Заходом, із невизначеною цивілізаційною перспективою та сумнівною внутрішньою цілісністю. А під таким кутом зору і трьохсотлітні прагнення Московії-Росії поглинути український світ, і різні проекти його розчленування (як-от «федералізація») бачаться цілком умотивованими внаслідок буцім-то розмитості української ідентичності.

Не вихуає навіювання уявлень про відсутність в Україні

Луї Токке. Портрет Кирила Розумовського як гетьмана, 1758 рік

державницької традиції, перервність української історії та про сучасну Українську державу як нібито історичну випадковість. Особливий наголос робиться на уявленні про нашу історію як потік суцільних поразок (на противагу блискучій і величній російській) та про історично запрограмовану ущербність українських еліт, нездатних адекватно виконувати свої суспільні функції. Задля цього використовується, зокрема, емоційне тло, створене падінням ранньомодерної Української держави – Гетьманщини та невдач Визвольних змагань 1917–1921 років.

ІСТОРІЯ ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ ОПТИМІЗМУ

Насправді ж історія Гетьманщини є випадком, коли на підставі невеселого фіналу не можна судити про саме явище. Та доба дає нам куди більше підстав для оптимізму, ніж для зневіри. Вона засвідчила найголовніше – здатність українського світу мобілізуватися у критичний момент, генерувати нову еліту, відтворювати повноту своєї структури, тобто риси, що не раз знадобляться українцям і пізніше. А головне – поява Гетьманщини відновила міжнародну суб'єктність українського світу із власним правителем на чолі. Завдяки Гетьманщині була суттєво розширена етнічна українська територія. Господарська колонізація у природний спосіб укоренила українську присутність на доті незаселених теренах Слобожанщини, а також у Запорозькому степу аж до берегів Чорного й Азовського морів на півдні та до річки Міус на сході. Саме тоді сучасна Південна та Східна Україна незворотно набула українського забарвлення.

Навіть більше: попри всі зусилля Московії – нового претендента на українські землі, образ України формувався українцями, а в написанні української історії європейські автори спіралися таки на українські тексти. Ніхто в Європі не сумнівався в легітимності Пилипа Орлика як правителя, тому так довго протривали пошуки ним та його сином Григором міжнародних комбінацій для від'єднання України від Московії. Ніхто в Європі не розглядав Україну як московську провінцію. Ніхто не заперечував права позбутися зверхності царя. І лише

зміна міжнародних альянсів у 1750-х роках та падіння Гетьманщини стерли Україну як політичний суб'єкт у головах європейських політиків, хоча в головах інтелектуалів до кінця XVIII – початку XIX століття зберігалось уявлення про українську окремішність.

Тяглість української державницької традиції найвиразніше втілилася в інтелектуальних перегукках у середовищі української еліти, її політичній культурі, ідеологічних концепціях. Інтелектуальні надбання Гетьманщини були активно використані в XIX столітті, ставши сполучною ланкою між домодерною та модерною українськими історико-ідеологічними традиціями. Саме в Гетьманщині було генеровано низку ідей, які пізніше лягли в основу українських модерних концепцій.

ВИКЛИКИ ДЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ

У часи Гетьманщини Україна вперше складала найтяжчий з усіх можливих іспит – зміну еліти. Традиційні еліти не вигасали ніде, вони лише поповнювалися новими силами, натомість в Україні через вороже налаштування князівсько-шляхетської еліти до відновлення козаками Української держави мусила сформуватися цілком нова провідна верства, прийнявши в себе якусь частину вихідців із нижчих поверхів старої (переважно шляхетську дрібноту). А тому в Гетьманщині на порядку денному поставали завдання, незнані там у Європі, де збройно чи ні виборювалася суверенність (Португалія, Бранденбург, Голландія, Неаполь, Каталонія). Крім того, в Україні слід було узаконити правителя та еліту як таких, що сіяло сумніви, провокувало охлократизм, розколи та часту зміну орієнтацій, штовхало до ризикованих зовнішньополітичних кроків.

Ключове питання, однак, полягало в тому, наскільки ті, в чий руках опинилися репрезентативні функції, виявилися світоглядно готовими адекватно виконувати місію еліти. Чи здатна була вчорашня, станова козацька верхівка разом із представниками переважно дрібної шляхти, які до неї долучилися, піднятися над суто становими запитами до розуміння загальнодержавних інтере-

Микола Івасюк.
В'їзд Богдана Хмельницького до Києва, 1912 рік

сів і усвідомити себе суспільною елітою? А потім іще й виробити стратегії реалізації інтересів держави, які забезпечили б українському світові перспективу в складному геополітичному становищі.

ВІДПОВІДІ ЕЛІТИ

Уже перші кроки Богдана Хмельницького та його оточення свідчать, що верхівка повстанців, не маючи попереднього досвіду та репрезентаций-

світі відновленої Української держави. В очах інших володарів Гетьманщина набула й до кінця свого існування зберігала статус окремого політичного тіла. І не вина еліти часів Богдана Хмельницького, що зворотним боком медалі стало перетворення Переяслава 1654-го, задуманого виключно під потребу дня, на відповідний пункт поновлення спроб Московії підкорити українські землі. Волею невблаганної геополітики Україна була не лише східною брамою європейської цивілізації, а й найдалі висунутим форпостом Європи, який постійно стикався з іншою системою цінностей, зазнавав тиску неєвропейської цивілізаційної версії організації суспільства та влади, а відповідно й постійної загрози війни.

Гетьман Богдан Хмельницький мислив і діяв у традиційній для тих часів системі координат, яка не передбачала вічних союзників, а вирішення спричинених тимчасовими союзами проблем переносила в майбутнє. У 1654 році інших можливостей, аніж використати Московію з її територіальними апетитами та затятою конкуренцією з Річчю Посполитою, не існувало. Московський цар був найслабшою ланкою в низці потенційних союзників-сусідів, але навіть він пішов на визнання Гетьманщини лише під тиском Хмельницького, який підвісив над Алексеем Михайловичем дамоклів меч переходу під турецький протекторат.

УКРАЇНСЬКІЙ СТАРШИНІ ВДАЛОСЯ ПОСТАВИТИ ВІДНОСИНИ З МОСКОВІЄЮ НА ДОГОВІРНУ ОСНОВУ МІЖ ДВОМА ПРАВИТЕЛЯМИ, ЩО ВВОДИЛО ЇХ У ПРАВОВЕ ПОЛЕ, НЕВІДОМЕ МОСКОВСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ

ної традиції, виявилася готовою до формулювання стратегічних загальноукраїнських завдань, які розуміла однозначно: відновлення самодостатності українського світу з одержавленою структурою, увінчаною власним правителем, повноцінною і відповідною часові ідеологічною легітимацією.

Ідеологічний інструментарій, задіяний козацькою елітою, дав змогу вже в 1650-х роках добитися визнання в християнському

Старшині вдалося поставити відносини з Московією на договірну основу між двома правителями (гетьманом і царем), що вводило їх у правове поле, невідоме московській традиції. Тому Договірні статті Богдана Хмельницького стали для асиміляційних намірів Московії найтяжчою перешкодою, вона завжди мусила згадувати їх для надання своїм діям відтінку легітимності. Навіть більше: українська старшина й після ліквідації Гетьманщини ще довго мислила категоріями договірності як основи українсько-московського єднання, що передбачало дотримання царем своїх зобов'язань і теоретично давало можливість відіграти ситуацію назад. Балансування між взаємно ворожими потугами нагадувало стратегію, віддавна культивовані молдовськими господарями, та свіжі практики голландських провінцій Бранденбургу чи Лівонії. Підданство цареві у Гетьманщині ніколи не вважали довічним і безальтернативним.

Нова українська еліта проголосила Гетьманщину спадкоємницею Русі та окреслила кордони відновленої держави межами розселення українського етносу. А концепція перетворення Гетьманщини на Велике князівство Руське, яка від гетьманування Івана Виговського не покидала голів верхівки Гетьманщини, передусім віддзеркалювала курс на рятівне для України замирення зі шляхтою як традиційною елітою. «Вікопомне склеєння» мало статися не стільки між Україною та реформованою заради неї Річчю Посполитою, скільки в самому українському суспільстві, ослабленому розколом між старою та новою елітами у вирішальний момент.

Невдача Гадяцького проекту 1658 року запустила сценарій поступового розмивання державності Гетьманщини, що пізніше ретроспективно зумовило песимістичну оцінку здатності тогочасної української еліти адекватно репрезентувати суспільство. Справді, з багатьох причин старшина не зуміла віднайти і здійснити оптимальні практичні кроки, наслідком чого став розкол по Дніпру, втрата Правобережжя та понад столітній наступ Московії на суверенітет Лівобережної Гетьманщини.

Проте на рівні інтелектуальних концепцій еліта ніколи не здавала державницьких позицій. Для українських гетьманів поза сумнівом залишалася необхідність збереження одержавленого українського тіла, існування власного правителя, підведення під булаву всіх етнічних українських земель. Інша річ, що такі гетьмани, як Петро Дорошенко чи Іван Мазепа, підходили до проблеми на рівні стратегічної державної політики, натомість решта, менш удачних, часто в'язла в тактичних відступах. Породжені різними причинами, ці відступи невпинно звужували вікно можливостей, зменшуючи шанси на успіх українського державного проекту Ранньомодерної доби.

Козацька старшина, незважаючи на нездатність до спротиву уніфікаційному тискові, незмінно трималася ідей, які посвідчували її належність до клубу суспільних еліт. Тому утвердження суверенітету Гетьманщини залишалося метою і в Мазепину добу, і в середині XVIII століття, і після ліквідації Гетьманщини. Концепція Гетьманщини/Малої Русі/України як політичного тіла, зануреного корінням глибше ніж у києво-руські часи, відмінного від Московії і пов'язаного з нею лише постаттю спільного царя, була стрижнем у системі переконань цієї еліти. Тому-то в часи Кирила Розумовського старшина «пакти Гадяцькі читала» й опрацювала програму реформ, що мали відновити не тільки внутрішню самодостатність, а й зовнішню суб'єктність Гетьманщини.

Український історичний міф, опрацьований у XVIII столітті, був добре пристосований до викликів Ранньомодерного часу. Він не тільки на рівні тодішніх вимог легітимізував появу Гетьманщини, окреслював її просторово та ментально, а й інтелектуально відкидав московські претензії на українські землі. З часом «козацький народ» зумів залучити до реалізації своїх намірів православних інтелектуалів, які також заходилися в'язати Гетьманщину з попередньою українською традицією, а за доби Івана Мазепи вибудовували ідеологічні концепції для нового історичного призначення Гетьманщини як спадкоємиці Київської Русі з гетьманом-князем на чолі.

Волею геополітики Україна була не лише східною брамою європейської цивілізації, а й найдалі висунутим форпостом Європи, який постійно зазнавав тиску неєвропейської цивілізаційної версії організації суспільства та влади, а відповідно й постійної загрози війни

ІДЕОЛОГІЧНИЙ ФУНДАМЕНТ РАНЬОМОДЕРНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ ВІЯВИВСЯ НАСТІЛЬКИ МІЦНИМ, ЩО НЕ ТІЛЬКИ ПЕРЕЖИВ ГЕТЬМАНЩИНУ, А Й СТАВ ОСНОВОЮ МОДЕРНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ У ХІХ ТА ХХ СТОЛІТТЯХ

модерної української нації. Своє слово на арені історії українська шляхта ще зможе коротко сказати і в ХХ столітті, коли 1918 року у вигляді Української Держави – гетьманату Павла Скоропадського – ненадовго заявлять про себе українські консервативні сили. Проте хвиля соціалістичних перетворень накріє собою тогочасне українське суспільство, приведе до влади в Україні російський більшовизм і надовго – аж дотепер – вилучить з українського нарративу питання про традиційну українську еліту. ■

Ad fontes: культура проти Руїни

Друга Українська гімназія імені Кирило-Мефодіївського братства та її «літописець» Микола Зеров

Автор:
Володимир Панченко

Унікальний освітній проект, породжений добою національно-визвольних змагань 1917–1920-го, – це найкоротша, проте цілком правдива історична оцінка 2-ї Української державної гімназії імені Кирило-Мефодіївського братства, яка проіснувала чотири роки, переживши божевільні часи, коли в «сторозтерзаному» Києві постійно змінювалася влада.

ОСТРІВЕЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ БІЛЯ СІННОГО БАЗАРУ

Розміщувалася вона неподалік Сінного базару (нині там, у будинку № 2 по вулиці Воровського – дитяча школа мистецтв ім. М. І. Вериківського). Відкриття гімназії стало можливим завдяки довготривалій боротьбі українства за власну національну школу і тим змінам, що їх знаменувала Лютнева революція 1917 року. Процес національного відродження набрав

Перший випуск, 1918 рік: учителі й учні

сили; потреба в мережі освітніх закладів з українською мовою навчання стала незаперечною реальністю.

Виконувати обов'язки директора 2-ї Української гімназії попечитель навчальної округи Володимир Науменко доручив педагогові Феоктистові Сушицькому. Що ж до складу викладачів, то він сформувався швидко. Охочих працювати на українську освіту й виховання майбутньої еліти виявилось чимало. З Петрограда приїхали історик

Олександр Грушевський та філолог Павло Зайцев. Математик і фізик Григорій Холодний заради викладання у Києві залишив московську 14-ту чоловічу гімназію. Зі Львова прибула викладати німецьку мову колишня студентка професора Михайла Грушевського Ольга Вояновська. Погодився стати за новчителем священик (і композитор!) Кирило Стеценко із Кам'янця-Подільського. З Уманського комерційного училища перевівся математик Іван Крижанівський, а з Ольгопільської учительської семінарії – історик і географ Нестор Городовенко (у 1920–1937 роках він був художнім керівником і головним диригентом капели «Думка», згодом емігрував до Канади)...

Ясна річ, у колі педагогів 2-ї Української гімназії було й чимало киян. Французьку мову викладала Марія Прохорова, донька драматурга Івана Тобілевича. Премудрощів математики навчали гімназистів Вадим Шарко та Михайло Кравчук, майбутній академік. Художник Михайло Жук вів «лекції» із графічного мистецтва (слово «лекції» вживалося тоді в значенні «заняття»). Якийсь час у гімназії працювали історик Орест Левицький та викладач української літератури Олександр Дорошкевич.

Латину викладав Микола Костьович Зеров, який у 1914-му закінчив Київський університет Святого Володимира, а після того три роки працював у Златопільській гімназії на півдні Київської губернії. Саме його обрали секретарем педагогічної ради, отож Зерову випало бути літописцем бурхливих подій 1917–1920 років! На щастя, книга протоколів, сто з лишком сторінок якої списані акуратним зеровським почерком, збереглася. Читуючи її, можна зримо уявити острівець 2-ї гімназії в розбурханому морі подій, що дедалі більше нагадували велику історичну драму.

Гостра потреба молодій держави в кадрах стала причиною того, що частина викладачів не встигла «засидітися» в гімназії: їх покликали на різні управлінські посади. Зеров же ні політикою, ані адмініструванням не займався. Він викладав (24 год тижневого навантаження), вико-

нував обов'язки гімназійного бібліотекаря, був класним наставником, входив до складу господарського комітету, брав участь у різноманітних засіданнях... На дозвіллі перекладав поезію давніх римлян, часом писав рецензії на книжкові новинки...

Мешкав він тоді на Великій Підвальній (нині Ярославів Вал) у будинку № 36 (кв. 17), що належав Українському науковому товариству. До гімназії звідти рукою подати. Та й узагалі, маршрути від Золотих воріт до Сінного базару виявився надзвичайно важливим у житті Миколи Зерова. І не тільки його: саме в цьому «топографічному» пункті, довкола Сінного й Золотих воріт, у приватних домівках, наукових та навчальних закладах, редакціях, невдовзі почне формуватися те інтелектуальне, культурне середовище, з яким пов'язано чимало важливих сторінок в історії українського мистецтва, літератури, книговидання.

СІЗІФІВ КАМІНЬ ДЕРЖАВНОСТІ

7 листопада 1917 року Центральна Рада прийняла 3-й Універсал, яким проголошувала створення Української Народної Республіки, щоправда, у федеративному зв'язку з Росією. Зеров, як і сотні тисяч киян, не міг пропустити повз увагу таку історичну подію, як проголошення УНР. Її значимість Центральна Рада підкреслила тим, що 9 листопада на Софійській площі у присутності війська й закордонних місій було влаштовано урочистості з молебнем і зачитуванням тексту 3-го Універсалу. Цілком можливо, що серед присутніх на площі перед Софією того дня був і учитель Микола Костьович Зеров.

Однак скоро політична ситуація почала розвиватися за вкрай драматичним сценарієм. «Ми робимо міжнародну революцію, а Центральна Рада стоїть на перешкоді нам, і тому ми боремося з нею», – заявив 14 грудня 1917 року нарком у справах національностей РНК РСФРР Іосіф Сталін.

Для вихованців 2-ї Української гімназії саме наставав час зимових канікул. 2 грудня педрада ухвалила: «...на Різдвяні вакації розпустити учнів у

вівторок, 19 декабрю». Миколи Зерову доручалося «організувати видачу книжок у гімназійній бібліотеці»... Того самого дня кількох осіб звільнили від плати за навчання; серед них – і восьмикласника Миколу Ганкевича (хто міг знати, що жити йому залишилося менше ніж два місяці: Микола загине в бою під Крутами).

Ігор Лоський, колишній учень Зерова, згадував: «Сумно зустрічав український Київ новий 1918 рік. З півночі і сходу насупалися на Україну банди червоних завойовників. Цілий край в обіймах анархії. Нарешті, в самому Києві щодня можна було сподіватися повстання. Але що було найгірше, то повна відсутність власного війська, відсутність хоч найменшої можливості поставити опір анархії»...

Правда була гіркою: в обставинах анархії, що наростала внаслідок більшовизації мас (зокрема, й солдатських), а також слабкості самої української влади, яку роздирали гострі су-

ВІДКРИТТЯ ГІМНАЗІЇ СТАЛО МОЖЛИВИМ ЗАВДЯКИ ДОВГОТРИВАЛІЙ БОРОТЬБІ УКРАЇНСТВА ЗА ВЛАСНУ НАЦІОНАЛЬНУ ШКОЛУ Й ТИМ ЗМІНАМ, ЩО ЇХ ЗНАМЕНУВАЛА ЛЮТНЕВА РЕВОЛЮЦІЯ 1917 РОКУ

перечності, захищати УНР зі зброєю в руках у січні 1918-го було майже нікому. І тоді мобілізацію оголосила студентська й гімназійна молодь міста. До Студентського січового куреня приєдналися й учні сьомих-восьмих класів 2-ї Української гімназії, хоч як директор Козленко відмовляв їх від смертельно небезпечного кроку. Тиждень муштри на плацах – і поїзди повезли кілька сотень погано озброєних, абияк одягнених, не навчених військового мистецтва захисників УНР на схід, на фронт, де вже проходили бойове хрещення юнаки з Української військової школи та частини Вільного козацтва.

4-й Універсал Центральної Ради, терміново прийнятий 9 січня 1918 року, закликав уряд ▶

«твердо й рішуче взятись до боротьби» з «большевиками та іншими напасниками, що нищать та руйнують наш Край». Тільки ж як можна було «твердо й рішуче» боронити «наш Край», якщо армія вже фактично «саморозпустилась», а окремі її частини оголошували про свій «нейтралітет»?!

Студенти й гімназисти, які їхали на схід, щоб перегородити шлях «революційному війську» Берзіна – Муравйова – Єгорова, були, по суті, приречені. 16 січня (за старим стилем) біля залізничної станції «Крути» вони прийняли бій із більшовиками й були розбиті. Врятуватися вдалося не всім: одні загинули в бою, інші потрапили в полон. Полонених муравйовці розстріляли. Є свідчення, що перед тим, як дістати кулю, учень 2-ї гімназії Григорій Піпський заспівав «Ще не вмерла Україна»; його підтримали друзі...

Тепер на шляху до Києва більшовики вже не мали жодних перешкод...

Наприкінці березня, після повернення українського війська, Київ хоронив юнаків, забитих під Крутами. Прощалася зі своїми учнями й 2-га Українська гімназія імені Кирило-Мефодіївського братства. Педагогічна рада просила батьків полегших у боях гімназистів «надіслати фотографічні портрети дітей»: «портрети бажано б збільшити і вивісити їх в помешканні гімназії». Вирішено було також «вдатися до Міністерства справ освітніх в справі заснування при гімназії стипендії в пам'ять забитих в январських боях учениках гімназії».

Чи міг уявити «літописець» Зеров, скільки випробувань ще чекає на Київ?

AD FONTES!

За гетьмана Павла Скоропадського 2-га Українська державна гімназія імені Кирило-Мефодіївського братства не зазнала потрясіння. Навіть навпаки: влада приділяла їй певну увагу. В урочистостях із нагоди першого випуску, що відбулися 2 червня 1918 року в клубі «Родина», взяла участь міністр освіти Микола Василенко, його заступник Петро Холодний, болгарський посол Іван Шишманов... «Офіційне справо-

Такий вигляд мали журнали «Наше минуле» і «Книгар»

здання (звіт. – Ред.) за цілий рік відчитав секретар тієї ж гімназії Микола Зеров», – свідчить тогочасна хроніка.

Для нього, Зерова, як і для решти вчителів, починалася перша педагогічна відпустка, тож можна було знову переключитися на справи «літерацькі». Тим паче, що в цю пору він уже був своєю людиною в середовищі київських інтелектуалів, які навіть серед веремії гострих політичних протистоянь камінь за камінем зводили споруду, без якої державне буття нації не має сенсу, – культуру.

Що то було за середовище? Першим варто назвати ім'я Павла Івановича Зайцева (1886–1965). У 1918-му 32-річний Зайцев уже мав за спиною неабиякий досвід наукової та громадсько-політичної діяльності. У 1904–1913 роках він студював у Петербурзькому університеті юриспруденцію, потім – славистику. У 1909-му взявся збирати й досліджувати матеріали, пов'язані з життям і творчістю Тараса Шевченка. Навесні 1917 року Павло Зайцев виїхав в Україну, де став членом Центральної Ради від Петроградської громади. А восени він уже очолював канцелярію Генерального секретарства освіти. І водночас викладав у 2-й україн-

він займався створенням державного герба України, грошових знаків, поштових марок, печаток, офіційних урядових грамот, військової форми. Відроджував школу української графіки й книжкового мистецтва, розробляв оригінальні шрифти, працював над «Українською абеткою»... Важливою точкою докладання сил для Нарбута стала Академія мистецтв, що відкрилася 22 листопада 1917 року, в обставинах «повного розпаду, повної дезорганізації громадського життя», коли тільки-но «припинились бої на вулицях Києва поміж козаками та юнкерами Керенського, військом Центральної Ради й робітниками-більшовиками».

Київські ентузіасти з кола Зайцева та Нарбута мріяли, склали грандіозні плани й (contra spem spero!) відважно бралися за їх реалізацію. Задумали видати в «Друкарі» бібліотеку «Українське мистецтво», що мала налічувати 90 (!) томів. То мала бути велика культурна панорама України від давнини до сучасності.

Про винятково пильну увагу до української минувшини свідчив і такий проект «Друкаря», як історично-літературний часопис «Наше минуле» (перший номер цього «журналу історії, літератури і мистецтва» вийшов у середині 1918 року). Про зосередженість на історії, культурній спадщині «сигналізувала» вже сама обкладинка «Нашого минулого», виконана Георгієм Нарбутом. На передньому плані художник зобразив колоритного «козака з рушницею» (того, що зі старих печаток, тільки значно величавішого!); на другому – жіночу постать в українському аристократичному вбранні XVII чи XVIII століття; гурт спудев Київско-Могилянської академії; у глибині – церкву, браму й фронтон барокового будинку. Важливим елементом малюнка є герб гетьмана Мазепи: він мав символізувати епоху бароко XVII–XVIII століть, до якої в середовищі «Друкаря» був особливий пієтет. Те «наше минуле», що його представив художник, залишало відчуття потуги й певності нації, причому не тільки

КИЇВСЬКІ ЕНТУЗІАСТИ З КОЛА ЗАЙЦЕВА ТА НАРБУТА МРІЯЛИ, СКЛАДАЛИ ГРАНДІОЗНІ ПЛАНИ Й (CONTRA SPERM SPERO!) ВІДВАЖНО БРАЛИСЯ ЗА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЮ

східній гімназії, де й зближився із Зеровим. Це він, Зайцев, увів майбутнього «неокласика» до кола найближчих співробітників журналу «Книгар» та видавничого товариства «Друкар», яке восени 1917-го перебралося з Петрограда до Києва.

Із «Друкарем» активно співпрацював художник Георгій Нарбут, іще один «петроградський біженець», який, дізнавшись про події в Києві, залишив північну столицю й кинувся назустріч «культурній революції» в Україні. Тут

мілітарної, а й інтелектуальної, культурної. Цій-таки ідеї відповідав і зміст журналу, редагованого Павлом Зайцевим. Ключовою темою його першого номера стала історія Кирило-Мефодіївського братства.

Загалом устигли побачити світ чотири випуски журналу (три в 1918 році, один у 1919-му). В кожному з них друкувалися цінні матеріали й дослідження з української історії від часів Київської Русі й до XIX століття включно. По суті, Павло Зайцев і його друзі реалізували програму, сенс якої щонайточніше передавало відоме гасло: «Ad fontes!». Себто до джерел власного національного буття, культури передусім.

Українцям пропонувався шлях самопізнання й самоповаги...

Ідея культурної праці, отожд, тісно об'єднала митців, літераторів та вчених нарбутівського кола 1918–1919 років – і хіба не цього духовного фундаменту триматимуться згодом київські «неокласики»?

УСУПЕРЕЧ БОЖЕВІЛЛЮ І ТРАГЕДІЯМ

Коротка доба гетьманату змінилася ще коротшим правлінням Директорії. А вже 5 лютого 1919 року Київ знову, як і рік тому, зайняли більшовики. Почалася друга червона окупація, яка триватиме до кінця літа 1919-го.

У 2-й гімназії чергову зміну влади відчували досить швидко. Вже через тиждень більшовики заборонили «виконання релігійних обов'язків у школі і навчання релігії». Час, що вивільнився, відтепер належало використовувати для екскурсій і читання. Латинську мову визнано обов'язковим предметом. Скасовано шкільну форму і «всякі цифрові оцінки успіхів учнів»...

Запанувала атмосфера непевності. Мало не щодня викладачам і учням доводилося чекати якихось несподіванок. Наприкінці квітня з'явилося повідомлення Наркомату освіти «про припинення навчання в 2-й Українській гімназії і про негайне увільнення всіх приміщень» для розміщення в них... Наркомату освіти. Постійна смиканина розладнувала робо-

Георгій Нарбут

Микола Зеров

Павло Зайцев

чий ритм навчального закладу. Знизилася відвідування занять учнями, погіршилися справи з навчанням. «Особливо погані успіхи щодо мов», – звітував «класний господар VI кл.» Микола Костьович Зеров.

Лиховісні настрої посилювалися чекістськими репресіями, що докотилися й до 2-ї Української гімназії. Зеровські протоколи свідчать, що 15 липня 1919-го виникла «справа з покликанням учителів до загальної повинності військової науки». Серед тих, кого планувалося мобілізувати до більшовицького війська, був і Микола Зеров.

Педрода негайно взялася клопотатися перед «інстанціями» за свого вчителя: «Т[овариш] Зеров як секретарь гімназії несе відповідальність за біжучу роботу канцелярії, приймаючи в ній безпосередню участь в ранніші години (11–4 г. дня), а крім того, як бібліотекар 20ї гімназії занятий в вечірні години (6 г. – 9 г. веч.) складанням каталогу бібліотеки 20ї гімназії і перевіркою прийнятої бібліотеки і гімназії, дуже великої з огляду на кількість учнів. Помимо того, т. Зеров є членом комісії по управлінню бурсами, де засідання відбуваються так само в вечірні години»...

«Т[овариша] Зерова» тоді таки вдалося відстояти, і він міг

13 чисел «Книгаря», прецікавого часопису, без якого історія української культури XX століття була б неповною. Творився він у скромних кімнатках будинку поруч із Золотими воротами: це той самий будинок № 42 по вулиці Володимирській, де свого часу збирався клуб «Родина». Маленька редакція «Книгаря» переживе там і денікінщину, і ще одне повернення Петлюри, і третє нашістє більшовиків.

Микола Зеров і його друзі відчували, бачили, що насувається нова Руїна. Павло Зайцев завершував четвертий випуск «Нашого минулого» тривожним словом «Од редакції»: «Не маємо чого говорити про колишні обставини й перешкоди. [...] Нагадаємо тільки ласкавому Чительникові нашому, що як з часів тієї (XVII століття. – Ред.) Руїни дійшло до нас чимало слідів культурної праці, і це, можна сказати, найтривкіше з усього, що винесла на гребні своєму історична хвиля, – так і тепер, ми віримо, буде найміцнішою тая праця, що, пояснюючи наше минуле, через гірку сучасність до ясної провадить Будуччини. [...] Знаємо, що всіма навіть помилками й огріхами своїми книга краще свідкуватиме про сучасність, ніж галасливі події, що перший тепер займають план життя. Чвари-бо і страхи одходять і минають – культура ж вічне зостається потоним поколінням на пам'ять і науку про минуле та пережите».

Позиція, висловлена редакцією, мала принциповий характер (причому не тільки для гуртка «Нашого минулого», а й для педагогічного колективу 2-ї Української гімназії імені Кирило-Мефодіївського братства також!). Павло Зайцев, а з ним, звісно, і Георгій Нарбут, і Вадим Модзалевський, і Микола Зеров наголошували на неперебутньому значенні «культурної праці», спрямованої на творення вічних, украї важливих для національної перспективи, цінностей.

Усупереч загальному божевіллю.

Усупереч політичній метушні.

Усупереч усім руйнаціям і трагедіям... ■

ПАВЛО ЗАЙЦЕВ, А З НИМ, ЗВІСНО, І ГЕОРГІЙ НАРБУТ, І ВАДИМ МОДЗАЛЕВСЬКИЙ, І МИКОЛА ЗЕРОВ НАГОЛОШУВАЛИ НА НЕПЕРЕБУТНЬОМУ ЗНАЧЕННІ «КУЛЬТУРНОЇ ПРАЦІ»

далі займатися справами, ретельно переліченими у клопотанні.

Проте не тільки ними. У березні 1919 року Микола Зеров перебрав від Василя Короліва Старого редагування критико-бібліографічного журналу «Книгаря». То був місячник видавництва «Час»; заснували його в 1917-му, а протримається журнал аж до жовтня 1920-го, і Зеров-редактор не полишатиме свого «корабля» до останку. Загалом за його підписом вийде

Чи стане «джинса» інформаційною технологією команди президента?

Автор:
Наталія
Соколенко

Призначення медіа-магната Бориса Ложкіна на посаду глави Адміністрації президента не те щоб дуже засмутило, але дуже схвилювало. Якоюсь мірою Петра Порошенка можна зрозуміти – йому ой як потрібен суперпіарник, майстер інформаційних воєн. І Ложкін має таку репутацію в широкому колі знайомих і прихильників. Але в середовищі журналістів його діяльність оцінюють не так однозначно позитивно, що називається: «Когда б вы знали, из какого сора растут стихи, не ведая стыда...» «Успішність» кількох видань, що входили до Українського Медіа Холдингу (УМХ) Бориса Ложкіна (допоки він не продав його Сергію Курченку, людині Януковича), є вельми сумнівною.

Це я про «Комсомольську правду в Україні». Газета має стійку репутацію «джинсової». «Джинса» – слівце з професійного сленгу – означає журналістський матеріал, створений на замовлення політиків, бізнесу чи інших суб'єктів, які мають гроші та вплив, а не за журналістськими стандартами. Так от під час парламентської кампанії 2012 року «Комсомольську правду в Україні» експерти Інституту масової інформації визнали абсолютним лідером за кількістю «джинси». Редакція розміщувала відверто замовні статті про учасників виборчих перегонів – очільників політичних партій Сергія Тігіпка, Петра Симоненка і, звісно ж, «заМРІЯну» Наталію Королевську. Шпальт вистачало і на замовлення про столичних кандидатів-мажоритарників: журналісти писали «оди радості» про бізнесмена Олександра Третьякова, Аллу Шлапак – людину Черновецького, Ігоря Лисова – регіонала, що йшов на вибори в образі «самовисування». Заголовки у статтях про кандидатів – суцільна банальщина на кшталт: «Алла Шлапак – Кажда копейка столичного бюджета должна приносить пользу конкретному киевлянину», «Александр Третьяков – Право киевлян на свободу выбора защитят юристы» тощо. За підрахунками медіа-експертів Інституту масової інформації, лише за жовтень 2012-го в «Комсомолке» надрукували 200 (!) статей із ознаками політичного замовлення. Це один із методів роботи медіа-менеджера Бориса Ложкіна. Бо то була його газета. Слід додати, що більшості її «клієнтів» із числа мажоритарників технологія «джинси» геть не допомогла – всі як один вибори програли. Пролетіла повз парламент і «зірка» шпальт «Комсомолки» Наталія Королевська.

Утім, є й інші оцінки таланту Ложкіна. Журналіст Вахтанг Кіпіані деякий час працював головним редактором часопису «Фокус», що теж належав ни-

шньому главі АП. Його враження таке: «Борис дуже технологічний та ідейно нейтральний. Якщо його «зарядити», скажімо, українською ідеєю, він буде дуже потужним її втілювачем». І ще одне: у часопису «Корреспондент», яким також кілька років володів Борис Ложкін, за результатами того ж таки моніторингу, проведеного Інститутом масової інформації, під час виборчої кампанії 2012-го «джинси» виявлено не було.

Чому ж так по-різному з погляду дотримання стандартів працювали два видання одного медіа-холдингу? Моя гіпотеза: Борис Ложкін поважав журналістів «Корреспондента» і читачів цього часопису, тому в «Корі», на відміну від «Комсомолки», «джинсу» не друкували. Цікаво, чи намагалися?

Ще цікавіше, чи поважатиме новоспечений глава АП Борис Ложкін тепер журналістів центральних телеканалів і їхню багатомільйонну аудиторію. Чому питання саме про телевізійників? Тому що Адміністрації президента Януковича і декому з його попередників було глибоко начхати на всі газети і журнали разом узяті – їх бентежили тільки телеканали. Бо українці дивляться телевізор куди більше, ніж заглиблюються в читання газет і журналів. Тому саме редакторам новин загальнонаціональних телеканалів з АП щодня надходили «тем-

ники» з переліком подій і прізвись, які треба висвітлити, а які замовчати. За часів Кучми «темники» надходили у формі електронних листів, а за Януковича – sms-розсилки. Чи буде в Бориса Ложкіна спокуса продовжити таку практику? Чи застосує він «успішні» технології зі своєї практики у медіа-бізнесі?

ЯКЩО МИ ВВАЖАЄМО СЕБЕ ГІДНИМИ ПОВАГИ, ТО ПІСЛЯ ПЕРШОГО Ж ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ТИСК НА ЖУРНАЛІСТІВ ТИСЯЧІ ОБУРЕНИХ ГРОМАДЯН УЖЕ МАЮТЬ СТОЯТИ ПІД АДМІНІСТРАЦІЄЮ ПРЕЗИДЕНТА

Це залежить від журналістів – утримають ті висоти професійних стандартів, на які вийшли цієї весни, чи ляжуть під «темники». І від нас усіх. Якщо ми вважаємо себе гідними поваги, то після першого ж сюжету з ознаками політичного замовлення в новинах державного чи приватного телеканалу, після першого ж повідомлення про тиск на журналістів тисячі обурених громадян уже мають стояти під Адміністрацією президента.

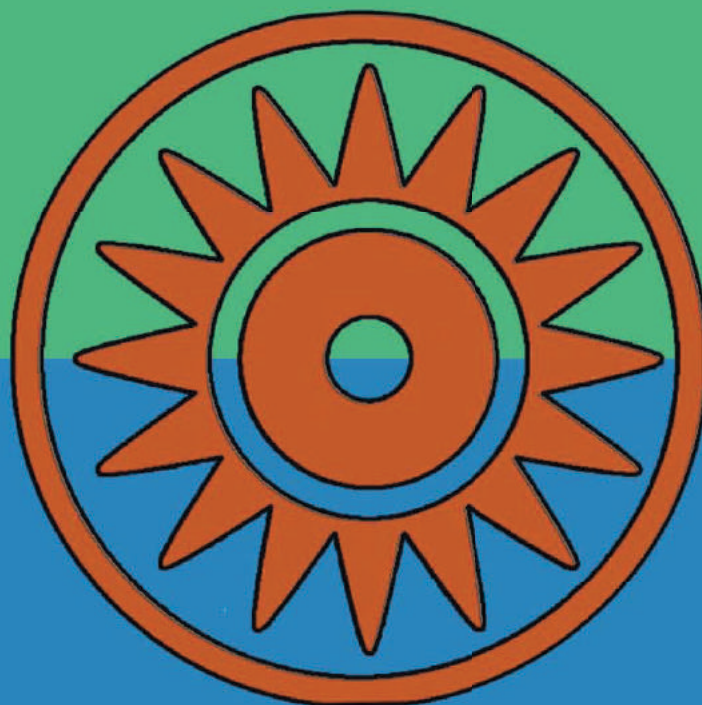
Скажете, це щось із фантастики? Та ні! Чехи саме так і зробили взимку 2001 року. Коли через політиків від двох партій намагалися скинути керівника «Громадського телебачення» і замінити Наглядову раду для встановлення влади над вільними журналістами, на вулиці Праги, щоб захистити свободу слова, вийшло 100 тис. (!!!) обурених громадян. Тоді саме у розпалі була парламентська кампанія. Журналісти і суспільство зрештою перемогли, а ці дві партії вибори програли! ■

24.06
19:00

SENTRUM

вул.Шота Руставелі 16-А

JAZZ KOLO

CONCERT UA
044 2220022

PARTER.ua
національний оператор
287 87 87

Заключний концерт сезону "Україна-наш дім"

ТОНЯ МАТВІЄНКО ІРИНА РОЗЕНФЕЛЬД АНІКО ДОЛІДЗЕ

ЛАУРА МАРТІ ЕЛЬВІРА САРИХАЛІЛЬ НАЗГУЛЬ ШУКАЄВА

ОЛЕГ ПАШКОВСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ПАВЛОВ ОЛЕКСАНДР ПОЛЯКОВ

УСЕЇН БЕКІРОВ РОДІОН ІВАНОВ ІГОР ЗАКУС НАТАЛІЯ ЛЕБЕДЄВА

Тиждень

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА
МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)
ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00
САЙТ МЕНЮ: WWW.BOOK-YE.COM.UA ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 235-73-68

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (0342) 72-29-04

М. ВІННИЦЯ

вул. Соборна, 89 тел.: (0432) 52-93-41

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валова, 7-9 тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н
WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP